

SIVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı

SURİYELİ GÖÇMEN İŞÇİLERİN İNŞAAT SEKTÖRÜNDE
KAYIT DIŞI İSTİHDAMI: SIVAS ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nihat AYDIN

SIVAS
Mayıs-2019

SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı

**SURİYELİ GÖÇMEN İŞÇİLERİN İNŞAAT SEKTÖRÜNDE
KAYIT DIŞI İSTİHDAMI: SİVAS ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nihat AYDIN

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Halis BAŞEL

**SİVAS
Mayıs-2019**

KABUL VE ONAY

Üniversite: : Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı : Çalışma Ekonomisi Ve Endüstri İlişkileri
Tezin Başlığı : Suriyeli Göçmen İşçilerin İnşaat Sektöründe Kayıt Dışı İstihdamı: Sivas Örneği
Savunma Tarihi : 12.04.2019
Danışmanı : Prof. Dr. Halis BAŞEL

Unvanı - Adı Soyadı

İmza

Jüri Başkanı : Prof. Dr. Halis BAŞEL

Üye : Dr. Öğ. Üyesi A. Utku ERDAYI

Üye : Dr. Öğ. Üyesi Özlem DEMİR

Oy Birliği

Oy Çokluğu

Nihat AYDIN tarafından hazırlanan Suriyeli Göçmen İşçilerin İnşaat Sektöründe Kayıt Dışı İstihdamı: Sivas Örneği başlıklı tez, kabul edilmiştir.

.../.../.....

Prof. Dr. Ahmet ŞENGÖNÜL
Enstitü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu Yüksek Lisans tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

- 1- Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;
- 2- Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;
- 3- Başkalarına ait alıntılanan tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dahil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;
- 4- Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini, tırnak içerisinde veya farklı dizerek verdiğim yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi,

beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

İmza

Nihat AYDIN

TEŐEKKÜR

Tez çalıőmam sũresi boyunca çalıőmalarımı yĩnlemdiren, yardımlarını, bilgi birikimini ve ĩnerilerini esirgemeyen yoğun çalışma temposunda değerli vaktini sũrekli bana ayıran saygıdeğer hocam Arő. Gĩr. İ. İnan AKÇAY' a ve bilgi birikimlerini esirgemeyen bĩlũm hocalarıma teőekkũr ederim.

Tũm eğitim ĩęretim hayatım boyunca beni sũrekli destekleyen emek harcayan anne ve babama teőekkũr ediyorum. Ayrıca tez çalışması boyunca yardımlarından faydalandığım Tayfun ŐAHİN' e ve Serhat TũRKAY' a vermiő oldukları desteklerden ve emeklerinden dolayı teőekkũr ediyorum.

Saha araştırması için ellerinden gelen bũtũn fedakarlığı yaparak sorularımı yanıtlayan tũm gĩrũőmecilerime ve çalışma sahasını bũyũk bir őeffaflıkla açan sayın Turan AYDIN nezdinde tũm ATEŐAY İnaőat ailesine teőekkũr ederim.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
KISALTMALAR DİZİNİ.....	iii
TABLolar DİZİNİ.....	v
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	5
KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE TÜRKİYE'YE YÖNELİK GÖÇ.....	5
1. Göç, Uluslararası Göç, Emek Göçü.....	5
1.1. Uluslararası Göçün Sınıflandırılması	6
1.1.1 Düzenli Göç/Göçmen	6
1.1.2. Düzensiz Göç/ Göçmen.....	7
1.2. Göçmen İşçi Kavramı.....	8
1.3. Göçmen İşçi Kavramı Üzerine Yapılan Uluslararası Düzenlemeler.....	9
1.4. Türkiye'ye Yönelik Uluslararası Göçün Tarihi	10
1.4.1. (1923-1980) Arası Dönemde Göç	11
1.4.2. 1980' den Günümüze Göç	13
1.5. Türkiye'ye Yönelik Göç Politikalarının Tarihsel Seyri.....	14
1.5.1. Vize Politikaları.....	15
1.5.2. Göç Politikalarında Yaşanan Güncel Gelişmeler	16
1.6. Suriyelilerin Göçü.....	17
1.7. Suriyeli Göçmenlerin Hukuki Durumu	21
1.8. Türkiye'deki Göçmenlerin Çalışma Haklarına İlişkin Hukuki Düzenlemeler	23
1.9. Türkiye'de Göçmen İstihdamı.....	25
1.9.1. Düzenli Göç/ Göçmen İstihdamı	26
1.9.2. Düzensiz Göç/ Göçmen İstihdamı.....	27
1.10. Dual (ikili) İşgücü Piyasası.....	30
1.11. 3D İşler (Dirty, Dangerous, Difficult)	31

1.12. Suriyeli Göçmen İşçilerin Türkiye’de İstihdamı.....	32
İKİNCİ BÖLÜM.....	35
TÜRKİYE’DE İSTİHDAMIN YAPISI VE İNŞAAT SEKTÖRÜNÜN	
GENEL ÖZELLİKLERİ	35
2.1. Türkiye’de İnşaat Sektöründe İstihdam.....	39
2.1.1. Enformel Sektörün Ortaya Çıkma ve Büyüme Nedenleri.....	42
2.1.2. Kayıt dışılığa Bir Neden, “Taşeronlaşma”	45
2.2. Yedek İşgücü	48
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	51
İNŞAAT SEKTÖRÜNDE SURİYELİLERİN KAYITDIŞI İSTİHDAMI:	
SİVAS İL ÖRNEĞİ SAHA ARAŞTIRMASI	51
3.1. Saha Araştırmasının Amacı	51
3.1.1. Araştırma Evreni.....	52
3.1.2. Veri Toplama Süreci	53
3.1.3. Bulgular	55
3.1.3.1. Görüşme Yapılan Görüşmecilere İlişkin Genel Bilgiler.....	55
3.1.3.2. Göçmen İşçilerin Göç Etme ve Türkiye’ye Gelme Nedenleri... 58	
3.1.3.3. Geliş Yolları.....	59
3.1.3.4. Göçmen İşçilerin Çalışma Koşulları	60
3.1.3.5. İş Bulma Kanalları.....	61
3.1.3.6. Suriyeli İşçilerin Çalıştığı İşler	61
3.1.3.7. İşçi – İşveren İlişkisinin Niteliği.....	63
3.1.3.8. Ücretler ve Günlük Çalışma Süreleri	64
3.1.3.9. İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği.....	65
3.2. Göçmen İşçilerin Yaşam Koşulları.....	68
SONUÇ	71
KAYNAKÇA	75
EKLER	85
Ek 1. Suriyeli Göçmenlerin İllere Göre Dağılımı	85
Ek 2. Yarı Yapılandırılmış Soru Formu	86
ÖZGEÇMİŞ.....	89

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
Çev	: Çeviren
ÇSGB	: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
ÇGM	: Çalışma Genel Müdürlüğü
Ed	: Editör
FEV	: Friedrich Ebert Vakfı
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
HES	: Hidroelektrik Santrali
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
İMSİAD	: İnşaat Malzemesi Sanayicileri Derneği
İNTES	: Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası
İSG	: İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu
MYKK	: Mesleki Yeterlilik Kurumu Kanunu
NATO	: Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü

OSGB	: Ortak Sağlık Güvenlik Birimleri
RG	: Resmi Gazete
S	: Sayı
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TMB	: Türkiye Müteahhitler Birliği
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UIS	: Ulusal İstihdam Stratejisi
YÇİHK	: Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun
YEM	: Yapı Endüstri Merkezi
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Türkiye’de İnşaat Sektörünün GSYH içerisindeki Payı (TÜİK, 2018) ...	36
Tablo 2. Sivas İlinde Yapılan Görüşmelerin Görüşmeci Özellikleri	56
Tablo 3. Görüşme Yapılan İşverenlerin Genel Özellikleri.....	57
Tablo 4. Diğer İllerde Yapılan Görüşmecilerin Özellikleri.....	57

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Yıllara Göre Türkiye’de Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler (GİGM, 2018).....	18
Şekil 2. Türkiye’deki Geçici Barınma Merkezleri İçinde ve Dışında Kalan Suriyeliler (GİGM, 2018)	19
Şekil 3. Türkiye’de Suriyelilerin En Yoğun Yaşadığı İller (GİGM, 2018).	20
Şekil 4. Türkiye’deki Yabancıların İkamet İzinleri, (GİGM, 2018).....	26
Şekil 5. Yıllara Göre Türkiye’de Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı, (GİGM, 2018).....	29

ÖZET

Suriye’de yaşanan karışıklıklardan sonra dünyanın önemli bir kısmını ilgilendiren büyük bir göç olayı yaşanmıştır. Türkiye stratejik konumu ve komşuluk ilişkileri sebebiyle Suriyeli göçmenlere kapılarını açmıştır. Türkiye’deki göçmenlerin genellikle enformel sektörlerde istihdam edildiği görülmektedir. Bu çalışmanın amacı Suriyeli göçmen işçilerin inşaat sektöründe istihdamını ve çalışma koşullarını açıklamaya çalışmaktır. Bu amaç çerçevesinde inşaat sektöründe çalışan göçmen işçiler, göçmen işçileri istihdam eden işverenler ve taşeronlar ile yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Birinci bölümde göç kavramı ve Türkiye’ye yönelik göç hareketlerinden bahsedilmiştir. İkinci bölümde ise Türkiye’de istihdamın yapısı ve inşaat sektörünün genel özelliklerinden bahsedilmiştir. Üçüncü ve son bölümde ise Suriyeli göçmen işçilerin Sivas inşaat sektöründe istihdamı ve çalışma ilişkilerine dair saha araştırması gerçekleştirilmiştir. Çalışma bulgularına göre göçmen işçilerin, vasıfsız eleman ihtiyacından, ucuz işgücü ve sosyal güvenceden yoksun olmalarından dolayı inşaat sektöründe yer buldukları ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Göçmen İşçi, Suriyeli Göçmen İşçiler, Enformel Sektör, Kayıt Dışı İstihdam

ABSTRACT

After the turmoil in Syria, a major migration incident has occurred, which concerns a significant part of the world. Because of strategic location and well neighborhood relations of Turkey, Syria has opened its doors to immigrants. Immigrants who live in Turkey are generally seen as employment in the informal sector. The aim of this study is to explain the employment and working conditions of Syrian migrant workers in the building sector. For this purpose, face-to-face interviews were conducted with migrant workers working in the building sector, employers employing migrant workers and subcontractors. The concept of migration have been mentioned in the first chapter and migration towards Turkey. In the second part, it has been mentioned in the general employment structure and properties of the building sector in Turkey. In the third and last chapter, field research was conducted on the employment and working relations of Syrian migrant workers in the building sector in Sivas. According to the study findings, it was found out that migrant workers had a place in the building sector due to the lack of unskilled staff, cheap labor force and social security.

Keywords: Migration, Migrant Workers, Syrian Migrant Workers, Informal Sector, Unregistered Employment

GİRİŞ

İnsanlık tarihinin ne kadar eski olup olmadığı bilinmese de göç eylemi insanlar tarafından tarih boyunca gerçekleştirilmiştir. Bu yüzden insanlık tarihi kadar eski olduğu düşünülen göç olayı, günümüzde farklı biçimlerde ortaya çıkmaya ve toplumların değişim süreçlerinde, geçmişte olduğu gibi rol oynamaya devam etmektedir. Göç olayı 16. yüzyılda keşfedilen yeni kıtalarda çalıştırılması için kölelerin sınırlar arası yer değiştirmesi ile başlayıp sanayi devrimi ile hız kazanmıştır. Ulus devlet bilincinin ortaya çıkışına kadar bu göç hareketlilikleri için devletler herhangi bir önlem alma gereği duymamıştır. Ulus devletin ortaya çıkması ile birlikte çeşitli düzenlemeler yapılarak önlemler almaya başlanmıştır. Keynesyen ekonomi politikalarının uygulandığı kapitalizmin 'altın çağı' olarak adlandırılan yıllarda emek hareketliliği devletlerarasında yapılan anlaşmalar ile sağlanmıştır. Almanya'nın Türkiye ile imzalamış olduğu "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Federal Almanya Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Türk İşçilerinin Almanya'da İşe Yerleştirilmelerine Dair Anlaşma" 1961 yılında başlayarak 1970'ler deki krizlere kadar yürürlükte kalmıştır. 20. yüzyıl sonlarına gelindiğinde ortaya çıkan küreselleşme hareketi ve bununla birlikte doğan emek hareketliliği göçün şeklini ve hatta nedenini değiştirmiştir. Göç isteğe bağlı ve gönüllülükle; herhangi bir zorlama olmadan yapılabileceği gibi; savaş, doğal afet, dini ve etnik baskı gibi zorlayıcı nedenlerle de gerçekleşmektedir.

Göçmenler için en büyük sorun göç ettikleri ülkelerde istihdama katılmaları veya çalışma yaşamında yer bulmaları olmuştur. Bu kapsamda incelenen göç çalışmalarının neredeyse tamamında, tüm ülkelerde göçmenlerin çalışma yaşamının içerisine eşit bir biçimde dağılmadıkları savunulmuştur. Göçmenler, belirli sanayilerde ve mesleklerde yoğunlaşmışlardır. Bunlar ayrıca belirli firma türlerinde yoğunlaşmış ve diğer firma sanayi ve meslek türlerinden tamamen dışlanmışlardır. Bu olguya ilişkin, göçmenlerin çoğunlukla çalıştığı işlerin ortak bir noktası

olduğunu ve bu işlerin bir şekilde yerli işçilerin işlerinden keskin bir biçimde ayrıldığı konusunda halk tarafından bile onaylanan bir algı vardır.

Suriye’de yaşanan savaş sonrası büyük bir göç hareketinin başladığı ve bu göç hareketinden Türkiye direk olarak etkilenmiştir. Çalışma yaşamındaki yerlerine bakıldığında Suriyelilerinde diğer göçmenler gibi daha vasıfsız ve yerli işçilerin çalışmaktan kaçındıkları sanayi ve meslek kollarında çalıştıkları yapılan çalışmalara ortaya konmuştur. Günümüz çalışma koşullarında düşük statülü ve sosyal dışlanma yaratan işlerde bu göçmen iş gücünden faydalanmayan neredeyse hiçbir ülke ya da hiçbir işletme bulunmamaktadır. Her iki taraf içinde bu iş bulma çalışma ve çalıştırma süreci olumluymuş gibi gözükse de gerekli yatırımı alamayan bu yüzden de işsizlikle başa çıkamayan, gerekli istihdam olanaklarını yaratamadığı için sürekli emek göçü veren bir şehir için sakıncalıdır.

İşsizlik oranlarının yüksek olduğu bu şehirlerde göçmen istihdamına rastlamak alışılmış bir durum değildir. Suriyeli ‘şartlı’ mültecilerin kayıt dışı olarak istihdama dahil oluşları açıklanması gereken bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. İşsizliğin çeşitli nedenleri olmakla birlikte yüksek olmasının nedeninin işgücü ile iş piyasası arasındaki vasıf uyumsuzluğu olduğunu iddia edilmektedir. Devletin işgücünü vasıflandırma çabaları doğrultusunda çok çeşitli eğitimler ve mesleki dersler verdiği bilinmektedir (5544 sayılı, MYKK). Buna karşılık vasıflı emekten çok vasıfsız emeğe ihtiyaç duyulan inşaat sektöründe ise yerli işçilerin yerine Suriyelilerin çalıştığı kamuoyu tarafından bilinmekte ve yetkililer tarafından dile getirilmektedir. Suriyelilerin ise işsizlik oranlarının yüksek olduğu ve bu sebeple göç veren illerde vasıfsız emek gücü olarak çalışmalarını bu iddiaların yanlış olduğunu ortaya koymaktadır.

Sivas, yukarıda tarif edildiği gibi ekonomik göstergeleri çeşitli sıkıntılar ve güçlükler yüzünden iyi olmayan Türkiye’nin orta düzeyde üretim ve tüketim faaliyetlerinin sürdürüldüğü bir şehirdir. En temel emek yoğun üretim inşaat sektöründe gerçekleşmektedir. İnşaat sektöründe çalışma mevsimsel olarak yapıldığı için asıl mesleği çiftçilik, hayvancılık olan insanlara da iş olanağı

sunmaktadır. Yevmiye usulüne göre ücret ödenmesi yapıldığı için günlük bile çalışılabilen bir iş alanıdır. Özellikle kırdan kente ve kentten kente göçün hız kazandığı 1980'lerden sonra Sivas sürekli olarak dışarıya göç vermektedir. Yalnızca İstanbul'da 1 milyona yakın Sivaslı bulunmaktadır (İstanbul Valiliği, 2016). Bu durum göz önünde bulundurulduğunda Sivas içerisinde yaşayanların sayısı diğer coğrafyalara dağılmış olan Sivaslıların çok daha azıdır. Bu göçün temel sebebi işsizlik olgusudur. İnsanlar iş bulamadıkları için daha gelişmiş ve iş imkânları geniş şehirlere göç etmektedirler.

Bu çerçevede, tez çalışması üç temel bölümden oluşacaktır. Birinci bölümde göç kavramı ve göçmen işçi kavramı genel hatları üzerinden Suriyelilerin göçleri hakkında fikir sahibi olunmaya çalışılacaktır. Bu göçün bir emek hareketimi yoksa bir zorunluluk durumu mu olduğu incelenmeye çalışılacaktır. Göçmen işçilik üzerine yapılan uluslararası düzenlemeler ele alınacaktır. Türkiye'ye yönelen göç hareketlerinden ve Türkiye'nin göç konusunda uyguladığı politikalarından bahsedilecektir. Suriyelilerin göç hareketiyle birlikte yapılan düzenlemeler ve güncellenen göçmen politikasından bahsedilecektir. Türk hukuk sisteminde bu insanlara ne denildiği, 'Geçici Koruma Yasası' ile hangi statüye eriştikleri ve durumlarının ne olduğu açıklanmaya çalışılacaktır. Kazanımları ve kayıpları, devletin ne amaçladığını ve Suriyelilerin Türkiye'ye gelerek ne hedeflediği ele alınacaktır. Bu insanların kayıt dışı çalışmalarının nedenleri bu kayıt dışılığın arz yönünde mi, yoksa talep yönünde mi gerçekleştiği konusunda daha önceki yazılmış çalışmalarla ve sahada yöneltilecek sorularla incelenecektir. Konuyla ilgili akademik çalışmalarda bahsedilen ve toplumdaki bireyler, sektör içerisindeki işverenler ve işçiler tarafında da kabul edilen tehlikeli, düşük statülü ve sosyal korunma vaat etmeyen işleri yapmaktan kaçınmadıkları gözlenmektedir. Suriyeli işçilerin ise bu sayede çalışma yaşamına girdikleri gözlemlenmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise Türkiye'de istihdamın yapısal özelliklerinden bahsedilip inşaat sektörünün durumu incelenecektir. Suriyeli göçmen işçilerin bir sosyal koruma programına dâhil olup olmadıkları

incelenecektir. Eğer gerçekten geçimlik bir ücret alıyorlar ise neden çalıştıkları sorgulanacaktır. Çalışmayı bir gereklilik olarak mı yoksa erdem olarak mı görüp çalıştıklarını inceleyerek bir fikir sahibi olmaya çalışılacaktır. Sadece halk tarafından değil hükümet yetkililerinin birinci ağızlardan yaptıkları açıklamalarda bu insanlara yapılan yardımın çok fazla olduğunu hatta bunun altında ezildiklerini dile getirmelerine rağmen neden kayıt dışı çalışmayı seçtikleri edinilen bilgiler doğrultusunda açıklanmaya çalışılacaktır. İşgücü göçüne yönelik tartışmaların çoğunun merkezinde göçmen ve yerli işçiler arasındaki rekabet sorunu yatar. Bir yandan göçmenlerin işleri yerlilerin ellerinden aldığı savunulur. Diğer yanda ise göçmenlerin büyük lde yerli işçileri tamamlayıcı olduğu ve böylelikle g sürecinin yerli işlerin korunup yerli tüketim örüntülerinin sürdürülmesine yardımcı olduğu savı vardır.

Bu görüşten yola çıkarak İnaşat sektörü içerisinde bir ‘Suriyelileşme’ olgusunun olup olmadığı araştırılarak bu durum yerli işçilere ne gibi sıkıntılar çıkarıyor sektör içerisindeki yerli işçilerle yapılan görüşmelerle dile getirilecektir. Sendikalaşma oranının çok az olduğu İnaşat sektöründe Suriyeli işçilerin bu durumu zaten kayıt dışı çalıştıkları için daha vahim bir hale dönüştürdükleri savı araştırılarak yanıt aranmaya çalışılacaktır. Marx’ın dile getirdiği yedek iş gücü ordusu içerisinde mi yer aldığı yoksa yedeğinde mi yedeği konumunda olduklarını açıklanmaya çalışılacaktır.

nc bölümde ise Sivas özelinde yapılan araştırmanın yöntemi ortaya konmaya çalışılacaktır. Bu bölümde, önce neden saha araştırması yapılması ve neden inşaat sektörünün seçildiği açıklanarak, alanda veri toplamada kullanılacak yönteme dair bir açıklama yapılacaktır. Sivas içerisinde inşaat sektöründe alışan Suriyeli göçmen işgücünün sektördeki durumu üzerine kendileriyle yüz yüze yapılacak görüşmeler yapılarak bulgular derlenmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE TÜRKİYE'YE YÖNELİK GÖÇ

1. Göç, Uluslararası Göç, Emek Göçü

Göç, günümüzde farklı biçimlerde ortaya çıkmaya ve toplumların değişim süreçlerinde, geçmişte olduğu gibi rol oynamaya devam etmektedir. Göç kavramı canlı bir olgu olduğu için çeşitli nedenler ile birçok alt başlık halinde ele alınmıştır. İOM (Uluslararası Göç Örgütü) göçü; 'süresi, yapısı, nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdikleri nüfus hareketi' olarak tanımlamaktadır (İOM, 2009). İOM' nin yapmış olduğu tanımdan da anlaşılacağı üzere göç çeşitli nedenlerle ve çeşitli şekillerde olabilmektedir. Kavramsal olarak temelde iç göç ve dış göç olarak ayrılabilir.

İç göç, kısaca bir ülkenin kendi sınırları içerisinde bir yerden başka bir yere yapılan göç olarak tanımlanmaktadır (Sağlam, 2006: 34). Dış göç ise ulusal sınırları aşarak bir ülkeden başka bir ülkeye yapılan nüfus hareketini ifade etmektedir (Civan ve Gökalp, 2011: 234). 20. yüzyıl sonlarına gelindiğinde ortaya çıkan küreselleşme hareketi ve bununla birlikte doğan emek hareketliliği göçün şeklini ve hatta nedenini değiştirmiştir. Göç isteğe bağlı ve gönüllülükle herhangi bir zorlama olmadan yapılabileceği gibi savaş, doğal afet, dini, etnik baskı gibi zorlayıcı nedenlerle de gerçekleşmektedir. Bu nedendir ki, 21. yüzyılda da canlı tartışma konuları arasında göç giderek artan bir şekilde yerini almıştır.

ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü)' nün Dünya İstihdam Piyasası Raporu'na göre kendi ülkesi dışında yaşayan insan sayısı 231 milyona ulaşmıştır (ILO, 2013). Küreselleşmenin de etkileriyle göç, coğrafi olarak yayılmakta dünyadaki ülkelerin

büyük kısmını ülkelerin durumlarına göre hedef ülke, kaynak ülke, transit ülke konumuna getirmiştir (Toksöz, Erdoğan ve Kaşka, 2012: 11).

Uluslararası göç kavramı farklı nedensellikler barındırdığı için çeşitli disiplinlerde konu olarak ele alınmıştır. Göç eden kişilerin tek bir neden etrafında göç etmemelerinden dolayı çeşitli teoriler ortaya çıkmıştır. Uluslararası göçün nedenlerini ve sonuçlarını inceleyen bu farklı kuramlar ekonomi, siyaset, sosyoloji gibi farklı bilim dalları içerisinde bir karakter kazanmıştır (Bijak, 2006: 36).

Göç hareketlerinin özünde olan emek göçüdür; küresel ekonomik eşitsizliklerin varlığı nedeniyle işgücü arz ve talebi sadece ulusal sınırlar içinde değil, aynı zamanda ulusal sınırların ötesinde belirlenmektedir. Küreselleşme çağında göç coğrafi olarak yaygınlaşmakta ve dünyadaki ülkelerin büyük kısmı hedef ülke, kaynak ülke, transit ülke olarak veya aynı anda hepsi birden olarak göç sürecinde yerini almaktadır. Hem vasıflı hem vasıfsız işgücüne ihtiyaç olmakla birlikte hükümetlerce yüksek vasıflı işgücünün düzenli göçü teşvik edilirken, düşük vasıflı işgücünün göçünün engellenmeye çalışılması düzensiz göçün artışında etkili olmaktadır. Düzensiz göç sadece gelişmiş ülkelere yönelik değildir, asıl olarak gelişmekte olan bölgelerde yaygındır. Dünya çapında 20-30 milyon düzensiz göçmen olduğu hesaplanmaktadır. Bu artışta hedef ülkelerin göç politikalarını katılaştırması, kaynak ülkelerde artan göç baskısı, göçün kontrolündeki güçlükler ve göçmen kaçakçılığı yapan suç örgütlerinin faaliyetlerindeki artışlar gibi faktörlerin etkili olduğu ifade edilmiştir (Angenendt, 2008: 7-8).

1.1. Uluslararası Göçün Sınıflandırılması

Göç konusu literatürde, göç eden insanların sınırları geçebilmek için gerekli olan evraklarının tam veya olup olmamasına göre düzenli ya da düzensiz göç olarak ayrılmaktadır.

1.1.1 Düzenli Göç/Göçmen

Düzenli göç, 'evrakları' ile bir ülke sınırından geçerek başka bir ülke içerisine çeşitli nedenlerle geçiş yapma olayıdır. Bu şekilde göç eden kişi veya kişiler hem

geldikleri ülkenin göç konusunda ki yasal zorunluluklarına hem de buldukları ülkenin kurallarına uyan kimseler olarak adlandırılabilir. En belirgin örnekler ise izinli çalışmaya gelenler ve öğrenim amacıyla gelen öğrenciler olarak göze çarpmaktadır (Görsel, 2).

IOM' ye göre düzenli göç, menşei ülkeden çıkışı ve ev sahibi ülkeye seyahati, transit geçişi ve girişi düzenleyen kanun ve yönetmeliklere uygun olarak buldukları ikametlerinden başka bir ikamet yerine gitmeleri olarak açıklanmaktadır (IOM, 2009).

1.1.2. Düzensiz Göç/ Göçmen

1970' lerde yaşanan krizlerin ardından ortaya çıkan neo-liberalizm iktisadi akımının beraberinde getirdiği küreselleşme olgusuyla birlikte göç hareketleri farklı bir boyut kazanmıştır. Dünya ülkelerinin farklı şekillerdeki gelişmişlik durumu göçü ekonomik olarak gelişmemiş bölgelerden gelişmiş bölgelere doğru yönlendirmiştir. Daha iyi yaşam koşulları ve refah arayışı göçü tetikleyen sebepler olarak görülmektedir. Düzensiz göç, en geniş anlamı ile sınırlar ötesi yapılan insan hareketlerinin devletler tarafından kontrol edilemeyen kısmıdır (Atasü-Topçuoğlu, 2012: 22-23).

Düzensiz göç; bir ülkeye yasadışı giriş yapmak, bir ülkede yasadışı şekilde kalmak veya yasal yollarla girip yasal süresi içerisinde çıkmamak anlamına gelmektedir. Düzensiz göç hedef, transit ve menşe ülkeler açısından ayrı ayrı değerlendirilmesi gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Hedef ülkeler için ülkelerine yasadışı yollardan gelen veya yasal yollarla gelip yasal çıkış süreleri içerisinde çıkmayan kişileri kapsarken; menşe ülke için ülkesini terk ederken gerekli prosedürlere uymayarak ülke sınırlarını geçen kişileri içerir. Transit ülkeler içinse; kaynak ülkelerden hedef ülkeye ulaşmak için yasal ya da yasal olmayan yollarla ülkeye girip bu ülkeyi bir geçiş ülkesi olarak kullanıp ülke sınırlarını terk eden kişilerdir. Düzensiz göç yasadışı göçle aynı anlamda kullanılmaktadır. Fakat yasadışı göç genel olarak göçmen kaçakçılığı ve/veya insan ticaretiyle ilişkilendirilmektedir (Atasü-Topçuoğlu, 2012: 501).

Uluslararası Göç Örgütünün yaptığı tanıma bakacak olursak yasadışı göçü sadece göçmen kaçakçılığı ve/veya insan ticaretiyle sınırlandırmanın uygun bir tanımlama olmadığını anlamış oluruz. Yasadışı göç, bir kişinin yasal olarak bulunduğu ülkeyi terk ederek başka bir ülkeye yasadışı yollardan girmesi, yasal yollardan girdikten sonra süresi içinde ülkeyi terk etmemek suretiyle, o ülkede, yasal izin sahibi olmaksızın uzun süreli olarak yaşaması ve/veya çalışmasıdır. Öyleyse, geçerli doküman olmadan ya da sahte belgelerle gerçekleştirilen göç, yasadışı göç olarak tanımlanmaktadır (IOM, 2009).

Düvell'e göre (2011), Avrupa'da yasadışı ve düzensiz göç tartışmalarının artması konjonktürelidir ve üç dönüm noktası vardır: (1) Sovyet bloğunun çökmesi, (2) AB ile birleşme süreci ve AB'nin genişlemesi, (3) bunların sonucunda Doğu Avrupa ülkelerinden AB'ye yeni göç yollarının oluşması. Bu dönüm noktalarına Dünya üzerinde yaşanan son gelişmeler ışığında güncel ilaveler yapmak gerekmektedir. (4) Afganistan ve Suriye'deki savaşlar nedeniyle artan mülteci göçü; (5) artan terör olayları ile daha da yoğunlaşan güvenlik endişesi ve istila korkusu.

1.2. Göçmen İşçi Kavramı

Göçmen işçi kavramı kısaca; bir ülkeden başka bir ülkeye çalışmak amacıyla giden veya göç ettiği ülke içerisinde işgücüne dahil olan kimseler olarak adlandırılabilir. Çalışmak için gerekli yeterlilik ve evraklara sahip ise ve ülkede bulunma halleri 'düzenli' olarak adlandırılan göçmenler bu durumda işgücü piyasasına dahil oluşları kayıtlı olarak gerçekleşir. Ülkede bulunma hali 'düzensiz' olarak adlandırılan kişiler ise işgücü piyasasına dahil olduklarında enformel (kayıt dışı) olarak adlandırılırlar. Her iki durumda da göçmen işçiler bazen kaçak, yasal olmayan yollarda ülkelere giriş yapmakta ya da izin süreleri dolduğu için kaçak durumuna düşmektedir. Göçmen işçiler konusunda uluslararası düzenlemeler incelendiğinde "'Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi' hariç diğer düzenlemelerde kaçak göçmen işçiler, göçmen işçi tanımlarının dışında tutulmuştur" (Civan ve Gökalp, 2011: 233).

1.3. Göçmen İşçi Kavramı Üzerine Yapılan Uluslararası Düzenlemeler

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Mültecilerin Statüsüne Dair Sözleşme, Vatansızların Statüsüne Dair Sözleşme ve Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Korunmasına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesinde göçmen işçiler ile ilgili düzenlemeler yer almaktadır (Civan ve Gökalp; 2011: 236).

Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Korunmasına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesinde, vatandaşlık bağı olmadığı halde ücret ödenen bir faaliyette çalışan ya da çalışmış olan kişi 'göçmen işçi' olarak açıklanmaktadır. Türkiye adı geçen sözleşmeyi çekinceli olarak onaylamıştır (TBMM, 4662k.). Sözleşmenin maddelerinde kaçak göçmen işçilere de göçmen işçilerde olan hakların tanınmasından ötürü BM üyesi 42 devlet tarafından onaylanabilmiş ve uygulamaya konulmuştur.

Batı ülkelerinin göç kısıtlama politikaları ve transit göç çalışmaları çerçevesinde göçmenlerin birbirini takip eden rotaların tespitinin ardından, "istenmeyen göçmenler arasındaki bir grup olan mülteciler" için de bazı yeni düzenlemeler getirilmiştir (Düvell, 2012: 13-14). Ülkesini terk eden kişiler gittikleri herhangi bir ülkede sığınma başvurusu yapabilir ve mültecilik statüsü alabilir iken, transit göç hareketlerine göre bu hak kısıtlanmıştır. Bu kısıtlama için BMMYK (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği) ve AB birimleri sığınmacıların sadece Batıdaki ülkelerde değil, başka bazı ülkelerde de güvende olacaklarını, oralarda ilticaya başvurarak orada kalabileceklerini onaylamaya başlamışlardır. 1990'da imzalanan ve 1997'de yürürlüğe giren Dublin sözleşmesi ile mültecilerin girdikleri ilk güvenli ülkede iltica başvuru yapabilecekleri düzenlenmiştir (Eren ve Çakran, 2017: 14).

Avrupa bazında konuyu ilk olarak barındıran düzenlemeler Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı'nda yer alan düzenlemelerdir. Bu düzenlemelerde de göçmen işçilerin ailelerinin korunmasına yönelik maddeler bulunmaktadır. İlgili

maddelerde herhangi bir göçmen tanımına yer verilmemiştir (Civan ve Gökalp, 2011: 237).

ILO göçmen işçiyi, kendi adına olmayıp başkası tarafından çalıştırılmak amacıyla bir ülkeden bir diğerine göç eden veya göç etmiş ancak göçmen işçi statüsünde bulunan kişiler olarak tanımlamaktadır (ILO, 2006).

ILO' nun tanımına bakıldığında kaçak göçmen işçi kavramının ayrı tutulduğu göze çarpmaktadır. Bu sözleşmeden kapsam içerisinde tutulanlar yararlanmaktadır. ILO' nun yapmış olduğu düzenlemeler 'düzenli göçmen' olarak adlandırılan işçilerin çalışma koşulları ve göç ettikleri ülke içerisindeki hukuki durumunu, sosyal hak ve transferlerine ilişkin konularla ilgilenmektedir. ILO tarafından hazırlanan 1949 tarihli ve 97 numaralı sözleşme ile 1975 tarihli ve 143 numaralı sözleşmelerinde yaptığı tanım ve yayınlamış olduğu kararlar henüz Türkiye tarafından kabul edilmemiştir (ILO). Giderek artan 'düzensiz göç' olayı nedeniyle 97 numaralı sözleşmenin yetersizlikleri nedeniyle yapılan 143 numaralı sözleşme ile daha geniş bir kapsama ulaşılmıştır. İstismara dayalı koşullarda emek göçünün önlenmesi amacıyla cezai yaptırımlar barındırmaktadır (Toksöz, Erdoğan ve Kaşka, 2012: 150-151).

Ayrıca ILO 2006 tarihli çerçeve sözleşmesinde 'düzenli' ve 'düzensiz' göçmen haklarının korunmasını öngörmektedir. Göçmen işçiler de dahil olmak üzere çalışma çağındaki tüm kadınlar ve erkeklerin özgürlük, hakkaniyet, güvenlik ve insan onuruna yakışır üretken işlere, kısaca insana yakışan işlere erişme fırsatı desteklenmelidir. Bütün devletler emek göçünü yönetmek için kendi politikalarını geliştirme egemenliğine sahiptir. Ancak uluslararası emek standartları, diğer enstrümanlar ve ilkeler bu politikaların tutarlı, etkili ve adil olmasında rol oynamalıdır. (ILO 2006, Aktaran Toksöz, Erdoğan ve Kaşka; 2012: 146)

1.4. Türkiye'ye Yönelik Uluslararası Göçün Tarihi

Türkiye coğrafi konumu ve iki büyük kıtaya olan sınırları nedeniyle göçmenler (göç edenler) için büyük bir öneme sahiptir. Çok çeşitli göç

hareketlerinin bir arada görüldüğü bir kavşak noktasıdır. Türkiye'ye yönelik göç hareketleri incelendiğinde birbirlerinden farklı nedenlerle çok sayıda göçmenin aynı noktada buluştuğu gözlenmektedir. Türkiye'ye yönelik geçmişten günümüze yapılan göçler çeşitli şekillerde yasal ve yasal olmayan yollarla gerçekleşmiştir. Türkiye'ye yönelik uluslararası göçleri temelde küreselleşme sürecine kadar ve bu sürecin sonrasında yaşanan yeni gelişmeler olarak ayırabiliriz. Son dönemde Türkiye'ye yönelen göç akınlarını daha iyi açıklayabilmek için Türkiye'nin 1923 sonrası dönemde yaşanan göç olaylarına değinmek gerekmektedir. Uygulanan sınır güvenliği ve vize politikalarını incelemek yerinde olacaktır. Aşağıda 1923-1980 arası döneme uygulanan vize politikalarına ve göçmen işçilerin ülke içerisinde istihdamına değinilecektir. Özellikle 1980 sonrası neo-liberal politikaların ortaya koyduğu küreselleşme sürecinin göç ve göçmen işçi istihdamı konusunda neleri değiştirdiğini ve Türkiye'ye etkileri incelenecektir. Çalışmasının temelini oluşturan Suriyeli göçmenlerin ülke içerisine ilticasını, uygulanan açık kapı sınır politikasını ve paralellik gösteren istihdama katılma süreçleri değerlendirilecektir.

1.4.1. (1923-1980) Arası Dönemde Göç

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan itibaren çok çeşitli sebeplerle göç almakta, vermekte ve transit göçe ev sahipliği yapmaktadır (Toksöz, Erdoğan ve Kaşka, 2012: 10). Bu durum, ulus devletin kuruluşundan sonra göç hareketliliği konusunda üstün bir rol oynamış ve büyük bir ehemmiyet kazanmıştır (Abadan-Unat, 2006; İçduygu, 2012; İçduygu ve diğerleri, 2014). Bu nedenle göç akışlarını irdelerken dönemsel olarak yaşanan gelişmeleri göz ardı etmemek gerekir. Türkiye'ye yönelik gerçekleşen en somut göç örnekleri ise şunlardır:

- 1922-1938 yılları arasında Yunanistan'dan 384 bin kişi,
- 1923-1945 yılları arasında Balkanlar'dan 800 bin kişi,
- 1933-1945 yılları arasında Almanya'dan 800 kişi (GİGM, 2018).

Yapılan nüfus mübadeleleri ile Yunanistan'daki Türkler Türkiye'ye göç etmiştir. Yine tarihsel olarak balkan ülkeleri ile yapılan anlaşmalarla oralarda

yaşayan Türkler Türkiye'ye göç etmişlerdir. Almanya'dan Türkiye'ye göç eden kişiler ise o günün Almanya'sının yönetiminden kaçarak göç eden bilim adamları ve aydınlar olarak bilinmektedir. Göç eden bu kişilerin bir kısmı vatandaşlık alarak 'düzenli' göç/göçmen statülerini ortadan kaldırmışlar ve doğrudan işgücü piyasasına katılarak istihdam edilmişlerdir.

1960'lı yıllarda gelişmiş kapitalist ülkeler emek piyasalarında ortaya çıkan çeşitli nitelikteki açığı dış göç yoluyla denetimli olarak, kolayca karşılayabileceklerini iddia ediyorlardı. Ancak yaşanan gelişmeler dış göçün umulduğu kadar kolay denetlenemediğini ortaya çıkarmıştır. Bunun en önemli nedenlerinden birisi ise ülkeler arasındaki eşitsiz gelişimin artarak varlığını sürdürmesi ve özellikle gelişmemiş ülkelerde yaşanan işsizlik, yoksulluk vd. nedenlerle göç etmeye hazır kitlelerin artışıdır (Wallerstein, 2011; Erder, 2006). Kapitalist endüstrileşme, 1970'lerde içerisine düştüğü durumdan kurtulmak için neo-liberal iktisadi modeli krizden kurtulmanın yolu olarak görmüştür. Bu neo-liberal modelin ortaya çıkardığı "bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" fikri ile piyasaları serbestleştirmek için devlet müdahalesi ortadan kaldırmaya ya da etkisi en aza indirilmeye çalışılmıştır. Krizin aşılmasını sağlamış ancak beraberinde birtakım sorunları getirmiştir. Piyasaların serbestleşmesi fikri esnekleşme denilen olguyu beraberinde getirmiştir. İşgücünün üzerinde var olan baskıyı artırarak kuralsızlaşmanın yolunu açmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından başlayan Soğuk Savaş döneminde ise gelişmiş kapitalist ülkeler daha çok insan emeğine ihtiyaç duydukları için çeşitli azgelişmiş ülkelerle işçi anlaşmaları imzalamışlardır. Ulus devlet fikrinin yerleştiği bu dönemde ise daha çok Türkiye'den diğer ülkelere göç şeklinde gerçekleşmiştir. Özellikle 1974 krizine kadar Avrupa'ya yoğun emek göçü yaşanmış ardından ise çoğunlukla aile birleşmeleri ile bu süreç devam etmiştir (Erder, 2006; Abadan-Unat, 2006; İçduygu, 2012). 1964 yılında Avusturya, Belçika, Hollanda ile 1965 yılında Fransa ile ve 1967 yılında İsviçre, Avustralya ve İsveç'le bir dizi işçi göçü koşullarını düzenleyen anlaşmalar gerçekleştirilmiştir (Erder, 2006: 25-27).

1.4.2. 1980' den Günümüze Göç

1980 sonrasında neo-liberal, kapitalist dünyaya eklenmek isteyen Türkiye bir dışa açılma süreci başlatmıştır. Çeşitli köklü ekonomik değişim ve dönüşüme imza atıştır. '24 Ocak Kararları' olarak bilinen ve tarihi bir dönüşüm başlatan bu süreçte ödemeler dengesini düzeltmek, enflasyonu düşürmek, serbest piyasa ekonomisine geçmek ve ihracata yönelik üretimi teşvik etmek temel öncelikler olarak belirlenmiştir. İhracatı artırmak için özel sektöre düşük faizli kredi verilmesi, vergi iadesi ve ucuz döviz bulmada yardım gibi kolaylıklar sağlanmıştır (RG, Sayı: 17154).

Son dönem ise özellikle 24 Ocak kararlarının uygulanması ile birlikte küresel kapitalizme eklenme yolunda hızlanan ulus-devlet projesinin aynı zamanda küreselleşmenin yoğun olarak hissedildiği yıllardır. "Reel sosyalizm" deneyiminin yenilgisi ile birlikte çözülen Sovyetlerden yoğun bir göç akışı Batı'ya doğru yaşanmış ve Türkiye de bu göç akışından nasibini almıştır. Bu yıllar Türkiye'ye göç alan ülke konumunu kazandırmıştır (Erder, 2000: 235-236).

Bu yıllara kadar Türkiye'ye yönelik göç hareketlerinin hemen hemen tümü Türk kökenli ve/veya Müslüman göçmenleri içeriyordu (İçduygu, 2012: 15). Ancak küreselleşmenin ve dolayısı ile ekonominin serbestleşmesinin etkisiyle birlikte yatırım teşvik planları oluşturulmuş ve ilk etapta turizmin gelişimine bağlı olarak çok sayıda göçmen Türkiye'ye gelmiştir. Bu göçmenlerin önemli bir kısmı kısa süreli giriş-çıkış yapsalar da kayda değer bir kısmı üçüncü bir ülkeye geçmek için Türkiye'yi kullanmaktadır (İçduygu, 2012: 15).

Suriyelilerin yaşanan kriz sonrasında göç etmeleri haricinde bu dönem içerisinde gerçekleşen göçler şunlardır:

- 1988 yılında Irak'tan 51.542 kişi,
- 1989 yılında Bulgaristan'dan 345 bin kişi,
- 1991 yılında I. Körfez Savaşı'ndan sonra Irak'tan 467.489 kişi,
- 1992-1998 yılları arasında Bosna'dan 20 bin kişi,

- 1999 yılında Kosova’da meydana gelen olaylar sonrasında 17.746 kişi,
- 2001 yılında Makedonya’dan 10.500 kişi (GİGM, 2018).

Göç yörüngesini değiştiren diğer uluslararası gelişmelerden birisi ise yukarıda da kısaca değindiğim SSCB’nin çözülüş sürecidir. İlk olarak “bavul ticareti” ile başlayan göç akışı daha sonraki yıllarda azalmasına karşın, düzensiz göçmen sayısının belirgin bir biçimde artmasına neden olmuştur (Erder ve Kaşka, 2003: 12-13). Bu göçmen işçilerin çoğunluğunu tekstil, ev işleri, turizm ve eğlence sektöründe çalışan kadınlar oluşturuyordu (Erder ve Kaşka, 2003; Toksöz, Erdoğan ve Kaşka, 2012; Akalın, 2010).

Bu yıllarla birlikte Türkiye’nin küresel göç rejimleri içindeki konumu da değişmiştir. 1960 sonrası bu göç rejimlerine daha çok kitlesel işçi göçü ile katılan ve göç veren ülke kimliği pekişen Türkiye, yakın tarihinde ilk kez yabancıların göçü ile karşılaşan ve göç alan ülke kimliği de edinmeye başlayan bir coğrafya olmuştur (Kirişçi, 2003; İçduygu, 2010).

1.5. Türkiye’ye Yönelik Göç Politikalarının Tarihsel Seyri

Türkiye’ye yönelik uluslararası göç hareketleri inceledikten sonra Türkiye’nin göç, vize ve göçmen işçiler için geliştirilen istihdam politikalarını incelemek ülkenin göçmen işçilere bakışını göstermesi açısından yararlıdır. Böylelikle yaşanan uluslararası göçün ve getirdiği göçmen istihdamının yasal çerçevesi anlaşılabilir. Çalışmanın bu aşamasında yine Suriyelilerin göç hareketine kadar olan kısımda göçmen işçiler için alınan önlemler, istihdam edilebilme durumları ve uygulanan vize politikaları incelenecektir.

Türkiye’nin esas kararları İskan Kanunu ile ortaya konmuştur. Bu kanun ile homojen bir ulus yaratma fikriyle Türk ve İslam kökenli kişilere birtakım ayrıcalıklar tanınmış, diğer etnik gruplara ise sıkı uygulamalar ve sınırlamalar getirilmiştir (Toksöz, Erdoğan ve Kaşka, 2012). Türkiye ‘göçmen’ kavramını yukarıda değindiğim gruplara kullanırken, diğer etnik ve dini gruplara ‘yabancı’ kavramını kullanmıştır (Erder, 2007: 1-2).

İskan Kanunu'nun yeri alan 5543 sayılı İkamet Kanunu da ikametini sadece Türk soyundan gelen ve Türk kültürüne bağlı kişilere verileceğini belirtmiştir. Bu durumun sebebini ise İçduygu, göç hareketlerini kontrol altına almak ve ulus devleti korumak şeklinde açıklamıştır (İçduygu, 2010: 39-40).

1.5.1. Vize Politikaları

Devletlerin başta güvenlik olmak üzere çeşitli gerekçelerle koyduğu kural ve yeni sürece adapte olmak için oluşturduğu kurumlar aynı zamanda ulus devlet süreçlerinden kalan sınırları da emeğin aleyhine kapatmaktadır. Bu kurallardan birisi de vize politikalarıdır. Devletler sadece sınırlarından kimlerin geçip geçmeyeceğini değil, aynı zamanda geçenlerin sınırlar içindeki hareket etme biçimlerini de belirlerler. Bunlara kısaca vize politikaları denilmektedir (Atasü-Topçuoğlu, 2012: 501-502).

Türkiye'nin 1990'larda göç sürecine hazırlıksız yakalandığından ötürü göç politikaları 1999'da AB'ye aday üye ülke statüsünün kabulünden itibaren çeşitlenmeye başlamıştır (Erder ve Kaşka, 2003; Toksöz, Erdoğan ve Kaşka, 2012). Bu çeşitlenme de AB'ye üyelik süreci ve müktesebata uyum sağlama çabaları belirleyici olsa da devlette yaşanan ve başlangıcını 24 Ocak Kararları ile temellendirebileceğimiz dönüşüm süreci de belirleyici olmuştur ve Türkiye bölgede ekonomik güç kazanma amaçlı bir "ticaret devletine" dönüşmüştür (Kirişçi, 2009; Toksöz, Erdoğan ve Kaşka, 2012).

Serbest ticaret ilişkileri serbest vize rejimine ihtiyaç yarattığı için Türkiye'de özellikle SSCB'nin dağılmasından sonra pragmatik bir vize sistemine geçmiştir. Bu ilişki özellikle SSCB'nin dağılmasıyla bağımsızlığını kazanan Orta Asya ülkeleri ile Orta Doğu ülkeleri şeklinde kurulmuştur. Göçmenlerin Türkiye'ye girişlerini üç kategoride sınıflandırmak mümkündür. Şöyle ki:

- a) Türkiye'ye 1-3 ay arası süreyle vizesiz olarak girebilen ülke vatandaşları,
- b) Türkiye'ye gelmeden önce Türkiye'nin dış temsilciliklerinden vize almak

zorunda olanlar, c) Ülke sınırından ülkeler arası farklılık taşıyan bir ücretle bandrol olarak girebilen ülke vatandaşları (Toksöz, Erdoğan ve Kaşka; 2012: 18).

Neo-liberal dünyaya eklenme fikri ile esnekleşme ve vize politikalarında ki geçirgenlik 1990'lı yıllar boyunca "bavul ticareti" olarak bildiğimiz ithalat ve ihracat faaliyetleri artmış ve Türkiye başta olmak üzere Rusya, Moldova, Ukrayna, Gürcistan ve Orta Asya ülkelerinin ekonomilerine yarar sağlamıştır (Yükseker, 2003; Erder, 2010; Toksöz, Erdoğan ve Kaşka, 2012). Yine 2007'den itibaren Fas, Tunus, Ürdün, Suriye ve Lübnan için vizeyi kaldırmıştır (Kirişçi, 2011; Toksöz, Erdoğan ve Kaşka, 2012).

Esnek bir vize politikasının kuşkusuz iş gücü piyasaları üzerinde ciddi bir etkisi vardır. Ancak Türkiye'nin hangi ülkelere vize uygulayacağı ya da mahrum bırakacağına ilişkin kararların bütünlüklü bir değerlendirme sonucunda almak yerine hükümetin üst düzey yöneticilerinin ziyaretleri sırasında keyfi bir biçimde alınması eleştiri konusu olmaktadır (Toksöz, Erdoğan ve Kaşka, 2012: 21).

Enformel ekonominin ve enformel istihdam ilişkilerinin yaygın olduğu Türkiye'de de göçmenler işgücü piyasalarına kolayca girebilmektedirler. Bu noktada da vize politikaları önem kazanmaktadır. Hükümetlerin vize politikaları Türkiye'nin siyasi, kültürel, ekonomik tercihleri doğrultusunda ülkeler arası ikili ilişkiler temelinde belirlenmekte ancak buna rağmen göç ve istihdam politikası bulunmamaktadır. Bir yandan vize politikaları ve göç politikası oluşturma çabaları varken diğer yandan kayıt dışı istihdamı kolaylaştıran taşeron-fason üretim örgütlenmesine geçilmesi yaygınlaştırılması ile göçmenlerin yedek iş gücü ordusu olarak yerli iş gücüne oranla tercih edilmesi gerçeği söz konusudur (Toksöz, 2008; Akpınar, 2009; Toksöz, Erdoğan ve Kaşka, 2012).

1.5.2. Göç Politikalarında Yaşanan Güncel Gelişmeler

Türkiye, göç veren ve transit ülke konumunun yanı sıra göç alan bir ülke haline geldikten sonra maruz kaldığı göç akınları için bir yasal düzenlemeye gitmiştir. Suriyeli göçmenlerin yaratmış olduğu tedirginlik AB ile uyum sürecine

dahil edilmiştir. AB bu konuda Türkiye'ye ileri karakol görevi yüklemiştir. Müktesebata uyumluluk açısından Türkiye YUKK önderliğinde gerekli çalışmaları yürütmek için bir takım yasal düzenlemeler gerçekleştirmiş. Ulusal Eylem Planı'nda ön görülen yasal ve kurumsal değişiklikler doğrultusundaki çalışmalar sonucu hazırlanan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanun Tasarısı hükümet tarafından 2012 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisine sevk edilmiş ve 04.04.2013 tarihinde kabul edilmiş ve 11.04.2013 tarihinde Resmi Gazete 'de yayınlanmıştır (Özmen, 2013: 280-281). "Bu kanunun amacı; yabancıların Türkiye'ye girişleri, Türkiye'de kalışları ve Türkiye'den çıkışları ile Türkiye'den koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasları ve İçişleri Bakanlığı'na bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını düzenlemektedir" biçiminde açıklanmaktadır (Özmen, 2013: 283). Türkiye'nin bütüncül bir göç politikası yoktur ancak YUKK ile birlikte özellikle yurtdışı göç ataşeleri ve müşavirleri ile düzensiz göçe kaynaklık eden ülkelerle Türkiye arasında iletişim ve göçle ilgili iş birliğini arttırmanın yolları aranacaktır (Toksöz, Erdoğan ve Kaşka, 2012: 150-151).

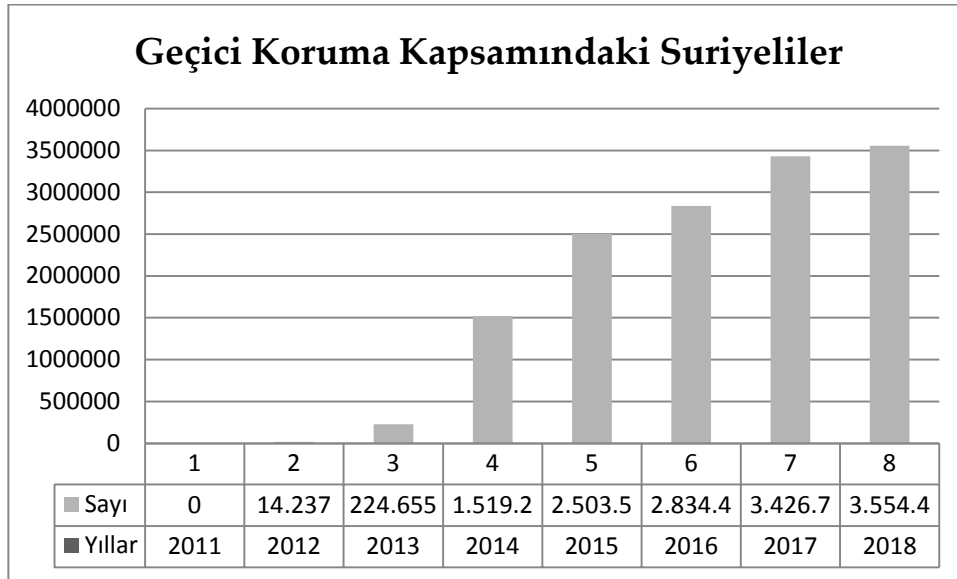
Yine AB göç yönetimi açısından öncelik taşıyan bir husus Türkiye'ye düzensiz yollardan giren transit göçmenler, mülteciler gibi kesimlerin AB'ye girişini önlemek için Türkiye'nin sınırlarda denetimi arttırmasıdır. Bunun yanı sıra Türkiye üzerinden AB'ye giren düzensiz göçmenlerin yakalanması durumunda Türkiye'ye iade edilmesidir. Türkiye'nin AB'nin göç müktesebatına uyumluluk çerçevesinde geliştirilen bu politikalar aynı zamanda Geri Kabul Anlaşması ile ilgilidir (Toksöz, Erdoğan ve Kaşka, 2012; Özmen, 2013).

1.6. Suriyelilerin Göçü

2010 yılında Tunus'ta başlayan hareketlilikler tüm ülkeyi etkisi altına almıştır. 'Arap Baharı' olarak adlandırılmıştır. Yaşanan olaylar yalnızca Tunus ile sınırlı kalmamıştır. Komşu ülkelere de sirayet etmiştir. 2011 yılında bir başka Arap ülkesi olan Suriye'ye sıçramıştır. 'Arap Baharıyla' ortaya çıkan iç karışıklıklar sonucunda birçok Suriyeli başta Türkiye olmak üzere Lübnan, Irak, Ürdün, Mısır

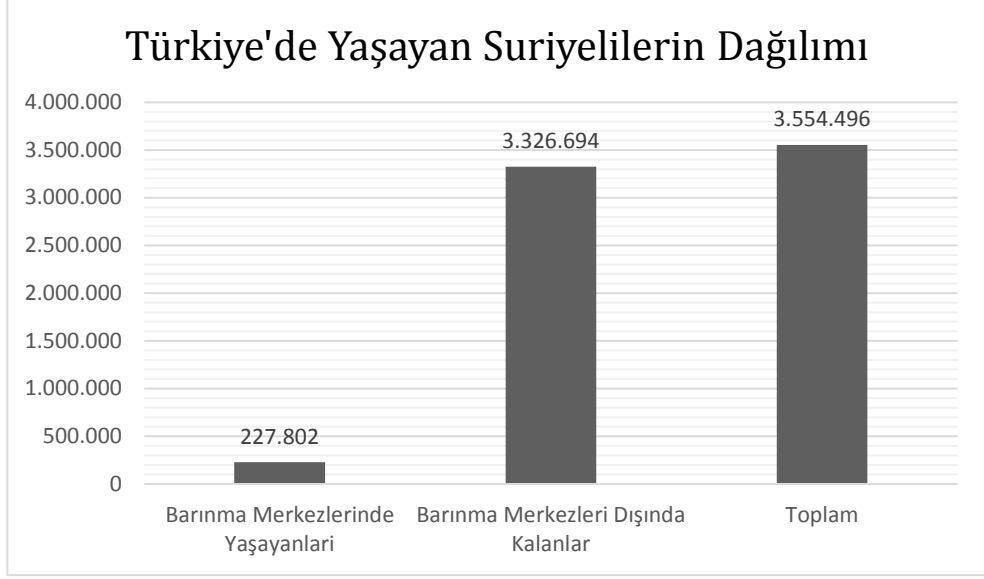
gibi komşu ülkelere sığınmak zorunda kalmışlardır. Türkiye'ye yapılan bu göçler isteğe bağlı olmaksızın gerçekleştirilmiştir. Türkiye göç olaylarına karşı kayıtsız kalmayarak göçmenlere her türlü yaşamsal faaliyetleri için birtakım haklar tanımıştır.

Göç idaresinin yayınlamış olduğu istatistiki verilere bakıldığında 2018 yılı itibariyle Türkiye' de yaşayan Suriyeli göçmen nüfusun sayısı 3,5 milyonu aşmıştır. Bu göç dalgası Türkiye'nin Suriye sınırındaki illerinde etkili olmuştur. Öyle ki bazı illerde Suriyeli nüfusunun yerli halkın nüfusuna yaklaştığı görülmektedir. Bu göçmenlerin küçük bir bölümü ise bu sınır bölgelerine oluşturulan 10 ilde kurulan 16 çadır kent ve 6 konteynır kent olmak üzere toplam 22 merkezde yaşamını sürdürmektedir (GİGM, 2018). İlk akının ardından göç durmaksızın artarak devam etmiştir.

Şekil 1. Yıllara Göre Türkiye' de Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler (GİGM, 2018).

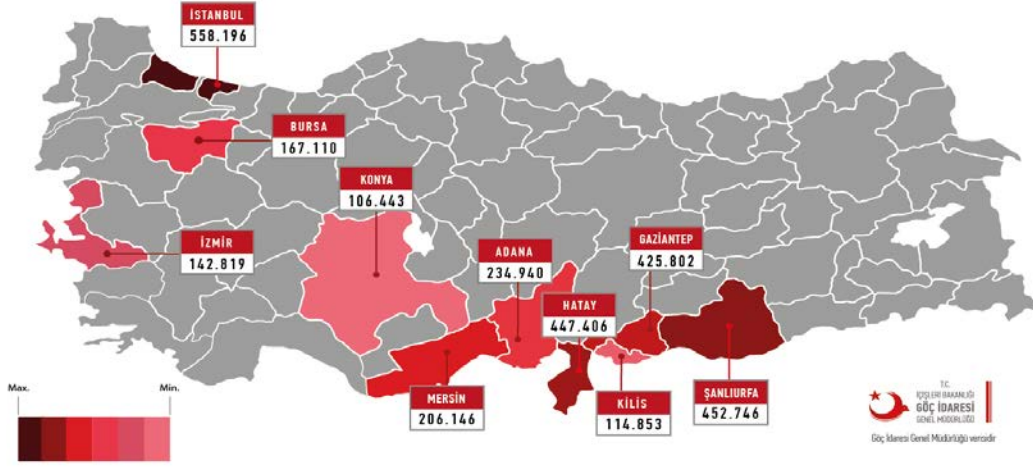
Geçici barınma merkezlerinde Suriyeli göçmenlerin sadece %15'i yaşamaktadır. Geriye kalan azımsanmayacak kadar fazla olan Suriyeli nüfusu ise şehirlerde ve kırsal alanlarda yaşamını devam ettirmektedir.

Şekil 2. Türkiye'deki Geçici Barınma Merkezleri İçinde ve Dışında Kalan Suriyeliler (GİGM, 2018)

Geçici barınma merkezleri haricinde yaşayan Suriyelilerin illere göre dağılımı ise çeşitlilik göstermektedir. Kamp dışındaki Suriyeliler, tüm ülkeye yayılmış durumda olsalar da büyük çoğunluğu Hatay, Kilis, Gaziantep, Şanlıurfa ve Mardin şeklinde sıralanabilecek Suriye sınırına yakın beş ilde yoğunlaşıyor. Üstelik mülteci kamplarının çoğu da bu illerde bulunuyor ve yarım milyon kadar kayıtlı kent mülteci de bu kentlerde yaşamaktadır. Örneğin Kilis'te, kamp ve kamp-dışı mültecilerin toplamı, -getirdikleri diğer tüm zorluklar bir yana- şehrin kendi nüfusunu aşmış durumdadır.

Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı

Şekil 3. Türkiye’de Suriyelilerin En Yoğun Yaşadığı İller (GİGM, 2018).

Suriyeli ‘mülteciler’ için bütün ülke olanakları seferber edilmiştir. Yapılan harcamalar kamuoyunda çeşitli şekillerde ifade edildiği için hükümet yetkilileri tarafından kalem kalem açıklanmıştır. Başbakan yardımcısı Recep Akdağ bir basın toplantısında yapılan harcamaların analizini yapmıştır. Akdağ: “2011’den bu yana 7 yıl içinde Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı’nın (AFAD) Suriyelilere 5 milyar 586 milyon 594 bin lira harcadığını güvenlik ve kamu düzeni hizmetleri için 9 milyar 228 milyon 707 bin lira, sağlık hizmetleri için 16 milyar 30 milyon 111 bin lira, eğitim hizmetleri için 15 milyar 489 milyon 968 bin lira, belediye hizmetleri için 17 milyar 527 milyon 481 bin lira” harcadığını dile getirilmiştir (Akdağ).

Suriyeli sığınmacıların eğitim, sağlık, güvenlik alanlarında; sosyal, çevresel ve ekonomik olarak yaşadıkları pek çok sorun bulunmaktadır. Ancak bu çalışmada temel olarak, Türkiye’de hayatlarını sürdüren Suriyeli sığınmacıların çalışma koşullarındaki problemler, çalışma durumları ile ilgili yürütülen hukuki süreç ve sığınmacıların Türkiye ekonomisi ile iş piyasasına olumlu veya olumsuz etkilerini saha araştırması bulguları ile ilerleyen bölümlerde ele alınacaktır.

1.7. Suriyeli Göçmenlerin Hukuki Durumu

Suriye’den gelenlerin kamuoyunda göçmen, mülteci, sığınmacı, vb. gibi çeşitli biçimlerde tanımlandıkları görülmektedir. Bu durum, bu insanların nasıl adlandırılmaları gerektiği konusunda toplumda genel bir bilgi eksikliği olduğunu göstermektedir. Bu başlık altında, kendi ülkelerindeki iç savaştan kaçarak Türkiye’ye gelen insanların hukuki statüleri konusunda fikir vermeye çalışılacaktır.

Saraçlı (2011)’e göre bu statü ‘yerinden edilmiş kişi’ (displacedperson) veya ‘zorunlu göçmen’ (forcedmigrant) statüsüdür. Çok genel olarak, insanların doğal yaşam alanlarından gayri iradi bir nedenle ayrılmaları olarak tanımlanabilecek zorunlu göç olgusu, ulusal ya da uluslararası sistemlerin veya doğal şartlarda yaşanan yapısal bozulmaların bir tezahürüdür. Öyle ki bugün yaşanan zorunlu göç süreçlerinin arkasında yatan sebeplere bakıldığında uluslararası sistem bazlı karışıklıkların (savaşlar, çatışmalar, insan hakkı ihlalleri, kısıtlayıcı ve baskıcı rejimler gibi) ve doğa ortamında gözlemlenen bozulmaların (iklim değişikliği, erozyon, çölleşme, vb) bu süreçleri tetikleyen temel sebepler olduğu görülmektedir.

“Göçmen”, “sığınmacı” ve “mülteci” terimleri sıkça birbirine karıştırılan kavramlardır. Göçmen, esas olarak, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için değil ekonomik nedenlerle ülkesinden ayrılan kişiler olarak tanımlanabilir. Göçmenler, genellikle vatandaşı oldukları ülkelerin korumasından yararlanmaya devam ederlerken, daha iyi yaşam standardına ulaşabilmek amacıyla daha gelişmiş olduğunu düşündükleri ülkeye giriş yaparlar (Kaşka, 2007: 233-234).

Sığınmacı, mülteci statüsü almaya yönelik başvurusu bulunan fakat bu başvurusu, henüz karara bağlanmamış kişiler için kullanılmaktadır. Sığınmacıların, başta “geri göndermeme” ilkesiyle birlikte, belli temel haklardan yararlanmaları ve insanca yaşamaları için asgari standartların sağlanması gerektiği savunulmuştur. Sığınmacı statüsü geçici bir statüdür ve mülteci statüsü tanınmasının ardından, mülteci statüsünün en başından itibaren geçerli olduğu kabul edilir (IOM, 2009).

Hukuki anlamda mültecilik tanımının ne olduğu, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde açıkça görülecektir. Cenevre Sözleşmesi'ne göre Sözleşme hükümleri, 1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanacaktır (RG, Sayı: 10898). Bir yabancıya mülteci statüsünün tanınması için bir tehlike halinin bulunması, zulme uğrayacağından korkması, zulüm korkusunun haklı olması ve ülkesinin dışında bulunması gerekir.

Birleşmiş Milletler bünyesinde imzalanan 28.07.1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme İkinci Dünya Savaşı sonrasında başka ülkelere sığınan mültecilerin geri ülkelerine dönmesi üzerine Cenevre Sözleşmesi, 1967 yılında yenilemiştir. Türkiye bu sözleşmeyi 'coğrafi kısıtlama' çekincesiyle kabul etmiş ve iç hukukta yalnızca Avrupa'dan gelenlere mülteci hakkının tanınmasını onaylamıştır (RG, Sayı: 13026).

Türkiye, coğrafi konumundan ötürü her dönemde hedef ülke veya transit geçiş ülkesi olarak göçe maruz kalmıştır. 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne taraf olan Türkiye, yukarıda da ifade edildiği gibi sözleşmeyi ve 1967 Protokolü'nü coğrafi sınırlama kaydıyla uygulamakta, sadece Avrupa'dan gelenleri mülteci olarak kabul etmekte ve Avrupa dışından gelenleri ise "şartlı mülteci" olarak adlandırmaktadır. Türkiye mülteciliğe ilişkin işlemlerini ise Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ile iş birliği içerisinde yürütmektedir.

Türkiye iç hukukta yaptığı değişiklikle 11 Nisan 2013 Tarihli 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çıkarmıştır. 6458 Sayılı Kanun'un 61. maddesi uyarınca Cenevre Sözleşmesi'ne paralel hareket ederek coğrafi farkı gözetmeye devam etmiştir. Mültecilik statüsü için valiliklere başvurular bizzat

yapılmalıdır. Başvuru süresince kişilerin Türkiye’de ikamet etmeleri istenmektedir. Başvuruları kabul edilen mülteci statüsüne erişen kişilere birer kimlik çıkartılarak seyahat kartı tanımlanmaktadır (RG, Sayı: 28615).

6458 Sayılı Kanun’un 62. maddesinde mülteci statüsüne sahip olmayı gerektiren bütün haller dahil sadece coğrafi şartları yerine getiremeyen için şartlı mülteci tanımı getirmiştir. Adından da anlaşılacağı üzere bu insanlara geçici gözle bakılır; ülkelerine ya da üçüncü bir ülkeye gidene kadar birer yıllık kimlik verilir. Türkiye’de ikamet etme hakkı tanınır.

6458 Sayılı Kanun’da Türkiye’ye giriş yapanlar için geçici koruma statüsü sağlamak amacıyla bir düzenleme yapılmıştır. Ülkelerinden çeşitli hallerle çıkarılmaya zorlanmış ve acil ihtiyaçlarını karşılamak için ülke içerisine giren kişilere bu statü tanımlanmıştır.

Bu tanımlardan yola çıkarak Türkiye de yaşayan bu insanlar şartlı mülteci statüsündedirler. Bu statü gereği Türkiye gerekli ihtiyaçlarını karşılamak ile yükümlüdür. Türkiye gerekli eğitim, sağlık, barınma, beslenme gibi birincil derecedeki ihtiyaçlarına yanıt vermektedir.

1.8. Türkiye’deki Göçmenlerin Çalışma Haklarına İlişkin Hukuki Düzenlemeler

Türkiye’de göçmenlerin çalışması genel olarak katı kurallara bağlanmış ve çok sayıda kanun ve yönetmelikle düzenlenmiştir. Ancak mevzuatta “göçmen” kavramı yoktur ve yabancılardan söz edilmektedir (Güzel ve Bayram, 2007, Toksöz, Erdoğan ve Kaşka, 2012).

27.02.2003 tarihinde kabul edilen 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanununun (YÇİHK), amaç, kapsam ve tanımların yer aldığı birinci bölümünde kanunun amacı olarak “yabancıların Türkiye’deki çalışmalarını izne bağlamak ve bu yabancılara verilecek çalışma izinleri ile ilgili esasları belirlemek” ifade edilmektedir (RG, Sayı: 25214). Düzensiz ya da kayıt dışı göçmenlere dair herhangi bir ifade yer almamaktadır. Ayrıca 3. Maddede yabancı, Türk Vatandaşlığı

Kanunu'na göre Türk vatandaşı sayılmayan kişi olarak belirlenmiştir (Güzel ve Bayram, 2007; Özmen, 2013).

6458 numaralı kanundan önce yürürlükte olan mevzuat uyarınca bir yabancının Türkiye'de işgücü piyasasına katılması için öncelikle çalışmasını engelleyecek bir hükmün bulunmaması, gelmeden önce çalışma izini alınması, gelmek için çalışma vizesi ve geldikten sonra ikamet izni alması gerekmektedir. Ancak 11 Nisan 2013 Tarihli 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 91.maddesi uyarınca çalışma usul ve esaslarını belirleyen bir yönetmelik hazırlanmıştır (RG, Sayı: 8375). Hazırlanmış olan yönetmeliğe göre geçici koruma statüsündeki bir kişi kendini tanıtan bir kimlik kartı ile çalışma izni için başvuru yapabilir. Gerekli şartları sağlayan kişiler çalışma izin belgesini edinebilir.

Geçici koruma sağlanan yabancıların çalışma izinlerine dair yayınlanan yönetmeliğe göre iş yerlerinde geçici koruma kapsamında çalışan sayısının, aynı işyerinde çalışan Türk vatandaşı sayısının yüzde onunu geçmemelidir. Hiç Türk vatandaşı çalışmanı bulunmayan veya toplam çalışan sayısı ondan az olan işyerlerinde, geçici koruma sağlanan en fazla bir yabancıya çalışma izni verilir.

Ayrıca, işveren tarafından; işyerinin kayıtlı bulunduğu ildeki İl Müdürlüğünden, çalışma izni başvurusu tarihinden önceki dört haftalık süre içerisinde yabancının çalıştırılacağı işi yapacak aynı nitelikte Türk vatandaşı bulunmadığının belgelendirildiği başvurularda istihdam kotası uygulanmayabilir. Bu hususun Bakanlıkça değerlendirilmesinde çalışma izni talebinde bulunulan sektör ve illere göre açık iş ve işe yerleştirmeler dikkate alınır.

İşverenlerce istihdam edilmek istenen ancak o işyerinde çalışan Türk vatandaşı sayısının yüzde onunu geçen her geçici koruma sağlanan yabancı için, Bakanlığa çalışma izin başvurusunda bulunulması öncesinde il müdürlüklerine başvuruda bulunularak istihdam kotası uygulanmayabileceğine yönelik belgenin alınması gerekmektedir.

Bu amaçla işverenlerce il müdürlüklerine yapılan başvuruyu izleyen dört haftalık süre içerisinde, istihdam edilmek istenen geçici koruma sağlanan yabancınn çalıştırılacağı işi yapacak aynı nitelikte Türk vatandaşının bulunup bulunmadığına ilişkin olarak il müdürlüklerince gerekli değerlendirme yapılır. Dört haftalık sürenin bitiminde, yabancınn çalıştırılacağı işi yapacak Türk vatandaşının o ilde bulunmadığının tespit edilecek olması halinde, il müdürlükleri tarafından işverenlere, geçici koruma sağlanan yabancınn istihdam edilebileceğine yönelik bir belge verilir.

Geçici koruma sağlanan yabancılar, Türkiye İş Kurumu tarafından aktif işgücü hizmetleri kapsamında düzenlenen kurs ve programlara katılabilir ve bu kapsamda bir işyerinde mesleki eğitim ve işbaşı eğitimi görebilirler. Mesleki eğitimlerini tamamlayan yabancıların eğitim gördükleri işyerinde çalıştırılmak istenilmesi durumunda, işverenler tarafından Bakanlığa başvuruda bulunularak çalışma izni alınması zorunludur.

1.9. Türkiye’de Göçmen İstihdamı

Türkiye’de göçmenlerin işgücü piyasasına katılımlarının 1990’larda gözle görünür bir hale geldiği bilinmektedir. Çeşitli ve aralıklı dönemlerle göçmen işçiler piyasa içerisine girseler de “Türkiye 1980 yılından itibaren göç alan bir konuma gelmiştir” cümlesi ile açıklayabiliriz (Erder, 2010; İçduygu, 2010). Türkiye her ne kadar göç alan bir konuma ulaşmışsa da ‘transit’ ülke konumunu geride bırakmamıştır.

Göçün sınıflandırılması konusunda da değinildiği gibi göçün ‘düzenli’ ya da ‘düzensiz’ olarak yorumlanmasının temel nedeni giriş-çıkışlarda göçmenlerin gerekli evrakları taşıyıp taşımamalarıdır. Bu neden ile göçmenlerin Türkiye’de istihdamına iki temel başlık halinde değinilecektir.

1.9.1. Düzenli Göç/ Göçmen İstihdamı

'Düzenli' göçün literatürdeki karşılığında yola çıkarak bir tanımlama yapacak olursak; ülke içerisinde bulunma, çalışma, giriş ve çıkışları buldukları ülke yasa ve yönetmeliklerine uygun olan kişilere 'düzenli' göçmen işçi denilebilir. Çoğunlukla göç olayını daha iyi koşullarda yaşama ve bunun için işgücü piyasasında istihdam edilme amacıyla gerçekleştiren kişilerdir.

İşgücü göçü veren ülke ile alan ülke arasındaki temel farklılığın küreselleşmenin yaratmış olduğu ekonomik gelişmişlik farkı olduğu unutulmamalıdır. Ülkelerindeki yaşam kalitesinin düşüklüğü, istihdam olanaklarının güvencesizliği bu durumu hızlandıran nedenler olarak göze çarpmaktadır.

Türkiye'ye yönelik uluslararası göçü tarihsel olarak ele alırsak göçler siyasi ve zorunlu göçler şeklinde bir nitelik göstermektedir. Türkiye uluslararası göç konusunda daha çok göç veren ülke konumundadır (Başel, 2003: 22-23). Göç İdaresi Başkanlığının yayınlamış olduğu verilere bakıldığında verilen ikamet izinlerinin istihdamdan ziyade eğitim öğretim faaliyetleri ve siyasi nedenlerle ya da savaşlar nedeniyle dağılan ailelerin birleşmesi için verildiği görülmektedir.

Şekil 4. Türkiye'deki Yabancıların İkamet İzinleri, (GİGM, 2018).

Tüm Dünya ülkelerinde olduğu gibi Türkiye’de de göçmen işçiler özellikle çeşitli sektörlerde ucuz işgücü olarak istihdam edilmektedir. Emek yoğun sektörlerde işgücüne dahil olmaktadır. Göçmen iş gücünün kadınlaştığı ve daha çok turizm sektöründe ve evde bakım hizmetlerinde çalıştıkları görülmektedir (Toksöz, Erdoğan ve Kaşka, 2012: 22-23).

Göçün nedeni ve şekli, çalışma yaşamına girişleri ve uluslararası statüleri diğer göçmenlerden farklılık gösterdiği için Suriyeli göçmenler ‘düzensiz’ göçmen başlığı altında incelenecektir.

1.9.2. Düzensiz Göç/ Göçmen İstihdamı

Küreselleşmenin geniş kitlelerde yer değiştirme isteğini arttırdığı Göç İdaresinin açıkladığı rakamlara bakıldığında gözle görülmektedir. Bu durumun aksine, yürürlükteki kural ve kurumların, bunun önünü açacak biçimde değişmediği aşikardır. Daha çok sermaye, mal ve iletişimin sınır ötesi hareketlerinin güvenle sürdürülmesi için bir dizi yeni kurum ve kurallar ortaya çıkmasına karşın insan hareketliliği çeşitli gerekçelerle durdurulmaya çalışılmaktadır. Ancak bu durdurmaya çalışma pek mümkün olmamaktadır. İnsan hareketliliği kuralsız, kâğıtsız ve düzensiz bir hale dönüşmüştür. Bu durum hem insan hakları açısından hem de göç araştırmaları bakımından sıkça tartışılan bir konu olma özelliğini artırarak sürdürmektedir.

Neo-liberal ekonomik aklın ortaya çıkardığı küreselleşme çağıyla birlikte, mekânsal ve sınıfsal eşitsizliklerin yarattığı tahribat önceki dönemlere göre giderek artan bir hal almıştır. Kapitalizmin etkisi ile Dünya ülkelerinin eşitsiz gelişimi, geri kalmış ülkelere merkez ülkelere yönelen emek göçünü de arttırmıştır. Bu durumun ortaya çıkmasında sıkça vurgulanan gelir farklılıkları da aslında bir neden olmayıp, mevcut üretim ilişkilerindeki dönüşümün ve adaletsiz bölüşümün bir sonucudur. Bununla beraber özellikle kriz yılı olarak bilinen ilk kırılmanın yaşandığı 2007’den beri dünyada genel anlamda ekonomik büyüme önceki dönemlere nazaran yavaşlamaktadır (İncekara ve Mutlugün, 2016: 364). Bu nedenle irili ufaklı firmalar maliyeti düşürmek için daha çok ucuz işgücüne ihtiyaç

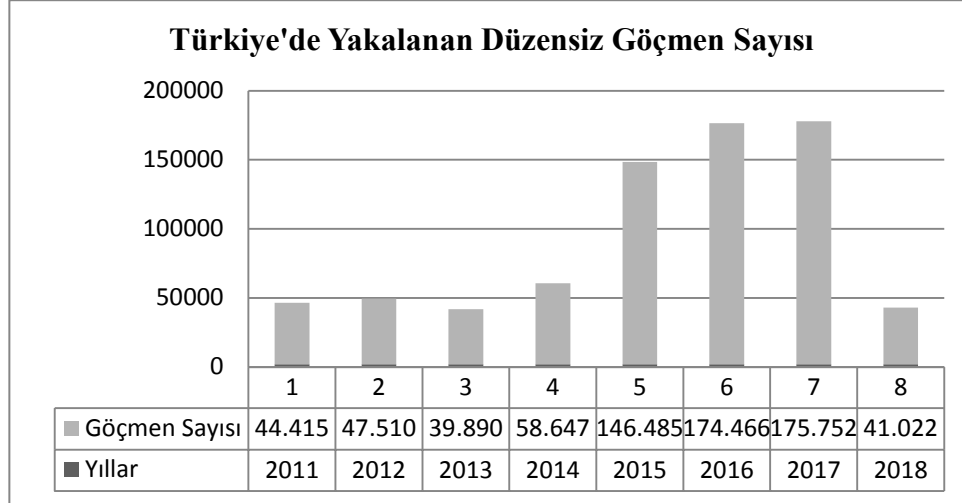
duymaktadır. Gelişmiş ülkelerdeki işgücü maliyetlerinin yüksek olması ve sendikalaşma, sosyal bilinç gibi faktörlerinde var olması nedeniyle 'küreselleşemeyen' firmalar bu ucuz işgücünü düzensiz emek göçü ile karşılamaktadır.

Yapılan birçok araştırma ve kaleme alınan yazınlarda 'düzensiz' göç ile enformel çalışmanın içi içe geçtiği görülmektedir (Akpınar, 2009: 75). Türkiye 'düzensiz' göç açısından hem kaynak hem geçiş hem de varış ülkesidir. 1990'ların başından itibaren Türkiye, Balkanlar'dan, Orta Doğu'dan, Eski Sovyet Bloğu ülkelerinden gelen düzensiz göçmenler için önemli bir hedef ülke haline gelmiştir.

Temel ihtiyaçlarının ve giderek artan tüketme isteklerinin karşılanmasını sağlayacak kadar para kazanabilmek amacıyla bu ülkelerden gelen göçmenler için Türkiye'nin çekici bir yer olmasının iki nedeni vardır. Bir yandan SSCB' nin çöküşü ve onu takip eden ekonomik yeniden yapılanma süreci, pek çok insanın Türkiye'de iş aramasına neden olmuştur. Öte yandan AB'nin vize kısıtlamalarına tezatla Türkiye'nin vize rejiminin gevşek olması, bu ülkelerin vatandaşları için daha rahat giriş koşulları sağlamaktadır (İçduygu ve Biehl, 2012; Erder ve Kaşka, 2003).

Türkiye'ye üç tür göçmen gelmektedir. Birinci tür Romanya, Ukrayna, Belarus ve Moldova gibi Doğu Avrupa ülkelerinden direk olarak iş bulma amacıyla gelen göçmenleri kapsamaktadır. İnşaat, tarım ve tekstil gibi sektörlerde bu tür göçmenlerin istihdam edildiği bilinmektedir. Aynı zamanda birçok orta ve üst sınıf aile, Moldovalı ve Ukraynalı kadınları ev işlerinde kullanmaktadır. Eğlence ve fuhuş sektörlerine de bu göçmenlerin yoğun şekilde katıldığı gözlenmektedir. İkinci türü ise İran ve Irak gibi Orta Doğu ülkelerinden, Pakistan, Bangladeş ve Sri Lanka gibi Asya ülkelerinden ve Nijerya, Somali, Kongo gibi Afrika ülkelerinden gelen göçmenler oluşturmaktadır. Bu göçmenler Avrupa'ya gitme niyetinde olup Türkiye'yi köprü olarak kullanmaktadırlar. Bu göçler genellikle Türkiye'ye izinsiz giriş, Türkiye'den izinsiz çıkış ve vize ihlalleri yoluyla gerçekleşmektedir. Bu göçmenlerin de ülkede kaldıkları süre boyunca kaçak olarak çeşitli sektörlerde yaşamlarını kazanma yoluna gittikleri bilinmektedir. Üçüncü ve son göçmen türünü

ise sığınma talebinin sonuçlarını bekleyen ya da sığıma talebinde bulunup talepleri reddedilen fakat ülkelerine geri dönmek yerine ya Türkiye'de kalıp kaçak işçi olarak çalışmak isteyen ya da üçüncü bir ülkeye göç yollarını arayan göçmenler oluşturmaktadır (İçduygu, 2004: 21). Bu durum Göç İdaresinin yayınlamış olduğu 'düzensiz' göçmenlerin sayılarına ilişkin rakamlar aşağıdaki grafikte daha açık görülmektedir.

Şekil 5. Yıllara Göre Türkiye’de Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı, (GİGM, 2018).

Türkiye’de düzensiz göçmen işçilerin çalıştığı belli başlı sektörler, inşaat, tekstil, deri, hizmet (otel, restoran ve eğlence), ev işleri ve turizmdir (Lordoğlu, 2010; Toksöz, Erdoğan ve Kaşka, 2012; Akalın, 2010; Toksöz, 2008). Düzensiz göçmenler kategorisinde dikkat çeken bir diğer nokta ise kadın oranının fazlalığıdır. Göçün kadınlaşması olarak da ifade edebileceğimiz bu nokta aynı zamanda kadınlar için iş olanaklarının daha fazla olmasıyla da açıklanabilir. Bu grup için iş olanakları geleneksel olarak üç sektörde odaklanmış haldedir: Ufak çaplı ticaret/tekstil endüstrisi, eğlence/seks endüstrisi ve ev-bakım işleridir (İçduygu ve Biehl, 2012; Akalın, 2010; Erder ve Kaşka, 2003; Toksöz, Erdoğan ve Kaşka, 2012; Abadan- Unat, 2006).

Bazı alan yazınlarında göçmenler için ‘düzenli’ ve ‘düzensiz’ göçmenin yanı sıra ‘transit’ göçmen kavramını da kullanmaktadırlar. Göçmenlerin geliş amaçlarına

yönelik yapılan açıklamadan yola çıkarak ayrı bir başlık halinde almaya gerek olmadığı söylenebilir.

Transit göçmenlerin esas amaçları Türkiye'nin batı sınırlarından Avrupa'ya geçmektir ve bu yolculukta planlı olarak ya da planları dışında Türkiye'ye gelmiş göçmenlerdir. Çoğu düzensiz girişler ve çıkışlar olarak sınıflandırılabilir, çünkü Türkiye'ye insan kaçakçılığı ile getirilmişlerdir ve/veya ülkeden bu yolla çıkartılıyorlardır (İçduygu ve Biehl, 2012: 9-10).

Türkiye'deki tüm yabancılar gibi sığınmacı ve mülteciler de Türkiye'de Yabancıların İkamet ve Seyahatleri Kanunu'na tabidir. Bu kanun dahilinde, 17. Maddeye istinaden, mülteci ve sığınmacılar ancak bazı ve belirli bölgelerde ikamet edebilmektedirler. Bu bölgelerde genellikle Orta ve Doğu Anadolu bölgelerinde yer almaktadır. Ancak bu yerlerde göçmenler için sosyal, dayanışma ağları ve iş imkânları kısıtlı olduğu için; bu göçmenler İstanbul, Ankara gibi büyük şehirlerde düzensiz statüde ve kayıt dışı istihdam edilmektedirler (İçduygu ve Biehl, 2012; Toksöz, Erdoğan ve Kaşka, 2012; Yüksekler ve Brewer, 2012).

1.10. Dual (ikili) İşgücü Piyasası

Herhangi bir homojen iş gücü piyasası içerisindeki rekabet şartı iki sektör içerisindeki kazançları eşitlemek durumundadır. İkili iş gücü piyasasının ikincil parçasında bazı bireyler beşeri sermayeleri için yetersiz ücret almaktadır. Bu durum karşısında işverenler ikincil piyasaya girebilir ve aynı üretken iş gücüne daha düşük ücret vererek birincil piyasaya geçirebilir. Böyle yaparak karlılıklarını artırabilirler. Birincil sektör firmaları kendi iş gücünü işten çıkarmak zorunda kalacağı için bunu yapmıyor olabilirler ama yeni kurulan firmalar bu ikincil iş gücünü istihdam ederek rekabet edebilirler. Firmalar bu fırsatı kullandıkça ikincil sektördeki ücretler artacak, birincil sektördeki ücretler düşecek ve sürecin sonunda tek bir ücret ortaya çıkacaktır.

Ancak ikili bir piyasa oluşmuşsa bunun temelde iki çeşit nedeni vardır. (1) Ayrımcılık: Kadınlar ve azınlıklar gibi bazı kişilere, birtakım özelliklerinden dolayı

ayrım yapıldığı için birincil sektörlerde iş sunulmayabilir. (2) Teknoloji: İyi işlerin bazıları teknolojik ekipman ve buna uygun personel isteyebilir. Eğer bir ürünü üretmenin bir tek yolu ve vasıflı eleman ihtiyacı varsa ikincil piyasa elemanları bu piyasa içerisine giremez ya da içerideki emek gücü tarafından engellenir (Elliott, 1997: 153-155).

‘İkili iş gücü piyasası’ hipotezi, tabakalı piyasaların birincil ve ikincil istihdam sektörleri tanımlayan bir alt türüdür. Tabakalı iş gücü piyasaları kuramları, rekabetçi iş gücü piyasası düşüncesinden farklıdır ve iş gücü piyasalarını çeşitli öğelere (yaş, cinsiyet, ırk, verimlilik vb gibi) göre bölünmüş olarak görürler. Birincil ve ikincil sektörler Doeringer ile Piore (1971)’ de şu şekilde tanımlanmıştır: “Birincil piyasadaki işler şu özelliklerden birkaçına sahiptir: Yüksek ücretler, iyi çalışma koşulları, istihdam devamlılığı, ilerleme şansları, çalışma kurallarının yürütülmesinde eşitlik ve yasallık. İkincil piyasadaki işler ise, aksine, düşük ücretlere ve ücret dışı yararlar/ sosyal yardımlara, kötü çalışma koşullarına, yüksek iş gücü devri oranlarına, düşük ilerleme şanslarına ve sıklıkla keyfi ve değişken bir denetime sahip olma eğilimindedirler”. Yukarıdaki tanımlardan yola çıkarak inşaat sektöründe yapılan işler ve işçilerin durumu göz önüne getirildiğinde ikincil piyasa işleri olarak ortaya çıkmaktadır.

15.08.2009 tarihli 27320 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanan İşyeri Sağlık ve Güvenlik Birimleri ile Ortak Sağlık ve Güvenlik Birimleri Hakkında Yönetmeliğin 57. maddesi uyarınca oluşturulan Tehlike Sınıfı Belirleme Komisyonunun görüşleri doğrultusunda işyerlerinin iş sağlığı ve güvenliği açısından yer aldığı tehlikelere göre işyerlerinin sınıflandırıldığı işler listesinde İnşaat sektörü ‘çok tehlikeli’ iş sınıfı içerisinde yer almaktadır.

1.11. 3D İşler (Dirty, Dangerous, Difficult)

Yabancı/misafir/göçmen işçiler günümüzde çağdaş dünyanın pek çok ülkesinde çalışma yaşamının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. İspanya’daki ve Fransa’daki Kuzey Afrikalılar, Almanya başta olmak üzere pek çok Avrupa

ülkesindeki Türkler, ABD'deki Latinler... Sayıları milyonları bulan bu insanların yeni bir yaşam kurmak, yeni fırsatlar elde etmek ümidiyle başladıkları yolculukları çoğu zaman pek de mutlu olmayan bir biçimde sonuçlanmaktadır. Bu insanlar gittikleri ülkelerde genellikle yerli nüfus tarafından tercih edilmeyen işlerde çalışmak durumunda kalmakta, temel yurttaşlık haklarından yararlanamamakta, yabancı düşmanlığına maruz kalmakta ve sömürülmektedirler. 3D işler (dirty, dangerous, difficult) olarak anılan pis, tehlikeli ve zor işler söz konusu olduğunda da akla göçmen işçiler gelmektedir (Poschen, P., 1993: 72).

1.12. Suriyeli Göçmen İşçilerin Türkiye'de İstihdamı

Suriyelilerin hayatlarını kendi başlarına idame ettirerek ekonomik yoksunluktan kurtulabilmeleri, gününbirlik geçici işlerde düşük ücretle çalışmalarını yerine niteliklerine uygun, haksız rekabete ve sömürüye dayanmayan çalışma hayatının kendilerine sağlanması ile mümkündür. Aksi takdirde, işverenlerin Suriyelileri sigortasız, sosyal güvencesiz ve kayıt dışı çalıştırarak haksız kazanç elde etmelerinin önüne geçilemeyecektir. Bu anlamda, devletin Suriyelilerin çalışma hayatına katılımını sağlayacak düzenleyici ve denetleyici rolünün önemi yadsınamaz. Ancak, sadece idari ve yasal reformlar yeterli olmamaktadır.

Suriyeliler, eğitim düzeylerinin düşüklüğü ve buna bağlı olarak niteliksiz işgücü bakımından iş bulmanın kolay olması nedeniyle yaşadıkları hemen tüm illerde inşaat sektöründe yaygın olarak çalışmaktadırlar.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının 2017 yılı ocak ayı verilerine göre inşaat sektöründe 1.556.403 kişi çalışmaktadır. Sendikalı işçi sayısı, %3,1 oranı ile 48.267'dir (ÇGM, 2017). Sendikalı işçilerin tümüne yakını kamu işyerlerinde çalışmaktadır ve özel sektörde sendikal örgütlenme neredeyse yoktur. İnşaat işkolu, özel sektör bakımından tümüyle denetimsiz, sendikasız ve kayıt dışı bir alandır. Sektörün bu durumu, vasıfsız işçilik özellikleriyle Suriyelilerin bu işkolunda yoğunlaşmasına elverişli bir zemin oluşturmaktadır.

Bu sorunun devlet yetkilileri tarafından olumlu yönleriyle dile getirildiği birtakım açıklamaları mevcuttur. Veysi Kaynak bir açıklamasında, “Suriyelileri gönderirsek fabrikalar durur” sözlerini dile getirmiştir (Kaynak). Yine bir başka yetkili isim olan Ahmet Eşref Fakıbaba bir açıklamasında, “Suriyelileri beşeri sermaye olarak değerlendirmeliyiz” demiştir (Fakıbaba). Fakıbaba’nın bu sözü, iş gücü piyasalarına Suriyeli ‘şartlı mültecilerin’ dahil olmaları gerektiğini iddia etmektedir. Devletin yöneticilerinin Suriyelilerin işgücüne dahil olmaları gerektiği yönündeki açıklamaları bu araştırma konusunun önemini bir kat daha artırmıştır.

Geleneksel olarak, göç veren ve az gelişmiş olan ve iş gücünün vasıfsız olması nedeniyle işverenler tarafından şikayet edilen Türkiye’de bu kadar vasıfsız emeğin nasıl değerlendirilmesi gerektiği akıllarda bazı soru işaretleri uyandırmaktadır. Öncelikle söylenenin aksine Türk işgücü piyasasında hala vasıfsız emeğe ihtiyaç olduğu yetkililerce dile getirilmiş olmaktadır. Bununla beraber yerli işgücü piyasasında kaçak göçmen emeği her geçen gün artmaktadır. Özellikle enformel sektörlerin başında gelen tarım ve inşaat sektöründe yerli işgücünün yerini göçmen işçi almaya başlamıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE İSTİHDAMIN YAPISI VE İNŞAAT SEKTÖRÜNÜN GENEL ÖZELLİKLERİ

İnşaat sektörü, yarattığı katma değer ve istihdam olanaklarıyla ülke ekonomisi için ayrı bir öneme sahiptir. Büyük ölçüde ulusal sermayeye dayanan sektör birçok meslek dalını kapsamaması nedeniyle büyük bir istihdam kapasitesine sahiptir. Ulusal ve uluslararası alanda yüksek deneyime sahip olan sektör 200'den fazla alt sektörle girdi – çıktı içerisinde olması nedeniyle lokomotif sektör olarak adlandırılmaktadır.

İnşaat sektörü, konut inşaatı ile birlikte kara yolu, demir yolu, havaalanı, liman, elektrik santralleri, baraj, sulama tesisleri, köprü, sanayi ve ticari yapı inşaatlarının tümünü kapsamaktadır. Bir ülkenin gelişiminin ana eksenini kaçınılmaz olarak “inşaat” oluşturmaktadır. Barajlar, enerji üretim tesisleri, yollar, havaalanları, kentsel mekânlar, fabrikalar, hastaneler ve diğer tüm yaşamsal mekânlar ile o mekânları yaşanılır kılacak tüm altyapının ilk adımı “inşaat” la atılmaktadır. GSYİH içindeki doğrudan payı %8'e yaklaşan sektörün bağlı sektörlerle birlikte dolaylı payı %30'lara ulaşıyor (Tablo.1).

Her ne kadar bazı ekonomistlerin ülkemiz için “inşaata dayalı büyüme modeli” uyguladığına yönelik eleştirileri artış gösterse de kamu yatırımları açısından, öncelikli tercih edilecek sektörlerden birisidir. Kamudan inşaata ayrılan her bir birim ilave yatırım, inşaat ve kendisine bağlı sektörlerin tamamı düşünüldüğünde diğer sektörlerle kıyasla daha fazla hasıla artışı sağlayacaktır.

Tablo 1. Türkiye’de İnşaat Sektörünün GSYH içerisindeki Payı (TÜİK, 2018)

Yıl	Tarım	Sanayi	İnşaat	Hizmetler
2005	25,5	21,6	5,6	47,3
2006	23,3	21,9	6	48,8
2007	22,5	21,8	6,1	49,6
2008	22,4	22	6	49,5
2009	23,1	20,3	6,3	50,4
2010	23,3	21,1	6,6	49,1
2011	23,3	20,8	7,2	48,7
2012	22,1	20,5	7,2	50,2
2013	21,2	20,7	7,2	50,9
2014	21,1	20,5	7,4	51
2015	20,6	20	7,2	52,2
2016	19,5	19,5	7,3	53,7
2017	18,3	19,8	6,5	55,4
2018	17,7	19,9	7	55,4

İnşaat sektörünün toplam hasıladaki payı düzenli olarak artıyor. 2005’te %5,4 olan bu oran, 2010’da %6’ya ve 2015’te %7,3’e yükseldi. 2016 yılının ilk 3 ayında ise bu oran %7,6’ya yükseldi, çeyrek bazında sektörün hasılaya en büyük katkısı, %8,3 ile ikinci çeyrekte oldu. Bu oran, 1998’den bu yana açıklanan tüm veriler içerisinde en yüksek orandır.

Sektörün maliyetlerini oluşturan değişkenler; arsa veya arazi, işgücü, yapı malzemeleri iken sektöre talebi belirleyen faktörler ise nüfus artışı, göç ve kentleşme, gelir düzeyi, yenileme ve sektöre olan arz olarak tanımlanmıştır. İnşaat sektöründe arzı belirleyen faktörler ise; konut talebinde gelişmeler, finansman, yapı malzemesi, yapı teknolojisi, arsa, yerleşim alanları ve alt yapı, girişimcilik ve örgütlenme şeklindedir.

Yukarı da gördüğümüz gibi inşaat sektörünün GSYİH içindeki payı 2008 krizinden sonra bir düşüş içerisinde girmiş olsa da özellikle 2010 yılı sonrası kentsel dönüşüm, baraj-HES vs. inşaatlarının artması ile birlikte artış göstermiştir.

Sermaye birikiminin en yoğun olduğu sektörlerden birisi olan inşaat sektöru aynı zamanda enformel bir sektör niteliği de taşır. Bunun önemli nedenlerinden birisi olarak ekonomik faaliyetlerin ve emeğin yeniden üretiminin fiziksel altyapısını üreten bu sanayinin tüm sektörlerle paralel olarak gelişmesi gösterilebilir (Koçak, 2013: 13). İnşaatın temelinden oturulabilir ya da kullanılabilir hale gelmesi için çok çeşitli endüstri ürünlerine ihtiyaç vardır. Bu ekipmanların ve ürünlerin üretimi de çeşitli iş kollarında yapılmaktadır. Dolayısı ile sermaye birikiminin bu denli yoğun ve işkolunun “kilit” noktada olmasını bu “paralellikle” de açıklamak mümkündür. Uluslararası deneyimin gösterdiği olgu ise inşaat alanındaki kontrolsüz büyümenin toplumsal, ekonomik ve çevresel sorunları da beraberinde getirdiğidir. Dolayısı ile kontrolsüz bir biçimde gelişen bu sektörde aynı zamanda istihdam yapısı da kayıt dışı ve güvencesiz bir hal almaktadır. Güvencesizlik esasında inşaat işkolunun temel karakteristik bir özelliğidir.

İNşaat sektörünün tüm dünyada iş kazaları ve meslek hastalıkları kapsamında “liderliği” başka sektörlerle bırakmaması da bu özellik ile bir bütün olarak değerlendirilebilir. İşkolunun özelliğinden hareketle oluşturulan veriler ne kadar eksik olsa bile bu gerçeği değiştirmemektedir.

ILO verilerine göre gelişmiş ülkelerde dahi inşaat işçileri, diğer sektörlerde çalışan işçilere oranla 3-4 kat daha fazla kazaya uğrama riski taşımaktadır. Bu risk gelişmekte olan ülkelerde ise 6 kata kadar çıkmaktadır (ILO, 2001).

Küreselleşme ile birlikte rekabetin artması ve buna bağlı olarak maliyetlerin kısılması için iş güvenliğinin yok sayılması ile birlikte inşaat sektörü daha da riskli bir sektör haline gelmiştir. Kaza oranlarının gelişmiş ülkelerde bile git gide artması bu tespitin doğruluğunu kanıtlamaktadır.

İNşaat sektörünün bir diğer belirgin özelliği ise işyerlerinin dağınık ve geçici olmasıdır. İnşaat işçilerinin sabit olarak devam ettiği bir işyeri olmaz. Keza önemli bir kısmının mevsimlik ve göçmen işçi olduklarını da ifade edecek olursak bu durumu kavrayabiliriz. Dolayısı ile inşaat sektöründe istihdam edilen işçiler ister yerli isterse yabancı olsun sürekli bir ‘göç’ halindedir. Göçmenlik kavramı inşaat

işçileri için bir “olmazsa olmaz” durum olarak değerlendirilebilir (Akpınar, 2009: 104-108).

Özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi olmak üzere Türkiye'nin her yerine yayılan Suriyeliler, tarım sektörüne, sanayi sektörüne oradan da hizmet sektörüne emek gücü olarak girmiş durumdadırlar. Suriyelilerin ekonomik olarak bütün şehirlerde yarattığı ortak etki, kiralara artışıdır. Çoğunlukla kayıtdışı olarak çalıştıkları inşaat sektöründe talepten kaynaklı bir hareketlilik yarattıkları da aşıkardır. Suriyelilerin yarattığı bu talep ev sahipleri açısından fırsat yaratırken, kiracılar için sıkıntı oluşturmaktadır. Çünkü ev sahipleri eski kiracılarını çıkartarak evlerini daha yüksek fiyatla Suriyelilere kiralamak istemekte bu durum da kiracıları zor duruma düşürmektedir. Kiraların yükselmesine bağlı olarak sınır illerinde kiralık ev bulmak da oldukça güçleşmiştir. (Orhan ve Gündoğar, 2015: 5).

Suriyeliler, eğitim düzeylerinin düşüklüğü ve buna bağlı olarak niteliksiz işgücü bakımından iş bulmanın kolay olması nedeniyle yaşadıkları hemen tüm illerde inşaat sektöründe yaygın olarak çalışmaktadırlar. Suriyelilerin, yoğun olarak yaşadıkları bazı kentlerde bu sektöre işgücü sağlamanın bir yolu olarak ayrı “amele pazarları” oluşturduğu görülmektedir. Yerlilerden daha ucuza çalışacak işçi arayanlar açısından bu pazarlar önemli bir işlev görmektedir.

İnşaat sektörü Türkiye'de gerek kayıt dışı çalışma gerekse de taşeronlaşmada ilk sırayı almaktadır. Özel sektörde taşeronlaşma verilerine bakıldığında %80 oranı ile ilk sırayı inşaat sektörünün aldığı görülmektedir.

İnşaat işkolu, özel sektör bakımından tümüyle denetimsiz, sendikasız ve kayıt dışı bir alandır. Sektörün bu durumu, vasıfsız işçilik özellikleriyle Suriyelilerin bu işkolunda yoğunlaşmasına elverişli bir zemin oluşturmaktadır. Taşeron ilişkileri üzerinden şekillenmiş olması ve çalışma koşullarının ağırlığı, inşaat sektörünün temel özelliklerindedir. İş cinayetlerinde ilk sırayı alması ve yaralanma ile sonuçlanan iş kazalarının yoğunluğu inşaat sektöründeki çalışma koşullarının ağırlığını göstermektedir.

2.1. Türkiye’de İnşaat Sektöründe İstihdam

Türkiye’de inşaat sektörü, yoğun işgücü kullanımı sayesinde her zaman işgücü açısından tarımdan sonra en yüksek istihdamı sağlayan sektör olagelmıştır. Özellikle vasıfsız-düz işçiler açısından inşaat sektörü geniş bir istihdam alanıdır. İnşaat sektörünün istihdama katkısı yaklaşık %8,4 oranındadır (İNTEs, 2018).

İnşaat sektörünün karakteristik özelliklerinden biri, genel olarak emek-yoğun bir teknoloji ile çalışmasıdır ve yüksek istihdam kapasitesi ile işsizliği azaltan önemli bir araç olmasıdır. Bu nedenle gelişmekte olan ülkelerde, özellikle nüfus çok hızlı artarken hem artan nüfusa konut hem de istihdam sağlamak açısından inşaat sektörü önemli bir pozisyonda yer almaktadır (UİS, 2015). İnşaat sektöründe son zamanlarda üretim ve malzeme teknolojilerindeki gelişmelere karşılık hala emek yoğun üretim tarzını devam ettirmektedir. Bununla birlikte kendilerine kalıcı bir iş bulamayanlar kalıcı bir iş bulana kadar inşaat sektöründe istihdam imkanı bulabilirler.

İnşaat sektörü, sanayi faaliyetlerinin aksine çok fazla ithalata ve ihracata dayanmayan ve ülke içi pazarda kendine yer bulan bir sektördür. 2000’li yıllarla beraber inşaat ile büyüme gündeme gelmiştir. Özellikle 1999-2001 krizlerinin ardından ortaya çıkan ve önlenemeyen göç olgusundan doğan konut talebi bu sektöre ağırlık verilmesini sağlamıştır. Bununla beraber 1999 yılında yaşanan deprem ile birlikte kaliteli konut ihtiyacı bir kez daha ortaya çıkmıştır (Bağımsız Sosyal Bilimciler, 2015: 30-32). Kentleşme olgusu yeni yerleşim alanlarının kullanılabilir hale getirilmesini de sağlamıştır. Şöyle ki, yeni yollar, alt yapı çalışmaları, kamusal hizmet binaları kentleşme olgusunun bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Hükümetler; inşaat sektörünü bir regülâtör olarak kullanarak ekonominin çok hızlı büyüme sürecine girmesi durumunda inşaat projelerini azaltma, ekonominin talep darlığı çektiği, işsizliğin arttığı dönemlerde ise sektörü yatırımlarla canlandırma yoluna gitmektedirler (UİS, 2015). Siyasal iktidarların bu sektörü destekliyor olmaları hem kamuoyu tarafından gözlemlenebildiği için bir oy aracı olarak hem de ülke içerisinde beslediği ve aktif olarak çalıştığı yan sektörlerle

birlikte büyük bir istihdam sağladığı içindir. Özellikle ülke içerisinde yerel idareler olduğu için bu sektör en büyük gelir kaynağıdır. Tapular, harçlar ve vergiler yerel yönetimlerin büyük gelir kalemlerinin başında gelmektedir.

Belediyelere yetki devri ile kamusal arsaların yasal kullanımının artırılması, Toplu Konut İdaresi gibi inşaat sektörünü örgütleyen, kurallar koyan, sektörde hem üretici hem tüketici hem kredi sağlayıcı rolünü oynayan dev bir birimin ortaya çıkışı, 2003 yılından sonra toplu konut seferberliğinin ilan edilişi, Türkiye’de inşaat sektörünü ekonominin lokomotifine haline getirmiştir (Eşkinat ve Tepecik, 2012: 25-26).

İnşaat sektörü, Cumhuriyet’in ilk yıllarında öncelikle demiryolu hatları ve büyük su projeleriyle başlamıştır. İnşaat sektörünün 50’ler ve 60’lardaki gelişiminin ardındaki temel etken, kamu altyapı yatırımlarıdır. İnşaat ve taahhüt sektörünün gelişimi bu dönemde hız kazanırken, Türkiye’nin 1952’de NATO’ya girişi ile birlikte alt yapı yatırımlarını artırıp düşük maliyetle makine parkuru sahip olmasını sağlamıştır.

Bu süreçte sanayi yatırımları daha çok özel sektöre bırakılmış ve toplam yatırımların yaklaşık yarısını teşkil eden kamu yatırımları ise ağırlıklı olarak altyapı yatırımlarından oluşmuştur. Başta barajlar, hidroelektrik santralleri, karayolları ve NATO ihaleleri olmak üzere bu hamle ile özelleştirme yaygınlaşmış ve müteahhitlik sektörü atılım içine girmiştir (İNTES, 2013).

1980 sonrasında inşaat sektörünün iki önemli büyüme yaşadığı görülür. İlki 1982 ile başlayıp 1988’e kadar sürmüş, sektörün GSMH içinde payı%5,2’den %7,3’e yükselmiştir. İkinci büyüme dönemine ise yaşanan ciddi bir ekonomik krizin ardından, 2002’de girilmiş; bu dönem 2008’de küresel düzeydeki ekonomik krizle sona ermiştir (Koçak, 2013: 13).

İnşaat sektöründe çalışan işçilerin büyük bir kısmı yevmiye usulüyle geçici gündelik çalışmaktadır. ‘Yevmiye’ usulü çalışma kayıt dışılığın temel sebeplerinden biridir. Olası herhangi bir sıkıntının bu durumdan kaynaklandığı inşaat sektöründe kalıcı istihdamın sağlanması için çalışanların kayıt altına alınması gerekmektedir.

Kayıt dışı çalışan işçiler için ne SGK ne de diğer kurumlar tarafından herhangi bir kayıt altına alma işlemi yapılmamaktadır. Taşeronlaşmayla birlikte bir inşaat işinin yapım süreci içerisinde 40-50 tane taşeron ortaya çıkmıştır. Her ne kadar alt işverenlik hukuksal olarak belirli şartlarda verilse de taşeronlar için herhangi bir şart aranmamaktadır. İşin belirli bir sürede minimum maliyetle yapılması halinde hemen hemen her iş taşerona verilmektedir. İşçileri 'yevmiye' usulüyle çalıştıran taşeronlar içinse en önemli husus düşük 'yevmiye' ödemek yani işçi maliyetini en aza indirmektir. Gündelik ya da geçici olarak çalışılan bu işlerde ya eğitim düzeyi düşük vasıfsız işçiler ya da daha ucuz bir emek gücü olan göçmen işçiler çalışmaktadır. Elbette ki bu çalışma biçimi örgütlenmeye ya da hak arayışına dönüşmemektedir. Bu sebeplerle kayıt dışılık önlenemez bir hal almıştır. UİS raporuna göre Suriyeli göçmen işçiler en çok bu sektör içerisinde çalışmaktadır (UİS, 2015). İnşaat sektörü enformel istihdamın yaygın olduğu sektörlerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün tanımına göre enformel sektörde, belirli bir referans dönemi içinde çalışanlar enformel istihdam olarak belirlenmiştir (ILO, 2002).

Enformel sektörde istihdam günümüz Türkiye'sinin en önemli sorunlarından birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Kayıt dışı veya kaçak istihdam kavramlarıyla da karşımıza gelen bu istihdam biçimi, geniş çalışan kesimlerin sosyal korumadan yoksun olarak, güvencesiz, geçici nitelikli işlerde istihdamı anlamına gelmektedir. Toplumun geniş bir kesimi de yaşamlarını idame ettirebilmek için çalışmak zorundadır. Bu nedenle de bu tür istihdama razı olmaktadır. Özellikle 2000-2001 krizinden sonra durum daha da ağırlaşmıştır. Krizin aşılabilmesi için özelleştirmeler yaygınlaşmış, sosyal haklar kısıtlanmış, taşeronlaşma artmıştır. Bu da işsizliğin artması ile birlikte yoksullaşmaya ve toplumun enformel ekonomik faaliyetlere yönelmesine yol açmıştır (Toksöz, 2006: 89-90).

Türkiye'de inşaat sektörü, yukarıda da değindiğimiz üzere, kayıt dışı istihdamın yaygın olduğu bir sektördür. Tarım sektöründen sonra kayıt dışı çalışma

oranının en yüksek olduğu sektördür (Akpınar, 2009: 109). Ocak 2018 yılı verilerine göre, inşaat sektöründe kayıtlı 1 milyon 958 bin kişi çalışmaktadır (TÜİK, 2018). Buna göre kayıtlı iş gücünün yaklaşık %8,4'ü inşaat sektöründe istihdam edilmektedir. Sektörde çalışanların %95'i erkektir.

İnşaat sektöründe doğrudan istihdam ilişkisinden ziyade dolaylı istihdamın yaygın olduğu bir iş gücü piyasasından bahsedilmektedir. Dolaylı istihdamın oluşması bir bütün olarak inşaat işinin, her biri ayrı bir taşeronla verilen ve birbirinden farklı ustalık alanlarından oluşmasında kaynaklanmaktadır. Farklı ustalık gerektiren her bir iş ayrı taşeron ilişkisinin kurulmasına neden olmaktadır.

2.1.1. Enformel Sektörün Ortaya Çıkma ve Büyüme Nedenleri

Enformel sektörün ortaya çıkmasında ve yaygınlaşmasında çeşitli nedenler vardır. Az gelişmiş ülkelerin demografik ve sosyo-ekonomik özelliklerine bağlı olup yapısal niteliktedir. Kırdan kente göç sonucu büyük bir kentsel işgücü fazlasına sahip olan ülkelerde formel sektörün yeterli istihdamı yaratamaması sonucunda kendi hesabına çalışma ve küçük ölçekli işletmeler kurmak önemli bir ekonomik faaliyet ve istihdam kaynağı olmuştur. Bu ülkelerdeki yasal düzenlemelerdeki boşluklar ve denetleyici yetersizliği ekonomik faaliyetlerin enformel olarak yürütülmesinde etkilidir. Küreselleşmeyle bağlı ekonomi politikaları ve ihracata dayalı sanayileşme modeli uluslararası piyasalarla rekabet edebilmek için, işgücü maliyetlerinin azaltılması amacıyla üretim sürecinde ortaya çıkan değişiklikler ve taşeronlaşmanın bir sonucudur.

İstihdam güvencesi, gelir güvencesi, sosyal güvenlik, örgütlenme ve toplu pazarlık haklarına bağlı olarak işgücü piyasasını düzenleyen yasaların zayıflatılması, kuralların ve politikaların değiştirilmesi enformel sektörün önü alınamaz bir hal almasının en büyük sebeplerindendir.

Enformel çalışanların önemli bir bölümü tüm gayretlerini gündelik sorunlarını çözmeye yöneltmekte, belirsiz bir gelecekle çoğu kez ilgilenmemektedir. Çalışanların ücretlerinin beslenme ve barınma gereksinimlerini ancak karşılaması,

bu durumun sigortaya katkı yapmaya olanak vermemesi, tam ücret almayı ümit eden işçilerin işverenlerini ihbar etmemesi, düşük sigorta kapsamına yol açmaktadır. Diğer taraftan işverenlerin çok düşük kar oranlarıyla çalışması, katkıların ödenmesini güçleştirmektedir (Mesa-Lago, 1992: 187'den akt. Toksöz, 2003: 31).

Kayıt dışı ve kaçak çalışma Türkiye'nin en önemli sorunlarından biridir. Kayıt dışı veya kaçak çalışanların sosyal korumadan yoksun olarak, güvencesiz, geçici nitelikte işlerde istihdam edildiği görülmektedir. Türkiye'de kayıt dışı istihdamın çeşitli sebepleri vardır. Ekonomik geri kalmışlık ve tabakalı iş gücü piyasası bunun en temel sebebidir. Bölgeler arasındaki ücret farklılıkları göçlere yol açmıştır. Ayrıca işsizlerin gelirlerinin kayıtlı ekonomide yüksek iş gücü maliyeti ile üretilen ürünleri almaya yetmemesinin de kayıt dışı istihdamı beslediği söylenebilir (Biçerli, 2013: 157).

Türkiye'de ekonomik büyümeye karşın istihdam oranındaki büyüme sınırlı kalmıştır. Bunun temelinde uygulanan ekonomi politikalarının yattığı gözlemlenmektedir. Türkiye 1980'lerden itibaren ithal ikameci büyüme stratejisinden vazgeçerek ihracata yönelik ekonomi stratejisini benimsemiştir. Küresel sermayeye eklenmek isteyen Türkiye yurt içerisinde ücretleri düşürerek iç piyasadaki talebi daraltmıştır. Böylelikle ihracat arzının artışına olanak sağlamaya çalışmıştır. 1990'lar da ve 2000'lerde patlak veren krizler bu büyüme stratejisinin sürdürülemez olduğunu ortaya çıkarmıştır (Özşuca ve Toksöz, 2003: 47).

1980'ler de izlenen bu politikalar iş gücü piyasalarında esnekleşmeyi hatta esnekleşmenin ötesinde Türkiye'de enformelleşmeyi yaygınlaştırmıştır (Lordoğlu, 2005: 18-19). Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler uluslararası piyasalarla rekabet edebilmek için emek maliyetlerini düşürme yoluna gitmişlerdir. Bu süreçte küçük işletmeler zaten enformel sektör içerisinde yer alırken, büyük ölçekli işletmeler ise yaptıkları işleri parçalayarak küçük işletmeler haline getirmişlerdir. Bu durum fasonlaşma ve taşeronlaşmayı beraberinde getirerek, kayıt dışı çalışmanın yaygınlaşmasına sebep olmaktadır.

Türkiye işgücü piyasasının en temel yapısal sorunlarından biri kayıt dışı istihdamdır. 2004-2012 döneminde kayıt dışı istihdamın payı %50 seviyelerinden %39 seviyelerine gerilemiştir. Bu dönemde kayıt dışı istihdam oranı tarım sektöründe %90'dan %83,6'ya, tarım dışı sektörlerde ise %34'ten %24,5'e düşmüştür. Kayıt Dışı Ekonomiyle Mücadele Stratejisi çerçevesinde kurumlar arası koordinasyon ve iş birliğinin güçlenmesi, denetimlerin ve çapraz kontrollerin artması, vergi ve prim teşvikleri ile ekonomik gelişmenin getirdiği kurumsallaşma gibi faktörler kayıt dışılığın azalmasında etkili olmuştur. Ancak, halen Türkiye'de kayıt dışı istihdam oranı diğer ülkelerle karşılaştırıldığında oldukça yüksektir. Kayıt dışılık tarım, inşaat, toptan/perakende ticaret, otel ve lokantacılık ile ulaştırma sektörlerinde yaygındır. Ayrıca gençler, yaşlılar ve eğitim seviyesi düşük olanlar arasında kayıt dışı istihdam oranı yüksektir. Diğer önemli bir husus da işyeri büyüklüğü arttıkça kayıt dışılığın azalmasıdır. Yabancı kaçak işçilik de kayıt dışı istihdam içinde ele alınması gereken gittikçe daha da önem kazanan bir sorun alanı olmaya devam etmektedir. Ülkemiz yabancı kaçak işçiler için transit ülke konumundayken son yıllarda hedef ülke konumuna gelmiştir (Akpınar, 2009: 79).

Bu konudaki problem ise bu kişilerin kayıtlarının ve çalışma izinlerinin olduğu halde neden kayıt dışı sektörlerde çalıştıklarıdır. Bu temel soru ile beraber, kayıt dışı istihdamın en fazla olduğu inşaat sektöründe bir yedek iş gücü ordusu haline dönüştükleri bu sayede bu sektör içerisinde bulunan yerli işgücü üzerinde ekonomik ve sosyal baskı oluşturdukları söylenmektedir. İnşaat sektöründe çalışan yerli işçilerin yerini aldıkları ve hatta bu sektörün en büyük maliyeti olan işçi ücretlerinin bu işçiler sayesinde baskı altında tutulduğu söylenebilir. Önceki dönemlerde Türki cumhuriyetlerinden gelen işçilerin ve ülke sınırları içerisinde sezonluk ya da geçici çalışmak ve hem tarımsal hem de ekonomik durumlarını iyileştirmek için çalışan doğu bölgelerinden gelen işçilerin yerlerini bu insanların doldurduğu hatta sektör içerisinde daha düşük ücretlerle çalıştıkları için piyasanın büyük bir çoğunluğunu ele geçirdikleri konusundaki yerli işçilerin beyanları gerçek midir?

2.1.2. Kayıt dışılığa Bir Neden, “Taşeronlaşma”

İşveren, 4857 sayılı İş Kanunu’nda “işçi çalıştıran gerçek veya tüzel kişi yahut olmayan kurum ve kuruluşları” olarak tanımlıdır. 6356 sayılı Sendikalar Kanunu işvereni, “hizmet sözleşmesiyle işçi çalıştıran kişi veya kişiliği bulunmayan kamu ve kurum kuruluşları” olarak tanımlamıştır. 6289 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu’nu ise işvereni, “Kamu görevlisi çalıştıran kamu kurum ve kuruluşu” şeklinde tanımlanmıştır. Bu bağlamda işveren için çok sayıda tanım bulunduğu görülmektedir. Öyle ki her sektör için ayrı bir tanım yapılması doğaldır. Çalışan işgücünü yöneten her kişi işveren olarak sayılabilir.

4857 sayılı İş Kanunu (madde -2)’ye göre: Bir işverenden, yürüttüğü asıl işin yardımcı işlerinde veya asıl işin bir bölümünde işletmenin ve işin gereğinden dolayı teknolojik nedenlerle uzmanlık gerektiren işlerde iş alan ve bu iş için görevlendirdiği işçilerini sadece bu işyerinde aldığı işte çalıştıran diğer işveren ile iş aldığı işveren arasında ilişki kuran kişiye “alt işveren” denir. Buna göre, bir işyerinde yürütülen mal ve hizmet üretimine ilişkin “asıl işin bir bölümünde” veya “yardımcı işlerinde” iş alan diğer işverenler, işçilerini sadece bu işyerinde çalıştırdıklarında asıl işveren alt işveren ilişkisi doğurmuş olmaktadır.

Ancak inşaat sektöründe kanun ile yapılan tanımların aksine uygulama çeşitli farklılıklar göstermektedir. Büyük firmalar aldıkları ihaleleri ve taahhüt ettikleri işleri kurumsal çalışma mantığı ile alt işverene devredebiliyor. Konut sektöründe ise durum pekte öyle gözüküyor. Bir binanın yapım aşamasında kendi hesabına çalışan, ya da birkaç kişiyi yanında çalıştırarak alınan işi yapan 40-50 tane taşeron bulunabilmektedir.

Bu süreç bütün dünyada olduğu gibi Türkiye’de de kuralısızlaşma ve kayıtdışılaşmanın artmasına sebep olmuştur. İşgücü piyasalarının aktörleri olan işçi, işveren ve devlet taraflarının bu konudaki tutumunun nasıl olduğu da açıklanması gereken bir gerçeklik arz etmektedir. İşçi tarafından işten atılma korkusu (güvencesizlik), ücret baskısı ve nihayetinde emeğin sömürüsü olarak karşımıza çıkmaktadır. İşveren açısından maliyet unsuru olan işçi ücretlerinin

törpülenmesinde etkili bir araç, istihdam da keyfiyet doğurmuş. İşçilere verilmesi gereken sosyal hakların ödenmesinde ise bir hayırseverlik iması ortaya çıkarmıştır. Devlet ise gerek işçisinin refah düzeyini artırmak gerekse kayıtlı olan kazançtan vergisini almak istemektedir. Bu sebeplerden dolayı kuralsızlaştırmanın ve esnekleşmenin devlet politikası olsalar da aynı zamanda devletin sırtında ağır bir yük olduğu belirtilmelidir.

Sektörde kayıtdışılaşmanın başlıca aracı taşeronlaşma ilişkileridir. Taşeronlaşma ilişkileri özellikle “küreselleşme” sürecinde esneklik söylemine bağlı olarak önemli ölçüde artmıştır. Bu gelişmenin sonucu olarak, inşaat sektörü işçilerinin büyük çoğunluğu taşeronlar tarafından istihdam edilmektedir (ILO, 2001). Büyük firmalarda teknik bilgi ve beceriye sahip kişiler; mimarlar, mühendisler firmanın kendi bünyesinde çalıştırılabilmektedir. Daha orta ölçekli firmalarda ise teknik bilgi ve beceri gerektiren işler taşerona verilerek yapılabiliyor. Mimarlar ve mühendislerin hem çalıştırılma zorunlulukları hem de bağlı buldukları müdürlükler, odalar olduğu için kayıt altına alınmaları kolaylaşabilmektedir. Ücretlerinin ödenmesi ve SGK kayıtlarının yapılması fatura kesilmesi gibi durumlar farklılık gösterse de işlemler açık ve resmi olarak gerçekleşebilmektedir. Bir ustanın üretim araçlarına sahip olup yanında aldığı iş için işçi çalıştırmaya başlamasıyla birlikte asıl işveren ile kurduğu taşeronluk ilişkisi ise illegal her türlü yöntem ile ilerleyebilmektedir.

Büyük çoğunlukla sigortalı oldukları takdirde kayıt altına alınacakları için işsizlik maaşı alamama gibi durumları ortaya çıkanlar, biraz fazla ücreti sigortalılığa tercih edenler, gerekli evrak ve sağlık raporlarına sahip olmayanlardan oluşan bir işçi gurubu bu küçük taşeronların yanında aktif olarak çalışabiliyor. Bu nedenle gerçek istihdam rakamlarına ve bu kişilerin belgelene bilirliklerine ulaşmak gerçekten güç olmaktadır. Bunların yanı sıra bir gelir belgelemedikleri için doğrudan hiçbir vergi yükü altına da girmedikleri durumu ortaya çıkıyor.

İnşaat sektöründe, üretimin doğası mevsim koşullarına bağlı bir niteliğe sahiptir ve üretim, ağırlıklı olarak proje temelinde yapılmaktadır. Sektörün bu

yapısı taşeronlaşmaya yol açan en temel etkidir. Proje temelinde ve mevsim koşullarına bağlı üretim inşaat sektöründe işgücü talebinin dalgalı bir seyir izlemesine yol açmaktadır. İşgücü talebi -projenin tamamlanması ya da mevsim koşulları nedeniyle işlerin durmasına bağlı olarak azalmakta, tersi durumda ise artmaktadır.

Sektörde faaliyette bulunan büyük firmalar, söz konusu bu dalgalanmadan etkilenmemek ve maliyetleri en aza indirebilmek için işi taşeronlara devretmektedir. İş devralan taşeron da başka bir taşerona devredebilmekte ve bazen yapılacak iş sayısız denecek kadar el değiştirmektedir. İş devreden firmalar bu yolla, vergi ve diğer sosyal yükümlülüklerden kurtulma, sayısal esneklik olarak tanımlanan işgücü esnekliğini sağlama, talep dalgalanmalarına hızlı yanıt verebilme vb sayısız çıkar elde etmektedir. Taşeron firmalar, yapılacak işi, genellikle, düşük bir maliyete ve en önemlisi, belirli bir süre içinde bitirmek gibi, birtakım taahhütler karşılığında devralmaktadır. Taşeron firmaların söz konusu taahhütlerini yerine getirmelerinin yolu da işçilerin sözleşmesiz ve geçici olarak istihdam edilmesinden geçmektedir.

İnşaat sektörü, işçi sağlığı ve iş güvenliği bakımından da en tehlikeli çalışma koşullarına sahip ve işçilerin örgütlülük oranının en düşük olduğu sektörlerden biridir. ILO' ya göre, diğer sektörlerle kıyaslandığında, inşaat sektörü işçileri, gelişmiş ülkelerde 3-4 kat ve gelişmekte olan ülkelerde 3-6 kat daha fazla ölümcül iş kazası geçirmektedir. Bu nedenle kayıt dışılık, inşaat işçileri için yıkıcı sonuçlar doğurmaktadır.

Sektörün bu yapısı, kayıt dışı istihdamı kolaylaştıran bir işlev görmektedir. Türkiye'de, genel olarak, kayıt dışı istihdam oranı çok yüksektir. İnşaat sektörü, tarım sektöründen sonra kayıt dışı çalışma oranının en yüksek olduğu sektördür. TÜİK, 2018 işgücü istatistikleri incelendiğinde kayıtlı kayıt dışı çalışma oranı %32,5 olarak gerçekleşmiştir. Tarım dışı kayıtdışılaşma oranında ise %2'lik bir artış olduğu görülmektedir. İnşaat sektörü bu konuda başı çekmektedir. Yine buna bağlı olarak Suriyelilerin inşaat sektöründe çalışıyor olmaları ile de artış açıklanmaktadır.

Yüksek kayıt dışı istihdam oranına sahip olmalarının yanında, inşaat ve tarım sektörlerinin sahip olduğu ortak bir özellik daha bulunmaktadır: Her iki sektöre ilişkin bilimsel araştırmaların, özellikle sektör çalışanlarına ilişkin araştırmaların, yok denecek kadar az olmasıdır. Bu nedenle, inşaat sektörünü derinlemesine anlamamıza ve analiz etmemize yardım edecek bilgilere ne yazık ki sahip değiliz. Bilinen bir gerçek var ki, o da sektördeki yaygın taşeronlaşma ilişkilerinin hem ekonomik faaliyetin kayıt dışına çıkartılmasını hem de kaçak göçmen işçi istihdamını kolaylaştırdığıdır (Akpınar, 2009: 105-108).

Kayıt dışı iş yapan taşeron firmaların sayısının çok yüksek olduğu ifade edilmektedir. Türkiye’de müteahhitlik hizmetleri verebilmek için herhangi bir kriter bulunmadığı, yürürlükteki yasalara göre Ticaret ve Sanayi Odaları’na kayıt yaptıran herkesin müteahhitlik hizmeti verebildiği belirtilmektedir. Yapılan bazı araştırmalarda ve yayınlanan bazı istatistiklerde Türkiye’deki müteahhit hizmeti veren firma sayısının 330 bin olduğu açıklanmıştır. Dünya istatistiklerinin çok üzerinde bir rakamdır. Avrupa’nın ise tamamının 10 katı civarındadır (Son).

Firma sayısının fazla olması beraberinde başka bir sorunu daha getirmektedir. Firma sayısı çok fazla, buna karşın, iş sayısı çok azdır. Bu nedenle ihalelere çok sayıda firma katılmakta ve kıyasıya bir rekabet yaşanmaktadır. Firmalar, işi alabilmek için, fiyatları kabul edilebilir en düşük düzeyden de daha aşağıya kırmaktadır. İşin yapılması için gerekli olan malzeme ve ekipman standart bir fiyatta olduğu için maliyeti düşürmenin en kolay yolu işçi ücretinden geçmektedir. İşçilik maliyetini düşürmek için düşük ücret vermek ya da düşük ücret verebileceği kayıt dışı işçiyi çalıştırmak doğal çözüm yolu olarak görülmektedir.

2.2. Yedek İşgücü

Yedek İşgücü, Marx tarafından kullanılmış bir terimdir. Kapitalizmin işgücünü baskı altında tutma araçlarından biridir. Yedek işgücü, emek arzı ve talebi arasındaki dengesizliğin, kapitalist sistem tarafından çıkarları doğrultusunda

şekillendirilmiş halini ifade eder. Yedek işgücü ordusu aracılığı ile kapitalist sistem, işçilere her an işten çıkarılabilecekleri korkusunu yaşatarak ücretlerin üretim içerisindeki maliyetini azaltmaya çalışmıştır. Yedek işgücü ordusu, sermaye sahibi tarafından korku aracı olarak kullanıldığından, sermaye sahibine uysal bir işgücü sağlamakla kalmayıp aynı anda sermaye sahibine, ücretleri, dolayısıyla da üretim maliyetlerini düşürme olanağı da sağlar. Sürekli olarak bir miktar işsizliğin bulunması, çalışan işçilere bir iş garantilerinin olmadığını, yerlerine geçecek başkalarının olduğunu sürekli olarak hatırlatmaktadır. Bu nedenle yedek işgücü ordusu, kapitalist sistemin işçilerin işsizlik korkusunu manipüle ettiği bir sömürü aracıdır.

Marx'a göre, faaliyet halinde olan toplumsal sermayenin büyüklüğü ve bundaki büyümenin derecesi, üretim ölçeğinde ve harekete geçirilen işçilerin kitlesinde meydana gelen büyüme, bu işçilerin emeklerinin üretkenliklerindeki gelişme, işçilerin sermaye tarafında fazla çekilmesinin ve buna bağlı olarak itilmesinin sonucu olarak artık iş gücü oluşmuş olur (Marx, 2010; 527-610).

Demek oluyor ki işçi nüfusu, kendisi tarafından üretilen artık değer sayesinde sermayenin hareketlerine göre artıp azalmaktadır. Sermayenin iş gücü ücretlerini artırması bu alanda çalışacak insanların emeğini daha çok arz etmesi anlamına gelmektedir. Sermaye, elde ettiği artık değerle yeni yatırımlar oluşturmakta ve bu sayede emek arz eden işçileri kendi içerisine almaktadır. Bu sayede ücretler, bir işverenin emek talebi haline dönüştüğü için görece de olsa artmaktadır. Bir süre sonra doygunluk seviyesine ulaşan iş gücünde ücretler sabitlenmeye başlamaktadır. İlerleyen süreçte ise düşmeye başlar. Bunun sebebi ücretlerin yüksek olduğu zamanda ki nüfus artışından kaynaklanmaktadır. Yani dışarıda iş için bekleyen nüfus yine sistemin başa dönmesini sağlamakta ve ücretleri baskı altına almaktadır. Ve bu durum sürekli tekrarlanan bir süreç halini almıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İNŞAAT SEKTÖRÜNDE SURİYELİLERİN KAYITDIŞI İSTİHDAMI: SİVAS İL ÖRNEĞİ SAHA ARAŞTIRMASI

3.1. Saha Araştırmasının Amacı

Türkiye'nin 1980'li yıllardan itibaren düzensiz göç hareketleri için geçiş ve varış ülkesi olduğu pek çok araştırmada ortaya konulmuştur. Türkiye'nin göç veren ülke olmasının yanında göç alan ülkeler arasında da yer alması ile birlikte konuya ilişkin araştırmalarda yapılmaya başlanmıştır. Yıldırımalp ve İyem (2017), Taş ve Özcan (2018) gibi araştırmalar çoğunlukla göçmenlerin geliş nedenleri, Türkiye'yi tercih nedenleri, istihdam ve yaşam koşulları gibi konulara odaklanmıştır. 2011 yılında başlayan göç dalgasıyla birlikte Suriyelilerin Türkiye'ye gelişlerinden sonra yapılan araştırmalar daha çok yaşama koşulları, istihdam, kültürel uyumsuzluk, eğitim sorunları, sağlık sorunları gibi konularla alakalı olmuştur. İstihdam üzerine yapılan çoğu çalışma ev bakım hizmetleri, turizm, tarım ya da bütün sektörleri bir arada inceleyen araştırmalardır. İnşaat sektöründe göçmen istihdamı ise araştırmacılar için pek tercih edilen bir konu olmamıştır. Akpınar (2009) ve Toksöz (2008) dışında inşaat sektörü temel alınarak bir çalışma yapılmamıştır. Bunun dışında ise çok sayıda araştırmada inşaat sektörü alt başlık olarak ele alınmıştır (Toksöz, Erdoğan ve Kaşka, 2012: 86). Bu araştırmanın amacı Türkiye'ye yönelen Suriyeli göçünü ve kayıt dışı göçmen istihdamını inşaat sektörü bağlamında ele alarak inşaat sektöründeki Suriyeli göçmen işçilerin çalışma koşullarını ortaya koymaktır.

Göç olgusu başlı başına sosyo-ekonomik bir sorun olmakla birlikte göç alan ve göç veren yerlerdeki koşullarda nasıl değişimler yaşandığı daha önceki birçok yazında değerlendirilmiştir. Suriyeli 'şartlı mülteciler' konusu ise Türkiye'yi

yakından ilgilendiren bir konudur. Bu insanlar Türkiye’de nelerle karşılaşılıyor, ne tür güçlükler içerisinde oldukları çok az sayıda araştırmada incelenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmalar içerisinde Suriyelilerin bilinçli olarak mı illeri belirledikleri ve bu illerdeki vasıf gerektirmeyen işleri yapıyor olmaları hususunda bir çalışma bulunmamaktadır. Sivas ili işsizliğin olduğu, insanların bu yüzden göç etmek zorunda kaldığı bilindiği halde Suriyeli işçilere ihtiyaç neden vardır. Göç eden insanlar Suriyelilerin yaptıkları bu işleri yapmaktan kaçındıkları için mi işsizlik vardır. Yapılacak saha araştırması ile ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Geçmiş yıllarda daha çok doğu ve güneydoğu bölgelerinden gelen işçiler, şimdi ise Suriyeliler Sivas iş gücü piyasasında kendilerine yer bulmaktadır. Birincil geçim kaynağı olan tarım sektörü ve sezonluk olarak sürdürülen inşaat sektörü Sivas’ın en önemli iş piyasasıdır. Bu piyasa içerisinde yerli işçiler çalışmaktan kaçınmaktayken göçmen işçiler gerek kayıtlı gerekse kayıt dışı olarak çalışabilmektedirler. Sahada yaptığımız gözlemlere göre inşaat sektörü içerisinde göçmen işçiler, yerli işçilerden yaptıkları işler farklılaşsa da sayısal olarak yakındırlar.

Türkiye’ye yönelen Suriyeli göçün ana ekseninin emek göçü olmadığı bilirse de barınma merkezleri dışında yaşayanların kendi yaşamlarını idame ettirebilmeleri için çalışmak zorunda oldukları önermesinden yola çıkarak inşaat sektöründe istihdam edilen Suriyeli göçmenlerin Marx’ın ‘yedek işgücü’ içerisinde mi yer aldığı yoksa ‘yedeğin de yedeği’ konumunda mı oldukları bu araştırmanın sorunsalını oluşturmaktadır.

3.1.1. Araştırma Evreni

Çalışmanın araştırma evreni Sivas’ta yaşayan Suriyeli göçmen işçiler olarak belirlenmiştir. Sivas’ın seçilme nedeni ise, Türkiye’ nin çeşitli bölgelerine ve illerine çok sayıda göç vermesine rağmen şehirde Suriyeli göçmenlerin Sivas’a gelerek istihdama katılmaları dikkat çekmektedir. Sivas il merkezinde yaklaşık 4 bin kayıtlı Suriyeli bulunmaktadır (Tablo, Ek1).

İnşaat sektörü, Dünya'nın birçok ülkesinde olduğu gibi Türkiye'de de enformel yapısı nedeniyle göçmen işçilerin en çok istihdam edildikleri sektörlerden birisidir. Aynı zamanda önemli sermaye birikim alanlarından biridir. Özellikle 2002 sonrası dönemde "inşaat sektörü" ekonominin lokomotifi olarak öne çıkarılmış ve istihdamda önemli bir paya sahip olmuştur. Ancak bu, sektörün enformel, güvencesiz çalışma koşullarını değiştirmemiştir. Bu olumsuzluklara rağmen inşaat sektörüne yönelik araştırma sayısı yok denecek kadar azdır.

İnşaat sektörünün seçimi üç temel sebebe dayanmaktadır. Bunlar kaçak göçmen işçi istihdamının en yaygın olduğu sektörlerden biri olması, kayıt dışı ekonomik faaliyetin yaygınlığı ve sektörün sahip olduğu görece kötü çalışma koşulları olarak sayılabilir.

Sivas, göçmenlerin yoğun olarak yaşadıkları bir kent değildir. İnşaat sektörü ise şehir merkezindeki en büyük istihdam olanağına sahip sektördür. Sivas'ta inşaat sektöründe çalışan Suriyeli göçmen işçilere dair bir veri yoktur. Yerli işçilere dair veriler bile yok denecek kadar azdır.

3.1.2. Veri Toplama Süreci

Niteliksel yöntem, yüz yüze görüşmeler, derinlemesine görüşmeler, katılımcı gözlem, sözlü tarih gibi niteliksel araştırma tasarımları, göç deneyimini yaşayanların öznel aktarımları olduğu için konunun aydınlatılmasında önemli katkılarda bulunmaktadır.

Göç edenlerin göç süreçlerini, toplumsal ilişkilerini doğrudan gözlemlemek ve alanda zaman geçirerek gözlemde bulunmak günümüzde çokça tercih edilen bir yöntemdir. Bu tür araştırmalarda, yüz yüze görüşmelerde görüşülen kişinin demografik özelliklerinin yanı sıra görüşlerini, tepkilerini, inançlarını bir başka ifadeyle ayrıntılı bir tanımlamayı oluşturmak mümkündür. Ortaya konulan bilgiler bireysel farklılıkları da kapsayan zengin ve kapsamlı bir veri çeşitliliği sunmaktadır (Kümbetoğlu, 2012: 50-52).

Dolayısı ile göçmenlerin göç hikayelerini, yeni yerleşim yerlerine yerleşme süreçlerini, bu sürecin zorluklarını, geldikleri ülke ile olan bağlarını, buldukları ülkedeki sosyal bağlarını ve istihdam koşullarına ilişkin bilgileri bu görüşmelerde edinmek mümkündür. Yeterince araştırma yapılmadan tartışılan bu konuda, cevaplandırılmaya çalışılan sorun hakkında ortaya bir şeyler koyabilmek için, birincil kaynağa –Suriyeli göçmen işçilere- giderek, bu kaynaktan veri sağlanmaya çalışılmıştır. Ancak her yöntem gibi bu yönteminde çeşitli dezavantajları vardır. Bu dezavantajlardan bazıları şunlardır. Araştırmacının kimliği, örneğin devlet görevlisi olması verilen cevaplara ilişkin yanıltıcı bilgiler içerebilmektedir. Bunun dışında görüşülen kişinin sorulara yardım vb. gibi beklentilerle cevap vermesi de araştırmanın sorunlu olmasına neden olabilmektedir. Yine, araştırmacı ile görüşmecisi arasında kurulan bağ da dezavantajlar arasında sayılmaktadır (Kümbetoğlu, 2012: 60).

Gerek inşaat sahasının zorlukları gerekse daha önceki yapılmış olan çalışmalardan edinilen bilgiler doğrultusunda görüşmecilere ulaşmak için araştırmada ‘kartopu tekniği’ kullanılmıştır. Kartopu tekniği, evreni oluşturan birimlere ulaşmanın zor olduğu durumlarda kullanılmaktadır (Akpınar, 2009: 60). Evren içerisinden ilk halkayı ya da kartopunu oluşturacak ilk taneyi seçerek araştırmaya başlanır. Edinilen bilgiler sayesinde bir sonraki halka ya da taneye ulaşım sağlanarak hem bilginin doğruluğunun karşılaştırılması hem de genel bir bilgiye varma yolunda görüşlerin çoğaltılması amacıyla tercih edilmiştir.

Bu çalışmada yarı yapılandırılmış soru formu ile yüz yüze görüşme ve gözlem tekniği kullanılmıştır. Göçmen işçilerle yapılacak görüşmelerde kullanılmak üzere göçmenlerin istihdam biçimlerini, çalışma ve yaşam koşullarını ortaya çıkarmaya yönelik yarı yapılandırılmış bir soru formu kullanılmıştır (Soru Formu, Ek2).

Yalnızca Suriyeli göçmen işçilerle değil aynı işi yapan yerli işçilerle ve işçileri çalıştıran işverenlerle de (taşeron) görüşülmüştür. 18 tane Suriyeli ve çalışma koşulları arasında herhangi bir farklılık olup olmadığını öğrenmek amacıyla kontrol

grubu olarak 4 tane Afgan inşaat işçisi ile görüşülmüştür. Görüşmeler Sivas ili içerisinde çeşitli inşaat bölgelerinde gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmeler de dil sorunu olduğu için hem Türkçe hem de işçilerin konuştuğu dili bilen bir başka işçi ile gerçekleştirilmiştir. Afgan işçiler ise uzun süredir bu şehirde oldukları için görüşmelerde zorluk yaşanmamıştır. Sivas haricinde, diğer illerde yaşayan Suriyelilerin Sivas içerisinde yaşayanlardan ekonomik ve sosyal olarak bir farkının olup olmadığını öğrenmek için Kayseri, Mersin ve Şanlıurfa illerinde de sırasıyla 5, 4, 5, görüşme daha gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeleri yapmak için, Sivas'ta yaşayan ve akraba olan Suriyeli işçilerin bağlantılarından faydalanılmıştır. Görüşmeler ortalama kişi başına 27 dakika sürdü. Sürenin kısa olmasının temel nedeni görüşmelerin iş saatleri içerisinde yapılmasıdır.

3.1.3. Bulgular

Alan araştırmasında elde edilen bulgular, çalışmanın teorik çerçevesi ile birlikte değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler yarı yapılandırılmış araştırma sorularının sınıflandırılmasında kullanılan başlıklar- göçmenleri tanıttıcı bilgiler, göç etme ve Sivas'a gelme nedenleri, çalışma koşulları ve yaşam koşulları-, altında bir sonraki bölümde sunulacaktır.

3.1.3.1. Görüşme Yapılan Görüşmecilere İlişkin Genel Bilgiler

Alan araştırmasında yüz yüze 18 Suriyeli göçmen işçi, 4 Afgan işçi, 4 işveren (taşeron), 1 İSG uzmanı ve tüm bu kişilere işveren 4 müteahhit ile görüşülmüştür. Aşağıdaki tablolarda görüşme yapılan kişilerin genel bilgileri yer almaktadır.

Tablo 2. Sivas İlinde Yapılan Görüşmelerin Görüşmeci Özellikleri

YAŞ	ÜLKE	İŞ	POZİSYON	YASAL ÇALIŞMA DURUMU	EĞİTİM DURUMU	BULUNMA YILI
19	Suriye	Bina İnşaatı	Düz İşçi (Duvar)	Kaçak	Lise/Terk	2
22	Suriye	Bina İnşaatı	Düz İşçi (Duvar)	Kaçak	İlkokul	3
17	Suriye	Bina İnşaatı	Düz İşçi (Duvar)	Kaçak	İlkokul	2
31	Suriye	Bina İnşaatı	Duvar Ustası	Kaçak	İlkokul	3
29	Suriye	Bina İnşaatı	Duvar Ustası	Kaçak	Lise	3
32	Suriye	Bina İnşaatı	Düz İşçi (Demir)	Kaçak	İlkokul	4
23	Suriye	Bina İnşaatı	Düz İşçi (Demir)	Kaçak	Lise/Terk	3
25	Suriye	Bina İnşaatı	Demir Ustası	Kaçak	Lise	4
21	Suriye	Bina İnşaatı	Düz İşçi (Boya)	Kaçak	İlkokul	2
30	Suriye	Bina İnşaatı	Boya Ustası	Kaçak	İlkokul	5
23	Suriye	Bina İnşaatı	Boya Ustası	Kaçak	İlkokul	2
24	Suriye	Bina Asansör	Düz İşçi (Asansör)	Kaçak	Lise/Terk	3
24	Suriye	Bina Asansör	Düz İşçi (Asansör)	Kaçak	Lise/Terk	3
33	Suriye	Bina Asansör	Asansör Ustası	Kaçak	İlkokul	5
35	Suriye	Bina Asansör	Asansör Ustası	Kaçak	Lise	5
34	Suriye	Bina Asansör	Asansör Ustası	Kaçak	Lise	4
28	Suriye	Isı Yalıtım	Düz İşçi (Cephe)	Kaçak	İlkokul	4
27	Suriye	Isı Yalıtım	Düz İşçi (Cephe)	Kaçak	Lise	4
24	Afganistan	Alçı - Sıva	Düz İşçi (Sıva)	Kaçak (Vize)	Lise/Terk	5
25	Afganistan	Alçı - Sıva	Düz İşçi (Sıva)	Kaçak (Vize)	Lise/Terk	4
30	Afganistan	Alçı - Sıva	Sıva Ustası	Kaçak (Vize)	İlkokul	5
31	Afganistan	Alçı - Sıva	Sıva Ustası	Kaçak (Vize)	İlkokul	5

Tablo 3. Görüşme Yapılan İşverenlerin Genel Özellikleri

Sektör	İş	Pozisyon	Çalışma Yılı	Çalışan Sayısı	Eğitim Durumu
İnşaat	Alçı-Boya	Taşeron	18	32	Lise
İnşaat	Kalıp	Taşeron	24	35	İlk Okul
İnşaat	Seramik	Taşeron	10	11	Lise
İnşaat	Demir	Taşeron	14	17	İlk Okul
İnşaat	İşveren	Müteahhit	30	10	Lise
İnşaat	İşveren	Müteahhit	15	8	İlk Okul
İnşaat	İşveren	Şantiye Şefi	5	7	Üniversite
İnşaat	İşveren	Mühendis	7	13	Üniversite

Diğer illerdeki görüşmecilere ise bireysel bağlantılarla ulaşılmıştır. Görüşmeler ise bu bağlantılarıma soru formunu gönderip kendi ses kayıtlarının değerlendirilmesi ile gerçekleşmiştir.

Tablo 4. Diğer İllerde Yapılan Görüşmecilerin Özellikleri

YAŞ	ÜLKE	SEKTÖR	POZİSYON	YASAL ÇALIŞMA DURUMU	EĞİTİM DURUMU	BULUNDUĞU İL
23	Suriye	İnşaat	Düz İşçi (Seramik)	Kaçak	İlk Okul	Mersin
25	Suriye	İnşaat	Düz İşçi (Seramik)	Kaçak	Lise/ Terk	Mersin
27	Suriye	İnşaat	Seramik Ustası	Kaçak	Lise/ Terk	Mersin
26	Suriye	İnşaat	Seramik Ustası	Kaçak	İlk Okul	Mersin
35	Suriye	İnşaat	Düz İşçi (Kalıp)	Kaçak	İlk Okul	Kayseri
28	Suriye	İnşaat	Düz İşçi (Kalıp)	Kaçak	İlk Okul	Kayseri
30	Suriye	İnşaat	Kalıp Ustası	Kaçak	İlk Okul	Kayseri
34	Suriye	İnşaat	Kalıp Ustası	Kaçak	İlk Okul	Kayseri
27	Suriye	İnşaat	Kalıp Ustası	Kaçak	Lise/ Terk	Kayseri
19	Suriye	Kapı İmalat	Marangoz	Kaçak	İlk Okul	Şanlıurfa
24	Suriye	Pvc	Düz İşçi (Pencere)	Kaçak	İlk Okul	Şanlıurfa
23	Suriye	Pvc	Düz İşçi (Pencere)	Kaçak	Lise/ Terk	Şanlıurfa
30	Suriye	Kara Sıva	Düz İşçi (Sıva)	Kaçak	İlk Okul	Şanlıurfa
34	Suriye	Kara Sıva	Sıva Ustası	Kaçak	İlk Okul	Şanlıurfa

Mersin, Kayseri, Şanlıurfa illerindeki çalışanların genel özelliklerinin Sivas'takilerden farklı olmadığı yukarıdaki tabloda gözle görülmektedir.

3.1.3.2. Göçmen İşçilerin Göç Etme ve Türkiye'ye Gelme Nedenleri

Türkiye, özellikle 1980'lerden sonra göç alan ülke konumu kazanmıştır. Uluslararası göçmenler için hem geçiş güzergâhı hem de hedef ülke pozisyonundadır. Öncelikle göçün nedenlerinin çeşitli olduğunu söyleyebiliriz. Türkiye'ye yönelik uluslararası göçün nedenlerine baktığımızda ilk başa savaş ve "ekonomik" nedenleri koymak mümkündür. Bunu "coğrafi yakınlık" ve daha önce aynı menşe ülkeden gelenlerin olması ile birleştirdiğimizde karşımıza devasa bir "göç bölgesi" çıkmaktadır. Ayrıca Türkiye'nin kapsamlı bir göç yasasına sahip olmayışı ve bölgede "lider" pozisyonunda olması, AB'nin "mızrak ucu" olarak görev yapması göçü arttıran nedenlerden birisidir (Luif, Senyücel- Gündoğar, Ak, 2009: 25). Görüşülen işçiler Türkiye'yi tercih etme nedeni olarak iş imkânlarının çok olmasını ve sınırlardan rahat bir şekilde geçebilmelerini dile getirmektedirler. Türkiye'de başka bir ülkeye gitmek istediklerini ancak gidemedikleri için burada kaldıklarını beyan etmektedirler. Kimi göçmenler ise din faktörünün göç etmek için Türkiye'yi seçmelerinde önemli olduğunu ifade etmişlerdir.

"Türkiye'ye savaş nedeniyle geldim. Burayı seçmemizin nedeni ilk başta zorunluluk olsa bile hem yakın olması hem de İstanbul'da iş imkanlarının çok olması bizi buraya getirdi. Ancak şehirdeki hayat pahalılığı ve geçim güçlüğü bizi Sivas'a sürükledi. Daha önce akrabalarımın, tanıdıklarımın gelenler oldu, bu nedenle burayı biliyoruz" (Suriye, 32).

"Türkiye'ye gelme nedenim iyi para olması, iş olması. Tabi hem Türk hem Müslüman ülke... Bu da tercih nedenim. Burada bizi seviyorlar. Daha önce gelen çoktu bizim oradan" (Afganistan, 25).

"Savaş nedeniyle Suriye'den kaçtık. Türkiye'ye geldik. İstanbul'a geldik ilk başta. Daha sonra Sivas'a Buraya göç etme nedenimiz hem ekonomik hem de abim ve ablanın burada olması. Böylelikle göç ettiğimi kalacak yer sıkıntısı ve iş bulma sıkıntısı yaşamadık" (Suriye,17).

Görüşme yapılan göçmen işçiler arasında hem kırsal hem de kent kökenli olanlar bulunmaktadır. Geldikleri ülkelerde çalıştıkları işlerde farklılık

göstermektedir. Ancak bütün bu farklılıklara rağmen bugün kaçak ya da göçmen olarak yaşamlarını idame ettirmektedirler. Bugünkü işleri ile kıyasladıklarında mutlu olanlar olduğu gibi önceki işleri ve mesleklerinin daha iyi olduğunu söyleyenler de vardır.

“Savaş nedeniyle göç ettim. Önce abimle beraber geldik, daha sonra ailem geldiler. Burayı tercih etme nedenimiz iş imkanlarının olması ve daha önce akrabalarımızdan göç edenlerin olması.” (Suriye, 18).

“Taliban baskısı nedeniyle göç ettim. Önce İran’a gittim. Çünkü İran üzerinden Türkiye’ye gelmek daha kolay oluyor. Van üzerinden giriş yaptım. Daha sonra Sivas’a geldim. Burayı tercih nedenim ise abim ve ablamın daha önce göç etmiş olmalarıdır.” (Afganistan,28).

Suriyeli işçiler savaş yüzünden göç ettiklerini dile getirirken, Afgan işçiler daha çok ekonomik koşullardan dolayı göç ettiklerini aktarmaktadırlar. Göçmen işçilerin, çalışmak ve yaşamak için Türkiye’yi tercih etmelerinde temelde iki nedenin etkili olduğunu söylemek mümkündür. Birincisi, Türkiye’ye giriş yapmanın kolay olması ve dolayısıyla esnek vize uygulamalarının varlığı; ikincisi ise iş olanaklarının görece yüksek olmasıdır.

Göçmen işçiler hem dini hem de etnik nedenlerden dolayı Türkiye’yi tercih ettiklerini söylemektedirler. Hem sosyal yardım olanakları hem de AB’nin göçmenleri Türkiye’de tutmak için çeşitli destek projeleri açıklamaları ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin de misafir gözüyle son derece yardım sever olması başta gelmektedir.

3.1.3.3. Geliş Yolları

Görüşme yapılan göçmenlerin çoğu, savaştan kaçtıklarından dolayı Türkiye’de ‘şartlı mülteci’ konumundadırlar. Bu yüzden esnek bir vize politikası uygulanmıştır. Bir kısmı ise vize almıştır ancak daha sonra vize süresi dolduğu için kaçak duruma düşmüştür.

Yazılı ve sosyal medyada zaten bu konu hakkında fazlaca haber bulunmaktadır. Göçmenlerin 'botlarla' Avrupa'ya geçmek için denizde boğuldukları ya da yakalandıkları haberleri her gün görülmektedir (Posta). Türkiye geçiş ülkesi konumundadır. Ancak geçmek istemeyenlerde geri dönme niyetinde değillerdir.

Görüşme yapılan göçmenler ülkeye iki yolla girmişlerdir. Bazıları turist vizesi ile diğerleri ise yasadışı yollardan sınırı geçerek giriş yapmışlardır. Hatta kaçak girenler komisyonlar ödediklerini söylemektedir. Suriyeli işçiler Türkiye'nin kendi ülkelerine uyguladığı esnek vize politikası sayesinde rahatça giriş yapabildiklerini ve vizenin tarihinin geçirilmesi ile kaçak duruma düştüklerini belirtmişlerdir. Söz konusu durumu şöyle dile getirmişlerdir:

"Turist vizesi ile giriş yaptım. Bizim ülkeden kolay alabiliyorsun. Buraya çalışmak için geldim, zaten savaş olduğu için bizim orda ne iş kaldı nede güç. Şimdilik geri dönmek gibi bir niyetim yok. Sınırdan girmekte sorun olmuyor. Para veriyorsun 15 dk da sınırı geçiyorsun" (Suriyeli, 24).

"Daha öncede Türkiye'ye gelmiştim. 24 yaşında. O zaman giriş-çıkış yaptım. Mevsimlik olarak tarımda çalıştım, pamuk topladım. Parası azdı. Ama çıkış yaptım, çünkü yakındı geldiğim yer. Şanlıurfa'ya gelmiştim" (Suriye, 33).

3.1.3.4. Göçmen İşçilerin Çalışma Koşulları

Suriyeli işçiler de kendi ülkelerinin dışında yaşadıkları için çeşitli zorluklar yaşamaktadırlar. Toplumsal sorunlar, ekonomik zorluklar, eğitim, dil problemi vs. son tahlilde ise belki de en önemli sorun olan geçim sorunu için gereken çalışma... Çalışma koşullarının en zor olduğu sektörlerde çalıştıkları hem literatürden hem de medyaya yansıyanlardan bilinmektedir. Bu işler yerli işçiler ile de yapılmaktadır. Ancak Türkiye'de zorunlu eğitimin 12 yıla çıkartılarak öğrenim yaşının büyümesi, öğrenim süresinin artması ve eğitim sürecinin geleneksel olarak aile desteği ile sağlanması bu tarz işlerin yapılmasını engellemektedir.

3.1.3.5. İş Bulma Kanalları

Aracı, komisyoncu, tanıdık, iş bulma ofisleri, gezerek iş arama, işçi pazarlar vs. iş bulma kanalları olarak karşımıza çıkmaktadır. Sivas ili içerisinde aracılık işlemleri yapıldığı Suriyeli göçmen işçiler tarafından dile getirilmiş ancak aracıya ulaşılamamıştır. İş bulmaları üzerine yaşadıkları aracılık olayını şu şekilde açıklamaktadırlar:

“Bir Cuma namazında denk geldik kendisine, iş arıyorsanız size göre iş var dedi... Bir kaldırım taşı yapan ustanın yanına götürdü ve burada çalışıp çalışmayacağımızı sordu. Çalışmaya başladık ama aylıklarımızı o veriyordu...” (Suriye, 27).

Yine yapılan görüşmelerde Suriyeli işçilerin işleri daha çok gezerek ve arayarak buldukları görülmüştür. Ellerinden gelen, işin yoğunlaştığı bölgelerde sorarak iş aradıklarını dile getirmektedirler. İnşaat sektöründe çalışmış ya da çalışmak isteyen işçiler inşaatları gezerek gerek taşeronlara gerekse asıl işveren olan müteahhitlere sorarak iş aradıklarını şu şekilde ifade etmektedirler:

“20 yıldır inşaatçıyım. Kalıp ve duvar işi yapıyoruz. Bizim yanımızda yaklaşık 3-4 yıldır Suriyeli çalışıyor. İnşaata gelerek çalışmak istediğini söyleyen bir arkadaş vardı. Ne iş yaptığını sordum. Suriye’de duvar örüyormuş aldık yanımıza, duvar ustası olarak. Çalışmaya başladı biz memnunuz ama her an işi bırakıp gidebilecekleri için pek güvenemiyoruz” (Taşeron).

3.1.3.6. Suriyeli İşçilerin Çalıştığı İşler

İnşaat sektörü içerisinde Suriyeli işçilerde yerli işçiler ile aynı işi yapmaktadırlar. Araştırmaya başlamadan önce yapılan literatür taramasında ve daha önce bu konu ile ilgili yazılmış olan çalışmalarda; düşük ücretli, zor ve tehlikeli işlerin göçmen işçilere yaptırıldığını ifade edilmektedir (Kocadaş, 2018; Koç, Görücü, Akbıyık, 2016). Ancak saha araştırması sonucunda yerli ile göçmen işçi ücretleri ve yaptıkları işler konusunda pek farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yerli işçilerin inşaat iş piyasasında çalışmak istemedikleri için yerlerini

Suriyeli, Afgan gibi göçmen işçilerin aldığını gözlemlenmiştir. Duruma ilişkin şu ifadeleri kullanmaktadırlar:

“Üç yıldır bu ustaların yanındayız. Sivas’a geldiğimizde inşaatları gezerken bulduk bu işi. Ben ve kardeşim birlikte çalışıyoruz. Türkiye’ye gelmeden önce inşaat malzemesi dükkanımız vardı. İşçiliğinden de anlarım fayans, karo, boya filan... İlk başta patron bize pek güvenmediği için biraz düşük yevmiye verdi ve içerde hep alacağımız kaldı. Ancak birkaç ay sonra yerli işçiler ve ustalar ile aynı yevmiyeyi almaya başladık” (Suriyeli, 28).

Sivas inşaat sektöründe çalıştırılacak işgücü ihtiyacının olduğunu ancak şehirde de hayli işsiz olduğu işverenler ile yapılan görüşmelerde defaatle dile getirilmiştir. Vasıflı eleman ihtiyacı olduğu, sektör ile eğitim ve vasıf uyumsuzluğunun olduğu İzgi (2012), Erdem (2018) gibi birçok yazında yer almaktadır. Ancak yazılanların ve söylenenlerin aksine gözlemlendiği kadarıyla inşaat sektöründe vasıfsız eleman ihtiyacı hala kapanmış görünmemektedir. İşveren ise bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

“Kalıp duvar işleri yapıyorum ben. Aşağı yukarı 35-40 kişi çalışıyor yanımda. Duvar ve demir ekibimde birkaç tane Suriyeli var. Bir ya da iki tanesi usta diğerleri düz işçi. Vasıflı elemanı iyi bir ustayı geçtim bize çıraklık edecek düz işçi bulmakta bile zorlanıyoruz. Eleman bulamayınca da bu arkadaşlar iş aradıklarını söylediler aldık. Yerli işçiler ile de aynı ücreti veriyoruz” (Taşeron).

Göçmenlerin yaygın bir şekilde istihdam edildiği işler; emek yoğun ve enformel çalışma oranının yüksek olduğu sektörlerdedir. İnşaat sektörü Türkiye’deki yapısı itibariyle genellikle küçük ve orta ölçekli firmalardan oluştuğu için düzensiz göçmenlerin rahatlıkla çalışabilecekleri sektör olarak karşımıza çıkmaktadır. Enformel istihdamın yaygın olduğu bu sektörde sadece göçmen işçiler değil yerli işçilerde sosyal güvencesiz (sigortasız-kaçak) olarak çalışmaktadırlar. İnşaat işlerinin zaman ve maliyet baskısı olduğu için işler çeşitli parçalar halinde devredilmektedir. İşleri alan taşeronlar ise belirli bir sürede ve en uygun maliyetle işi teslim etmek zorundadır. Bunun en kolay yolu ise işçi maliyetini düşürmektir.

İşverenin beyanları da bu durumu doğrular niteliktedir. Yukarıda açıklanan durumu işveren şu şekilde ifade etmektedir:

“Boya işleri ile uğraşıyoruz. İşlerin yoğunluğuna göre yanımızdaki işçi ve usta sayısı dönemsel olarak farklılık gösteriyor. Yıllardır yanımızda olan ve bu sayede geçinen ustalarımız var. Onların sigortalarını mümkün olduğu kadar yatırtmaya çalışıyoruz. Müteahhit de buna razı oluyor. Suriyeli işçilerin kağıtları olmadığı için onlara bir şey yapamıyoruz.” (Taşeron).

3.1.3.7. İşçi – İşveren İlişkisinin Niteliği

Görüşülen göçmen işçiler inşaat sektöründe kayıt dışı istihdam edilmektedirler. Bina inşaatı temel çalışma alanlarını oluşturmaktadır. Ancak ara işler olan asansör, yalıtım, cephe giydirme gibi işleri yapanlarda bulunmaktadır. Yaptıkları işler birbirinden farklı da olsa işveren ile ya da taşeron ile büyük sıkıntıları olmamıştır. Hatta işçilerine ev kiralayan aylık erzak veren zekat fitresini bu kişilere ödeyerek sosyal yardım yapan işverenlerde bulunmaktadır. Yapılan görüşmede ise bu durum şu şekilde açıklanmıştır:

“Biz inşaatta amelelik yapıyoruz. Akrabalarımınla birlikte çalışıyoruz. Patron bize kendi evini kiraladı. Akrabalarımınla birlikte kalıyoruz. Kişi başı 100TL ödüyoruz aylık.7 kişi kalıyoruz evde. Önceki evimize göre biraz pahalı ama hiç kimse karışmıyor bize, patron sabah evden alıyor akşam eve bırakıyor” (Suriyeli, 22).

“Bu asansör firmasında çalışıyorum. Benimle beraber 2-3 tane daha aynı işi yapan arkadaşım var. İlk ben girmiştik bu işe sonra usta olunca yanıma akrabalarımı aldım. Çok ağır ve yorucu bir iş ama öğrenmesi kolay. Aldığımız ücret her yıl artıyor. Fakat aynı işi yapan yerli işçiler sezon bittiğinde fabrikada çalışmaya devam ediyor biz ara veriyoruz. Çünkü fabrikalarda çalışanlar zorunlu olarak denetim ve eğitimlere tabi oluyorlarmış. Biz o dönemde hamaliye işleri olursa onlara gidiyoruz” (Suriyeli, 35).

3.1.3.8. Ücretler ve Günlük Çalışma Süreleri

İşçilere verilen ücretler yapılan işe ve mesleğe göre farklılık göstermektedir. Örneğin: Boya ustası 120TL alıyorken, sıva ustası 130TL, duvar ustası 110TL vb. almaktadır. Aynı işi yapan yerli işçiler ile Suriyeli işçiler arasında ücretler konusunda çok küçük farklılıklar bulunmaktadır. Bunun sebebi ise yerli-göçmen ayrımı değil daha fazla iş yapmaktan kaynaklanmaktadır. Vasıfsız işlerde ise aynı işi yapana aynı ücret ödenmektedir.

Yine çalışmanın karşılaştırılması için farklı illerde gerçekleştirilen görüşmelerde de görüleceği üzere ücretler konusunda şehrin gelişmişliği ile alakalı olarak ücret farklılıkları var. Hem yerli işgücü hem de göçmen işgücü açısından. Örneğin, Sivas'ta herhangi bir inşaat iş kolunda usta yevmiyesi 120TL ise İstanbul'da, İzmir'de 170-180TL olabiliyor. Hem sektörün mevsimden etkilenmemesi hem de daha çok alt yapı üst yapı projelerinin çok olması bunun temel sebebidir. Ücretler konusunu ise görüşmecisi şu şekilde ifade etmektedir:

“İlk olarak Mersin'e gelmiştik biz. Orada seramik işi yapıyorduk. 150TL yevmiye veriyordu patron. Sivas'a geldik abimlerin yanına burada 110TL alıyoruz aynı iş için ama ulaşım konaklama sıkıntımız olmadığı için aynı paraya denk geliyor. Sivas ucuz, güzel” (Suriyeli, 28).

İnşaat işlerinin bazılarında işin ortaya çıkabilmesi için hazırlık aşaması vardır. Birkaç tane düz işçi bu işi ortaya koymaktadır. Daha sonra ustalar gelir ve bu işi tamamlamaktadır. Malzemenin katlara çekilmesi ya da zeminin uygun hale getirilmesi bunlardan sadece bir kaçıdır. İşin sıkışması durumunda ise aynı anda birkaç kişi hazırlarken birkaç kişide işin geri kalan kısmını yapmaktadır. Ücretli mesai uygulaması yok denecek kadar azdır, hafta tatili ise işin sezonluk olmasından dolayı pek yoktur.

“Demir bağlıyoruz biz inşaatta. Pek çırağa ihtiyaç olan bir iş değil kerpeteni tutabiliyorsan bu işi yaparsın. Ama çok ağır bir iş. Bazen yarın beton gelecek diyorlar geç saatlere kadar çalışmak zorunda kalıyoruz. Bizimle birlikte

işverenimizde çalışıyor, yerli ustalarda iş ne zaman biterse o zaman birlikte çıkıyoruz inşaattan” (Suriyeli, 25).

3.1.3.9. İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği

İşçi sağlığı ve iş güvenliği konusu kayıt dışı ve güvencesiz çalışma koşullarının yaygın olduğu Türkiye’de önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. İnşaat sektöründe ise kayıt dışı ve güvencesiz çalışma bir hayli fazladır. Daha önce de ifade edildiği gibi güvencesiz çalışma durumu sektörün başlıca sonudur. Saha araştırması gerçekleştirirken işçi sağlığı ve iş güvenliğini önlemlerinin uygulanmadığı birçok defa gözlemlenmiştir. Bu durumu nedenini hem işverene hem iş güvenliği uzmanına hem de çalışan işçilere sorularak cevap bulunmaya çalışılmıştır. Söz konusu durum işveren tarafından şu şekilde açıklanmaktadır:

“Biz önlem alıyoruz şantiyemizde. İşçilere lazım olan ekipmanları da sağlıyoruz. Fakat kimse kullanmıyor. Bu durum açıkçası bizimde canımızı sıkıyor. Sonra bir kaza meydana geldiğinde işveren suçlu oluyor” (Müteahhit).

İnşaat sektöründe asıl işveren olan müteahhitler İSG (İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği) uzmanları çalıştırdıklarını ve ellerinden geleni yaptıklarını iddia etmektedirler. Bunun yanı sıra uzmanların hiç işleriyle ilgilenmediklerini ve sadece aydan aya gelip ücretlerini aldıklarını söylemektedirler. Bu durumu müteahhit şu şekilde açıklamaktadır:

“En son şantiyemde uzmana aylık 400TL ödeme yapıyordum. Kendisi de ayda bir şantiyeye uğrayarak zimmet defterini ve kontrol defterini dolaştırıp imzaları attırtıp gidiyordu. Şu eksik bu eksik diyip bir sonraki işine yöneliyordu tüm bunları yapması yarım saatini bile almıyordu. Eksikleri belirtip ben size raporluyorum deyip bir de imza attırdı mı bize, bütün sorumluluk üstünden kalkıyor” (Müteahhit).

Uzaman ise bu durumun tam aksini iddia etmektedir. Yönetmeliklerin ve kanununun gereğini yapmak istediklerinde işlerine son verildiğini birkaç farklı olayla şöyle anlatmıştır:

“Ben Sivas’ta 2015 yılında bir inşaat uzmanlık yapıyorum. Gayri resmi bir taşeron iskelede adam çalıştırıyor. Sezon baskısı olduğu için maksimum kar ile kapatmak istiyor. Dedim ki; Usta şu iskelede kemer tak, bak ayağının altına dikkat et, sigara içme. Taşeron yanıma geldi ve sanane arkadaş sen işine bak dedi. Ardından müteahhide söyledi. Beni aradılar ve işime son verdiler” (Uzman).

İSG konusunda işçinin yerlisi ya da göçmeni olmaz çünkü insan hayatı değerlidir. Bu yüzden hem yerli hem de göçmen işçilere aynı sorular yöneltilmiştir. Cevapları da aynı olmuştur. Ancak yerli işçilerden sosyal güvencesi olanlar var ama göçmenlerin böyle bir güvencesi olmadığı için koşulları onlar için daha zordur. Yaşanan bu durumu görüşme yapılan bir işçi şu şekilde açıklamaktadır:

“Bir tane baret, bir yelek, bir ayakkabı verdiler bize. Üstümüze zimmetli. Tuğla çekiyorum ben bu yüzden baret takmam gerekiyor. Ama asansöründe kovasını ip ile tutuyorum. Çünkü kova devrilirse bir sürü malzeme kötü olacak. Yukarı bakarken ikide bir düşüyor. Bende çıkarıyorum. Çıkarınca da kızıyorlar. Hem malzememize zarar gelmesin hem de baretini tak ben nasıl yapayım” (Suriye, 22) ...

3.1.3.10. İşçiler Arası Rekabet

İnsanların konumlarını tanımlayan onların kendi haklarında ne düşündükleri değil, maddi konumlarıdır. Sınıflar toplumsal üretim ve toplumsal yeniden üretim içindeki yerlerine göre tanımlanır. Toplumsal üretim içindeki yerin esas belirleyeni ise üretim araçları üzerindeki kontroldür, üretim araçlarının mülkiyetidir. Sınıf, konumları farklı insan topluluklarının üretim alanında karşılıklı olarak birbirleriyle girdiği maddi ilişkiler içinde belirlenir. Bu topluluklar siyasi alanda nasıl davranırlarsa davranırlar, ideolojileri ne olursa olsun üretim ve yeniden üretimin tanımladığı sınıf konumları temel bir veridir (Savran, Tanyılmaz ve Tonak, 2014: 27).

Göçmenlerin sınıf konumları da bu doğrultuda ele alınmalıdır. Göçmenlerin göç ettikleri hedef ülkedeki emek piyasasındaki konumlarını önemli bir gösterge olarak ele almak durumundayız. Günümüzde de giderek savunulması güç olsa da göçmen akınının kontrol altına alınmasını, hâlihazırda zayıflamış olan işçi haklarının savunulmasında bir araç olarak gören korumacı pozisyon, başta Avrupa olmak üzere, göç alan ülkelerin kurumsal işçi sınıfı örgütlerinde, büyük sendika konfederasyonlarında, hala yaygın karşılık bulmaktadır (Genç, 2011: 64-65).

Erder (2007) ise Türkiye'ye gelen göçmenlerin bir kesiminin tarımda, inşaat sektöründe, imalat sanayinde ve ev hizmetlerinde çalışmaya başlamalarının fark edilmesi üzerine, sendikacıların, iş yeri denetimi yapan müfettişler ve formel istihdama dayanarak üretim yapan yerleşik sanayicilerin, "yabancı işçilerle mücadele" gibi çağrılar yapmaya başladığını belirtmektedir.

İşverenler göçmen işçileri "ucuz iş gücü" olarak değerlendirmekte ve işçiler arasında bir "dayanışma-birlik" sürecinin karşısında durmaktadırlar. Akpınar'ın (2009) araştırmasında da karşımıza çıkan bu olgu göçmen işçilerin kısa süreli olarak istihdam edildiklerini bunun nedeninin de "diğer işçilerle 'ilişki' kurmalarının işverenin aleyhine olacağı öngörüsü" olduğunu belirtmektedir. Yani eğer işçiler bir işyerinde uzun süreli istihdam edilirlerse hem yerli hem de diğer göçmen işçilerle aralarında bir "arkadaşlık, dostluk vb." ilişki kurulacağını ve böylece işverenin isteklerine karşı gelebileceklerini düşünmektedirler. Aynı bakış açısını yerli işçilerde de bulmak mümkündür. Özellikle Suriyelilerin ülkeye gelişi ve inşaat başta olmak üzere birçok işkolunda ucuza çalışması yerli işçilerin işlerini kaybetmelerine ya da daha zor iş bulmalarına neden olmaktadır. Bu noktada yerli işçiler ile göçmenler arasında sık sık tartışmalara ve kavgalara neden olmaktadır (Kara ve Kurtulmuş, 2015: 61).

Akpınar'ın (2009) ve Kara ve Kurtulmuş'un (2015) bahsettiğinin aksine araştırma kapsamın da görüşülen göçmen işçiler ile yerli işçiler arasında bir dostluk ilişkisi olduğunu yapılan gözlemler sonucunda ortaya çıkmıştır. Sivas ili inşaat

sektöründe işgücü ihtiyacının yerli işgücü tarafından karşılanamıyor olmasının bunun tabii nedeni olduğu söylenebilir.

3.2. Göçmen İşçilerin Yaşam Koşulları

Neoliberal politikaların yoğun olarak uygulanması sonucunda, açlık ve yoksulluk sınırının altında kalanların çok fazla olduğu bir ülkede toplumun belki de en alt ve “sahipsiz” kesimini oluşturan göçmenlerin yaşam koşulları, aynı yaşam koşullarında yaşayan insanlarınkinden elbette daha da zordur. Yaşadıkları yerlerden, eğitim, sağlık olanaklarına kadar birçok noktada çeşitli güçlükler yaşamaktadırlar (Wallraf, 1986: 75-85).

Bunun dışında göçmenlerin ülkelerinin coğrafi uzaklığına ve hastalık derecelerine göre ülkelere tedavi olmak amacıyla geri döndükleri ve tedavi olduktan sonra yine aynı yollarla çalışmak için Türkiye’ye geldikleri görüşmelerde elde edilen bulgular arasındadır. Bunun dışında yasadışı yollardan gelen ve ülkelere dönme durumları söz konusu olmayan göçmenlerin ise işverenleri aracılığı ile tedavi oldukları ifade edilmektedir. Görüşme yapılan işçi yaşanan bir olayı şu şekilde açıklamaktadır:

“Herhangi bir sağlık sorununda sağ olsun patron yardımcı oluyor. Özel doktora götürüyor. Parasını biz veriyoruz, ilacı da patron alıyor. Şu ana kadar çok sorun yaşamadık (Suriye,21).

Eğitim ise düzensiz göçmenlerin çocukları için büyük bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Büyük şehirlerde ve kampların bulunduğu sınır illerinde bu çocuklar için eğitim imkanları sağlanmaktadır ancak Sivas için bu durum söz konusu değildir. Söz konusu durumu ise görüşme yapılan bir işçi şu şekilde ifade etmektedir:

“Abimin iki çocuğu var. Birisi daha 3 yaşında. Diğeri 9 yaşında. Okula gitmiyorlar. Gönderme durumumuz yok. Buraya savaş nedeniyle geldik, devletin bize sahip çıkması gerekiyor. Ne yapacağımızı bilmiyoruz” (Suriye, 19).

Yerli halkla olan ilişkiler ise genellikle olumludur. Görüşülen göçmenler yerli halkla herhangi bir sıkıntı ve sorun yaşamadıklarını belirtmektedirler. Ancak yine de sıkıntılı oldukları gözlemlenmektedir. Özellikle savaş nedeniyle Türkiye'ye gelen çok sayıda göçmenin bazı kriminal suçlara bulaşmış olduğu iddiası nedeniyle ilişkilerin bozulabileceği korkusu taşımaktadırlar. Görüşme yapılan bir işçi ise tedirginliğini şu şekilde ifade etmektedir:

“Patronla da diğer işçilerle de aramız iyi. Sıkıntımız yok. Mahallede de sorunumuz yok. İnsanlar iyi davranıyorlar. Ancak başka şehirlerde bize karşı saldırgan olanlar var. Hırsızlık yaptığımızı iddia ediyorlar. Yapanlar vardır. Ama herkes bir değil. Duyduklarımız şeyler kötü. Buralarda şimdilik yaşamadık. Ama işte, duyuyoruz” (Suriyeli, 28).

SONUÇ

1980'li yıllardan itibaren uluslararası düzensiz göçler için Türkiye hem geçiş ülkesi hem de hedef ülke haline gelmiştir. Başta Avrupa olmak üzere Batılı ülkelere gitmek için Türkiye'ye gelen sığınmacılar, yerleşmek ve çalışmak için gelen göçmenler ve insan ticareti mağdurları gibi farklı nitelikteki göçmen gruplarının yolunun bir biçimiyle Türkiye'ye uğradığını görülmektedir.

24 Ocak 1980 kararları ile birlikte uygulanmaya başlanan neo-liberal politikalar ile bu göç sürecinin hızlandığını ve Türkiye'nin göç alan ülke pozisyonuna geldiğini söylemek mümkündür. Özellikle küresel kapitalizme eklenme süreci olarak görebileceğimiz bu dönemde Türkiye bir tarafta ekonomik olarak dışa açılan bir taraftan da ucuz emeğin yoğun olarak bulunduğu bir ülke durumundadır. Bu politikalar ile birlikte enformel istihdam biçimleri yaygınlaşmıştır. Bu da ucuz iş gücüne duyulan ihtiyaç ile birlikte düzensiz göçmenlerin gelişini hızlandırmıştır.

Bu çalışmanın konusu da Türkiye'ye yönelen düzensiz göçmen emeği ve son yıllarda kapitalist birikimin önemli alanlarından birisi haline gelen ve göçmen emeğinin yoğun olarak kullanıldığı inşaat sektöründe istihdam edilen göçmen işçilerin çalışma ve yaşama koşullarının incelenmesidir. Kısıtlı bir çerçeveye sahip olmakla birlikte, bu çalışmada alan araştırması ile göçmen işçilerin çalışma ve yaşama koşulları incelenmeye çalışılmıştır.

Sivas il düzeyinde yapılan araştırmadan da ortaya çıktığı üzere Suriyeli işçilerin gelmelerindeki temel neden Suriye'de yaşanan iç karışıklıklardır. İlk geldikleri illerden Sivas'a gelmeleri ve bu şehri tercih etmelerininse birçok nedeni vardır. Sosyal ağların varlığı, daha rahat hareket etme özgürlüğü, dinini özgürce yaşama ve ibadetini gerçekleştirme gibi nedenler dile getirilmiştir.

AB uyum yasaları ile birlikte bu göç akışının "son durağı" pozisyonu sağlayacak olan Türkiye'nin küresel kapitalizmin krizini aşabilmek için yaygınlaştırdığı özelleştirmeler, taşeron sistemi ve nihayetinde enformel istihdam

biçimleri ile birlikte bu göç akışını da bir biçimiyle iş gücü piyasasına dahil ettiği ortadadır.

1980'li yılların başından itibaren ucuz emek kullanma yolu ile uluslararası sermayeye eklenmenin sermayenin önemli bir stratejisi olmuştur. Ucuz emek kullanmanın ilk yolu çalışanların bir bütün olarak ücretlerinin düşmesini sağlamak iken, ikinci yol kadın ve çocuk emeğinin yoğun olarak kullanılmasıdır. Burada özellikle uluslararası göçün artması ile birlikte göçmen işçi emeğinin de bu kategori içinde değerlendirmemiz gerektiğini ifade edebiliriz.

Emek sermaye karşısında ürettiği değerini sermayeye devreder. Bunun karşılığında emek gücü ne kadar ucuz olursa sermaye maliyetini o kadar düşürmüş olur. Dolayısı ile sermaye birikimi ile emeğin yoksullaşması ya da değerinin düşmesi bir yönüyle göçmen işçi istihdamını da özellikle etkilemektedir. Yedek işgücü ordusu olarak göçmen işçileri değerlendiren bir teorik yaklaşım ile göçmen işçilerden gelen bilgileri birleştirdiğimizde düzensiz emek göçünün sermayenin çok daha fazla kar elde etmesi için önemli olduğu görülmektedir. Ancak görüşmelerin sonucunda düzensiz emek gücünün yedek işgücü olmasının yanı sıra işgücü eksikliğini tamamladığını ortaya çıkmıştır.

Devletin inşaat gibi, kayıt dışı ve kaçak işçi çalıştırmanın yüksek olduğu sektörlerdeki denetim yetersizliği, bu durumu hem çalışanlar hem de işverenler nezdinde doğal bir süreç gibi görülmesine neden olmuştur. Temelinde kalkınma ve sanayi planlarında güçlü bir denetim mekanizması için denetim elemanlarının artırılması konusu sürekli yer almasına karşın hala güçlü ve caydırıcı bir mekanizma kurulamamıştır. Gerçekte olan bu mekanizma kurulmak istenmemektedir ya da engellenmektedir. Çünkü inşaat sektörü istihdam içerisinde son derece ağırlıktadır, milyonlarca insanın çalıştığı bu sektörde etkin bir mekanizma kurulması demek yüz binlerce işsiz demektir. Sektörün durma noktasına gelmesi ve ekonomiye sekte vurması korkusu yatmaktadır.

İnşaat sektöründe istihdam edilen göçmen işçi ile işveren arasında herhangi bir "yasal-hukuki ilişki" söz konusu değildir. Dolayısıyla işin niteliği ve kurulan

ilişki işverenin inisiyatifindedir. Bu da güvencesiz istihdam koşullarının başat nedenlerinden birisidir.

Devletin esnek sınır politikası ve sınırlardan kolaylıkla belgeli ya da belgesiz olarak geçen milyonlarca Suriyeli şehirlere dağılmış vaziyettedir. Kamplar dışında kalanlar yaşamlarını idame ettirmek için çalışmak durumundadır. En kolay iş buldukları sektör ise inşaat sektörüdür. İşverenlerin vasıflı eleman bulamadığı yetkililerin ise işgücünü vasıflandırmayı hedeflediği politikalar ürettiğini her gün medyadan duyulmaktadır.

İşverenler ise vasıflı işgücünün yanı sıra vasıfsız işgücü temin etmekte de zorlandıklarını ve bu yüzden yerli işçilerin yerini geçmişte Doğulu ve Güneydoğulu işçilerin aldığı gibi şimdi de Suriyeli işçilerin aldığını dile getirmektedirler.

Devletin istihdamının yapısını tam ve doğru bir şekilde tespit etmesi gerektiğini, bununla beraber iş gücünü vasıflandırmak ile yetinmeyip uygulamalarını takip etmesi gerekmektedir. İnşaat sektörü Türkiye'ye önemli bir istihdam ve üretim sağlıyor ise, aksaklıklara karşı alınan bütün önlemlerde işverenlerin ve işçilerin fikirlerinin alınması ve bir ortak üst aklın geliştirilmesi gerekmektedir. Problem görmezden gelinmemeli vasıfsız eleman ihtiyacını karşılamak için yerli işgücünü de işin içine katarak bir yol çizilmelidir.

İnşaat sektörünün çalışma ilişkileri bakımından yerlisi işçisinin, yabancı işçisinin olmadığı ortaya konulmuştur. Bu sektör içerisinde çalışanların tümünün çalışma şartlarını iyileştirmek gerekmektedir. Ülke sınırlarından, verilen kimlikler üzerine araştırma yapılarak içeri alınan göçmenler ile ülkelerine dönene kadar birlikte yaşamak durumundayız. Bu nedenlerle onların da istihdama katılıp birlikte üretip birlikte tüketmekten başka çaresinin olmadığını ifade etmek yanlış olmayacaktır.

KAYNAKÇA

- Abadan Unat Nermin (2006). *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa* İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Akalın Ayşe. (2010). "Yukarıdakiler-Aşağıdakiler İstanbul'daki Güvenlikli Sitelerde Göçmen Ev Hizmetlisi İstihdamı", *Türkiye'ye Uluslararası Göç İçinde*. B. Pusch ve T. Wilkoszewski (Der.), Kitap Yayınevi, İstanbul.
- Akpınar Taner (2010). "Türkiye'ye Yönelik Kaçak İşgücü Göçü", *SBF Dergisi*, Ankara, Cilt: 65, Sayı: 3, S. (1-22).
- Akpınar Taner (2009). *Türkiye'ye Yönelik Düzensiz Göçler ve Göçmenlerin İnşaat Sektöründe Enformel İstihdamı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, Ankara.
- Altıntaş Safiye (2018). "İç ve Dış Göç Bağlamında Türkiye'de İskân Politikaları", *ViraVerita E-Dergi*, Sayı: 8, S. (216-222).
- Angenendt Steffan (2008). *International Migration—Just a Matter of State Security?* Jerry Sommer and Andrea Warnecke (Ed.). *The Security- Migration Nexus Challenges and Opportunities of African Migration to EU Countries*, Documentation of the International Conference, Bonn.
- Arı Aylan (2007). *Türkiye'de Yabancı İşçiler*, Derin Yayınları, İstanbul.
- Atasü-Topçuoğlu Reyhan (2012). *Düzensiz Göç: Küreselleşmede Kısıtlanan İnsan Hareketliliği*, Küreselleşme Çağında Göç İçinde, Ihlamur-Öner Gülfer ve Öner Aslı Şirin (Der.), İletişim Yayınları, İstanbul, 2018.
- Bağımsız Sosyal Bilimciler (2015). *AKP'li Yıllarda Emegın Durumu*, Yordam Kitap.
- Bağcı Erdem (2018). "Eğitim Düzeyinin İşsizlik Üzerindeki Etkisi Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerin Karşılaştırılması", *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (FESA)*, Cilt:3, Sayı: 1, S. (348-358), 2018.
- Başel Halis (2003). *Sosyal Politika Açısından İç Göçler: Sivas' tan İstanbul'a Göç Örneği*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

- Biçerli Kemal (2013). *Çalışma Ekonomisi*, Beta Yayınları, İstanbul.
- Bijak Jakup (2006). *Forecasting International Migration: Selected Theories, Models, And Methods*, Warsaw.
- Civan Orhan Ersun ve Gökalp Arzu (2011). "Göçmen İşçi Kavramı ve Göçmen İşçilerin İş Sağlığı ve Güvenliği", *Çalışma ve Toplum*, Sayı:28, S. (233-263).
- Düvell Franck (2011). "The Pathways in and out of Irregular Migration in the EU: A Comparative Analysis", *European Journal of Migration and Law*, Vol.13, No.3, S. (245-250).
- Elliott Robert (1997). *Karşılaştırmalı Çalışma Ekonomisi*, Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, Ankara.
- Erder Sema ve Kaşka Selmin (2003). *Düzensiz Göç ve Kadın Ticareti: Türkiye Örneği*, IOM (Uluslararası Göç Örgütü), Cenevre.
- Erder Sema (2006). *Refah Toplumunda Getto*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Erder Sema (2007). "Yabancısız Kurgulanan Ülkenin Yabancıları," *Türkiye'de Yabancı İşçiler- Uluslararası Göç, İşgücü ve Nüfus Hareketleri*, (Derleyen: F. Aylan Arı), Derin Yayınları, İstanbul, S. (1-82).
- Erder Sema (2010). "Düzensiz Göç, Göçmen Korkusu ve Çelişen Tepkiler", *Türkiye'ye Uluslararası Göç içinde*, B. Pusch ve T. Wilkoszewski (der.) İstanbul: Kitap Yayınevi, S. (41-57).
- Erder Sema (2000). *Uluslararası Göçte Yeni Eğilimler: Türkiye Göç Alan Bir Ülke Mi? Bağlam Yayınları*, İstanbul.
- Eşkinat Rana ve Tepecik Filiz (2012). "İnşaat Sektörüne Küresel Bakış", *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF Dergisi*, Cilt: 14, Sayı: 1, S. (25-41).
- Friedrich Ebert Vakfı (1995). *Türkiye'de Yabancı Kaçak İşçilik*, Gürtaş Ofset, İstanbul.
- Genç Ferhat (2011). *Göçmen Mücadelesinin Güncelliği*, *Yeni Yol*, Sayı: 43, S. (64-72).

- Gençler Ayhan (2002). "Yabancı Kaçak İşçilik Gerçeği ve Türkiye Örneği," *TÜHİS*, Cilt: 17, Sayı: 3, Ankara, S. (28-46).
- ILO (2001). *The Construction Industry In The Twenty-First Century: Its Image, Employment Prospects And Skill Requirements*, Geneva: *International Labour Office*.
- ILO (2002). *Decent Work And The Informal Economy*, International Labour Conference, 90th Session, Geneva, S. (125-127).
- ILO (2006). *Multilateral Framework Onn Labour Migration, Non-Binding Principles And Guidelines For A Rights-Based Approach To Labour Migration*, Geneva, *International Labour Organization*.
- IOM (2009). *Göç Terimleri Sözlüğü*, Çev: Littera Çeviri ve Dil Hizmetleri Dnş.Ltd.Şti., Haz: ÇİÇEKLİ Bülent, *Uluslararası Göç Örgütü (IOM)*, Cenevre.
- IOM (2003). *The Migration-Development Nexus: Evidence And Policy Options*, Geneva, *International Organization For Migration*.
- IOM (2011). *World Migration Report, Communicating Effectively About Migration*, Geneva, *International Labour Office*.
- İçduygu Ahmet (2004). *Türkiye'de Kaçak Göç*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları Can Ajans ve Matbaacılık, İstanbul.
- İçduygu Ahmet (2010). *Türkiye'de Uluslararası Göçün Siyasal Arkaplanı: Küreselleşen Dünyada "Ulus-Devleti İnşa Etmek ve Korumak"*, Türkiye'ye Uluslararası Göç içinde, B. Pusch ve T. Wilkoszewski(ed.), Kitap Yayınevi, İstanbul, S. (17-40).
- İçduygu Ahmet ve Biehl Kristen (2012). *Türkiye'ye Yönelik Göçün Değişen Yörüngesi, Kentler ve Göç İçinde*, Ahmet İçduygu (Ed.), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- İçduygu Ahmet, Erder Sema, Gençkaya Ömer Faruk (2014). "Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları 1923-2023": "Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere", *Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi*, İstanbul.
- Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası (2018). İnşaat Sektörü Raporu.
- İncekara Ahmet ve Mutlugün Betül (2016). Türkiye'de Neo-liberal Ekonomi Politikaları Sürecinde Gelir Bölüşümü ve İktisadi Büyüme İlişkisinin Analizi, *Kaposvar, MACARİSTAN*, S. (358-367).
- İzgi Berna Balcı (2012). "GENÇ İŞSİZLİĞİ VE EĞİTİM İLE OLAN İLİŞKİSİ". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:11, Sayı: 41, S. (295-310).
- Kara M. Akif ve Kurtulmuş Meryem (2015). "İnşaat Sektöründe Göçmen İstihdamı Üzerine Bir Alan Araştırması", *DİS-KAR*, Sayı: 4, S. (54-66).
- Kaşka Selmin (2007). Ev içi Hizmetlerin Küreselleşmesi ve Türkiye'deki Göçmen Kadınlar, Türkiye'de Yabancı İşçiler Uluslararası Göç, İşgücü ve Nüfus Hareketleri içinde, F. Aylan Arı (der.), Derin Yayınları, İstanbul, S. (225-241).
- Kirişçi Kemal (2009). Türk Dış Politikası: Ticaret Devletinin Yükselişi, Türkiye'ye Yeni Bakış Açıları, <https://www.migrationpolicy.org/article/turkey-transformation-emigration-immigration/>
- Kocadaş Bekir (2018). "Suriyeli Sığınmacılar ve Çalışma Hayatı: Sorunlar, Tespitler ve Öneriler", *Sosyolojik Düşün*, Cilt:3, Sayı: 1-2, S. (1-13).
- Koç Muzaffer, Görücü İbrahim, Akbıyık Nihat (2016). "Suriyeli Sığınmacılar ve İstihdam Problemleri", *Birey ve Toplum*, Sosyal Bilimler Dergisi Cilt:5, Sayı: 1, S. (63-94).
- Koçak Hakan (2013). İnşaat İşkolunda İstihdamın Yapısı ve Emek Rejiminin Özellikleri, *Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, Ankara, Cilt: 13, Sayı: 47, S. (13-23).

- Kümbetoğlu Fatma Belkis (2012). Göç Araştırmalarında “Nasıl” Sorusu, Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmaları İçinde, S. Gülfer İhlamur Öner ve N. Aslı şirin Öner (Der.), İletifim Yayınları, İstanbul.
- Lordoğlu Kuvvet (2005). “Türkiye’de Yabancıların Kaçak alışması ve Bu alışmaya İlişkin Bir Araştırma,” *Toplum ve Bilim*, Sayı: 102, S. (103-127).
- Lordoğlu Kuvvet (2010). Türkiye'deki alışma Hayatının Bir Parçası Olarak Yabancı alışanlar, Türkiye'ye Uluslararası İçinde, B. Pusch Ve T.Wilkoszewski (Ed.), Kitap Yayınevi, İstanbul.
- Luif Paul, Gündoğar S. Sabiha, Ak C. Zeynep (2009). Avrupa Birliği Ortak Dış ve Güvenlik Politikası: Türkiye Nereye Ait? TESEV Yayınları.
- Marx Karl (2003). Grundrisse: Ekonomi Politifin Eleştirisinin Temelleri, ev: Arif Gelen, Sol Yayınları, Ankara.
- Marx Karl (2010). Kapital, ev: Mehmet Selik, Erkin Özalp, Yordam Yayınları, İstanbul.
- Mesa-Lago C. (1992). "Protection For The Informal Sector İn Latin America And The Caribbean By Social Security Or Altemative Means", Tokman, V.E. (Ed.) Beyond Regulation İçinde, Lynne Rienner Publishers, London.
- Mesa-Lago, C. (1984). Social Security İn Ecuador, World Bank, Washington.
- Oytun Orhan ve Gündoğar şenyücel Sabiha (2015). “Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri Raporu”, *ORSAM- TESEV*, Ankara, Rapor No: 195.
- Özmen Remzi (2013). Milletlerarası Özel Hukuk Mevzuatı, Seçkin Yayınları, Ankara.
- Özsuca Türcan şerife ve Toksöz Gülay (2003). Sosyal Koruma Yoksunluğu Enformel Sektör ve Küçük İşletmeler, *Ankara Üniversitesi Basım Evi*, Ankara, Yayın No: 591.
- Piore Michael Joseph ve Doeringer Peter (1971). Internal Labor Markets And Manpower Adjustment, D.C. Heath And Company, Newyork.

- Piore Michael Joseph (1979). *Birds Of Passage: Migrant Labor And Industrial Societies*, Cambiridge Universty Piress, Cambiridge.
- Pusch Barbara ve Wilkowszewski (2010). *Türkiye'ye Uluslararası Göç*.
- Pusch Barbara, Wilkowszewski Tomas (2010). *Toplumsal Koşullar- Bireysel Yaşamlar*, Çev: Mutlu Çomak ÖZBATIR, Kitap Yayınevi.
- Sağlam Serdar (2006). *Türkiye'de İç Göç Olgusu ve Kentleşme*, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi (HÜTAD)*, Sayı: 5, İstanbul, S. (33-44).
- Saraçlı Murat (2011). *Uluslararası Hukukta Yerinden Edilmiş Kişiler*, Seçkin Yayıncılık, İstanbul.
- Savran Sungur, Tanyılmaz Kurtar ve Tonak Ahmet (2014). *MARKSİZM VE SINIFLAR; Dünyada ve Türkiye'de Sınıflar ve Mücadeleleri*, Yordam Kitap.
- Türkiye Mütcahitler Birliği (2017). *İnşaat Sektörü Analizi, Gidişatı Belirsiz Toparlanma*, Ankara.
- Toksöz Gülay (2006). *Enformel Sektör, Enformel İstihdam: Ortaya Çıkış Ve Yaygınlaşma Nedenleri*, İstanbul.
- Toksöz Gülay (2008). *"Türkiye'ye Yönelik Düzensiz Göçler ve Göçmenlerin İnşaat Sektöründe Enformel İstihdamı"*, Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi Kesin Raporu; Proje Numarası: 2007 0908001(Rapor Tarihi: 10.07.2008).
- Toksöz Gülay, Erdoğan Seyhan ve Kaşka Selmin (2012). *Türkiye'ye Düzensiz Emek Göçü ve Göçmenlerin İşgücü Piyasasındaki Durumları*, *Uluslararası Göç Örgütü (IOM)*, S. (1-183), İstanbul.
- TÜİK Türkiye İstatistik Kurumu (2017-2018). *Hane Halkı İşgücü İstatistikleri*.
- TÜRK-İŞ (2010). *"Türk-İş'in Kayıt dışı İstihdamla İlgili Görüşleri," Kayıt dışı İstihdam ve Yabancı Kaçak İşçi İstihdamı*, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Yayın No: 116, Ankara.

Wallraff Günter (1986). En Alttakiler, Çev: Osman OKKAN, Milliyet Yayınları, İstanbul.

Weber Max (1997). Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhü, (Türkçesi: Zeynep Aruoba), İkinci Baskı, Hil Yayın, İstanbul.

YEM (Yapı Endüstri Merkezi) ve İMSİAD (İnşaat Malzemesi Sanayicileri Derneği), (Türk Yapı Sektörü Raporu 2017), İstanbul.

Yıldırım Sinem, İyem Cemal (2017). "Suriyeli Sığınmacıların Toplumsal Kabul ve Uyum Sürecine İlişkin Bir Araştırma", *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 2, S. (107-126).

Yükseker Hatice Deniz (2003). Laleli-Moskova Mekiği: Kayıt dışı Ticaret ve Cinsiyet İlişkileri, İletişim Yayınları, İstanbul.

Yükseker Deniz ve Brewer K. T. (2010). "İstanbul'daki Afrikalı Göçmen ve Sığınmacıların Yaşam Koşulları". Türkiye'ye Uluslararası Göç İçinde, B. Pusch Ve T.Wilkoszewski (Ed.), Kitap Yayınevi, İstanbul.

İnternet Kaynakları

AKDAĞ Recep, <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/basbakan-yardimcisi-akdag-suriyeliler-icin-harcanan-toplam-maliyet-84-milyar-880-milyon-lira/990509>, 5 Aralık 2017, Erişim Tarihi (24.11.2018).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 10 Aralık 1948 tarih ve 217 A(III) sayılı Kararıyla ilan edilmiştir. Kaynak (TBMM İnsan Hakları Komisyonu), <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7217.pdf>

Birleşmiş Milletler Antlaşma Dizileri, Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141025-5-1.pdf>

ÇSGB, Sendikal İstatistikleri, 29 Ocak 2017 tarih 29963 sayılı Resmi Gazete, https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/1262/2017_ocak_6356_duzenlenmis-3.pdf

ÇSGB, Ulusal İstihdam Stratejisi Güncellenmiş Eylem Planı, 30 Mayıs 2014
Tarihli ve 29015 Sayılı Resmi Gazete,
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/05/20140530-7.htm>

(Gözden Geçirilmiş) Avrupa Sosyal Şartı, 26488 Sayılı Resmi Gazete,
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/04/20070409-1.htm>

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Göç Tarihi,
http://www.goc.gov.tr/icerik6/goc-tarihi_363_363_380_icerik, Erişim Tarihi
(19.11.2017).

Göç İstatistikleri, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü,
http://www.goc.gov.tr/files/files/2016_goc_raporu_.pdf

Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik,
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.20168375.pdf>

İstanbul'a Göç, T.C. İstanbul Valiliği 2016/4 E-Bülten,
<http://www.istanbul.gov.tr/Files/ebullen/2016-4/icerikgoc.html>, Erişim Tarihi
(14.08.2018).

FAKIBABA, A. Eşref <https://www.cnnturk.com/son-dakika-fakibaba-suriyeliler-gitmek-istese-de-biz-gondermeyiz>, 1 Ekim 2017, Erişim Tarihi (06-07-2017).

4857 Sayılı İş Kanunu,
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4857.pdf>

5544 Sayılı Mesleki Yeterlilik Kurumu Kanunu,
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5544.pdf>

6289 Sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Ve Toplu Sözleşme Kanunu,
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4688.pdf>

6256 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu,
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6356.pdf>

İskan Kanunu, 26301 Sayılı Resmi Gazete,
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5543.pdf>

1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi, <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf>

24 Ocak 1980 tarihinde Türkiye’de alınan kararlar,
<https://www.star.com.tr/tarih/ekonomide-milat-sayilan-adim-24-ocak-istikrar-kararlari-haber-1428672/>, 24.01.2019, Erişim Tarihi (25.01.2019).

KAYNAK, Veysi, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/basbakan-yardimcisi-kaynak-kimsenin-suc-isleme-ozgurlugu-yoktur-40509701>, 5 Temmuz 2017, Erişim Tarihi (02-10-2017).

Kayıt Dışı Ekonominin Azaltılması Eylem Planı, Onuncu Kalkınma Planı İçerisinde,
<http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/beyannamerehberi/2015kayitdisi.pdf>, Erişim Tarihi (20.12.2017).

"Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme", 10898 Sayılı Resmi Gazete, <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10898.pdf>

Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu, 28615 sayılı Resmi Gazete,
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm>

"Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme", 4662 Numaralı Kanun,
<https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4662.html>

Türkiye’nin Onayladığı ILO Sözleşmeleri,
<http://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/lang--tr/index.html>, Erişim Tarihi (21.09.2017).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Hane halkı işgücü istatistikleri raporu, 2018, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27688>

“Sahile vuran Suriyeli bebek cesedi ağlattı”,
<https://www.posta.com.tr/bodrumda-sahile-vuran-suriyeli-bebek-cesedi-aglatti-299463>, 02.09.2015, Erişim Tarihi (16.04.2017).

SON Tamer, Türkiye’de Kaç Muteahhit Var?,
<https://emlakkulisi.com/guncel/turkiyede-kac-muteahhit-var/714399>, 8 Temmuz 2017, Erişim Tarihi (02.01.2018).

EKLER

GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURİYELİLERİN İLLERE GÖRE DAĞILIMI

İL SIRA	ÜLKEMİZDE GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDA BULUNAN SURİYELİLERİNDAĞILIMI 31.01.2019 (ALFABETİK)								
	İLLER	KAYIT EDİLEN	NÜFUS	İL NÜFUSU İLE KARŞILAŞTIRMA YÜZDESİ	İL SIRA	İLLER	KAYIT EDİLEN	NÜFUS	İL NÜFUSU İLE KARŞILAŞTIRMA YÜZDESİ
	TOPLAM	3.640.466	82.003.882	4,44%		TOPLAM	3.640.466	82.003.882	4,44%
1	ADANA	234.940	2.220.125	10,58%	42	KAHRAMANMARAŞ	88.366	1.144.851	7,72%
2	ADYAMAN	27.100	624.513	4,34%	43	KARABÜK	836	248.014	0,34%
3	AFYONKARAHİSAR	5.847	725.568	0,81%	44	KARAMAN	779	251.913	0,31%
4	AĞRI	1.038	539.657	0,19%	45	KARS	165	288.878	0,06%
5	AKSARAY	2.695	412.172	0,65%	46	KASTAMONU	1.310	383.373	0,34%
6	AMASYA	685	337.508	0,20%	47	KAYSERİ	78.082	1.389.680	5,62%
7	ANKARA	89.324	5.503.985	1,62%	48	KIRIKKALE	1.491	286.602	0,52%
8	ANTALYA	1.586	2.426.356	0,07%	49	KIRKLARELİ	2.698	360.860	0,75%
9	ARDAHAN	144	98.907	0,15%	50	KİRŞEHİR	1.343	241.868	0,56%
10	ARTVİN	39	174.010	0,02%	51	KİLİS	114.853	142.541	80,58%
11	AYDIN	7.574	1.097.746	0,69%	52	KOCAELİ	54.745	1.906.391	2,87%
12	BALIKESİR	4.344	1.226.575	0,35%	53	KONYA	106.443	2.205.609	4,83%
13	BARTIN	132	198.999	0,07%	54	KÜTAHYA	790	577.941	0,14%
14	BATMAN	22.310	599.103	3,72%	55	MALATYA	29.534	797.036	3,71%
15	BAYBURT	31	82.274	0,04%	56	MANİSA	13.492	1.429.643	0,94%
16	BİLECİK	600	223.448	0,27%	57	MARDİN	89.829	829.195	10,83%
17	BİNGÖL	924	281.205	0,33%	58	MERSİN	206.146	1.814.468	11,36%
18	BİTLİS	924	349.396	0,26%	59	MUĞLA	14.438	967.487	1,49%
19	BOLU	2.216	311.810	0,71%	60	MUŞ	1.391	407.992	0,34%
20	BURDUR	8.777	269.926	3,25%	61	NEVŞEHİR	9.625	298.339	3,23%
21	BURSA	167.110	2.994.521	5,58%	62	NİĞDE	4.478	364.707	1,23%
22	ÇANAKKALE	4.998	540.662	0,92%	63	ORDU	672	771.932	0,09%
23	ÇANKIRI	543	216.362	0,25%	64	OSMANİYE	49.072	534.415	9,18%
24	ÇORUM	2.561	536.483	0,48%	65	RİZE	883	348.608	0,25%
25	DENİZLİ	12.568	1.027.782	1,22%	66	SAKARYA	15.784	1.010.700	1,56%
26	DIYARBAKIR	33.892	1.732.396	1,96%	67	SAMSUN	5.584	1.335.716	0,42%
27	DÜZCE	1.656	387.844	0,43%	68	SİİRT	3.924	331.670	1,18%
28	EDİRNE	961	411.528	0,23%	69	SİNOP	125	219.733	0,06%
29	ELAZIĞ	12.958	595.638	2,18%	70	SİVAS	3.977	646.608	0,62%
30	ERZİNCAN	106	236.034	0,04%	71	ŞANLIURFA	452.746	2.035.809	22,24%
31	ERZURUM	1.084	767.848	0,14%	72	ŞİRNAK	15.353	524.190	2,93%
32	ESKİŞEHİR	4.434	871.187	0,51%	73	TEKİRDAĞ	13.315	1.029.927	1,29%
33	GAZİANTEP	425.802	2.028.563	20,99%	74	TOKAT	992	612.646	0,16%
34	GİRESUN	162	453.912	0,04%	75	TRABZON	3.077	807.903	0,38%
35	GÜMÜŞHANE	87	162.748	0,05%	76	TUNCELİ	57	88.198	0,06%
36	HAKKARİ	5.426	286.470	1,89%	77	UŞAK	2.326	367.514	0,63%
37	HATAY	447.406	1.609.856	27,79%	78	VAN	2.126	1.123.784	0,19%
38	İĞDIR	101	197.456	0,05%	79	YALOVA	3.548	262.234	1,35%
39	ISPARTA	7.248	441.412	1,64%	80	YOZGAT	4.182	424.981	0,98%
40	İSTANBUL	558.196	15.067.724	3,70%	81	ZONGULDAK	541	599.698	0,09%
41	İZMİR	142.819	4.320.519	3,31%					

Ek 2. Yarı Yapılandırılmış Soru Formu

1.Genel Bilgiler

-Yaş, cinsiyet, medeni durum...

- Eğitim durumu ve vasıf durumu...

-Yasal konum (kaçak, mülteci/sığınmacı, yasal-turist vizesi, vize süresi dolmuş, diğer...)

-Din, dil, etnik köken, mezhep...

2.Göç Etme Nedeni ve Göç Süreci

-Geldiği ülke ve geldiği yer (köy, kasaba, kent, diğer...)

-Göç etme nedeni (ekonomik, siyasi, sosyal...)

-Göç eden ve geride kalan aile üyeleri (geride kalanlar nerede ve ne yapıyor, başka göç eden varsa onlar nerede ve ne yapıyor, kadın ve çocuk olgusu...)

-Amaç (bir süre çalışıp geri dönmek, geri dönmemek üzere, geri dönmemek üzere ise nereye girmek ve ne yapmak istiyor...)

-Geldiği yerdeki geçim kaynakları (çalıştığı sektör, yaptığı iş, gelir düzeyi, çalışma koşulları, örgütlülük durumu...)

Daha önceki göç deneyimi...

3.Türkiye'ye Göç

-Türkiye'ye gelme nedeni (coğrafi yakınlık, giriş kolaylığı, iş bulma olanakları, sosyal ağlar, kültürel özellikler...)

-Sivas'a gelme nedeni...

-Kimler sayesinde geldiği (Kurum, Kuruluş, Kişi...)

-Hangi yolla göç ettiği (yasal, yasa dışı, insan kaçakçılarının rolü...)

-Nasıl göç ettiği (kara, hava, deniz yolu...)

-Göçün maliyeti ve kimlere ne amaçlı ödeme yaptığı...

-Ne kadar süredir burada ve ne kadar kalmayı düşünüyor...

4.Yaşama Koşulları

-Sivas'ta nerelerde yaşıyorlar (Hangi semt ya da mahallelerde yoğunlar...)

-Hiç yer değiştirip değiştirmediği...

-Temel gereksinimlere erişim (barınma, eğitim, sağlık, ulaşım, beslenme, Giyinme, dil sorunları...)

-Sosyal çevre ile ilişkiler (yerlilerle ilişkiler, diğer göçmenlerle ilişkiler, resmi kurum ve kurumlarla ilişkiler, vakıf-dernek vb. ile ilişkiler, parasal ve aynı yardımlar, bilgi vb destek, tepkiler ayrımcılık vb....)

5.Çalışma Koşulları

-İş bulma kanalları, hangi işlerde çalıştığı,

-İş değiştirme, işsizlik...

-Şu anda yaptığı iş ve pozisyonu...

-Ne kadar süredir bu işi yapıyor...

-Yasal durum (kayıtlı iş kayıt dışı istihdam hem iş hem istihdam kayıt dışı...)

-Neden bu işi yaptığı (bu işte deneyimli, giriş kolaylığı, başka iş bulamama, diğer...)

-Kimin adına çalıştığı/işvereni...

-Çalışma biçimi (geçici günlük çalışma, mevsimlik çalışma, daha uzun süreli çalışma...)

-Günlük çalışma süresi...

-İş akışı ve denetim...

-Ücret, ödeme zamanı (günlük, haftalık, aylık, parça başı...), ödeme şekli...

-Ücretten tasarruf yapabiliyor mu?..

-Aile üyelerine para gönderiyor mu ve nasıl...

-Ücret dışı herhangi bir ödeme alıp almadığı...

- Dinlenme arası, izin kullanma yemek vs sosyal haklar...
- Yapılan işin özellikler (niteliksiz, fiziksel güç gerektiriyor, nitelikli...)
- İş için diğer göçmen işçilerle ya da yerli işçilerle rekabet...
- Çalışma ortamı: tehlikeli, pis, gürültülü vs...
- İş güvenliği önlemleri...
- İş kazası geçirip geçirmediği ve geçirdiyse bu durumda ne yapıldı...
- Arkadaşları iş kazası geçirdi mi ve geçirdiyse ne yapıldı...
- Herhangi bir sağlık koruması var mı?...
- İşyerindeki ilişkiler (işverenin tutum ve davranışı, usta, kalfa vb.nin tutum ve davranışları, yerli işçilerle ilişkiler, işverenlerin yerli işçilere karşı tutum ve davranışı, usta, kalfa vb.nin yerli işçilere karşı tutum ve davranışı...)
- İşverene karşı işçiler arası dayanışma...
- İş arkadaşlarıyla iş dışı temas ve ilişkiler...
- Geleceğe ilişkin beklenti ya da plan...
- Eklemek istediği diğer konu ya da konular...

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Nihat AYDIN
Uyruğu : T.C.
Doğum Tarihi ve Yeri : 24.11.1993/ SİVAS
E-posta : aydnnnht@gmail.com

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	: Cumhuriyet Üniversitesi	2016
Yüksek Lisans	: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	2019

İŞ TECRÜBESİ

Tarih	Kurum	Görev
-------	-------	-------

YABANCI DİL BİLGİSİ

Yabancı Dilin Adı	KPDS (....)	ÜDS (....)	TOEFL (....)	EILTS (....)
-------------------	-------------	------------	--------------	--------------

